

סימן ט

חיבורי ערים ומקומות לתחומי-שבת בזמנינו לדעת החזו"א והעולה להלכה בהליכה בשבת ממקום למקום בערי גוש-דן בזמנינו

הקדמה:

השי"ת בכל הנושאים המעשיים והמצויים מידי שבת-בשבתו בהליכה ממקומות למקומות שונים בערי גוש-דן והסביבה וכגון בתי-חולים וכיוצא בהם, וכפי המצב הנוכחי בימינו אנו¹.

עיקרי דיני תחומין ועיר ופרטי דיני קרפיפה ועיבורה

אדם ששבת באיזה מקום בכין-השמשות (א) של כניסת השבת, מותר לו לילך בשבת מחוץ למקום-שביתתו אלפיים אמה לכל צד ולא יותר², ואיסור ההליכה יותר מאלפיים אמה מחוץ לתחום הוא מדברי חכמים³.

בטרם נבוא לברר את מצב החיבורים שישנם בתוככי הערים בגוש-דן ובין עיר לעיר בזמנינו שלהי שנת התשפ"ג, יש להקדים לבאר את דיני עיר לענין תחומין ומה נכלל בה ומה נחשב כמחובר להיות כאחד עמה, על פי המבואר בדברי הגמ' והראשונים ז"ל וגדולי הפוסקים ועל פי הכרעות מרן החזו"א וזלה"ה להלכה ולמעשה, וגם לבאר כפי שיד כהה מגעת את דברי החזו"א השונים בכמה וכמה מקומות זה מזה בשינויים מפליגים, ומה' דעת ותבונה לבאר וללבן סוגיות חמורות וגדולות אלו ומקחו של רבינו סוף הלכה מרן החזו"א וזלה"ה, ומשם נבואה לדון בעזרת

* המפות מודפסות בנספח למאמר

1. תשו"ח חן לו לידידי הרב הגאון המופלג רבי יצחק ניימן שליט"א שנעזרתי רבות במדידותיו ובדיקותיו בכל האזורים הללו ובמרו"מ של הלכה בסוגיות הללו ואשר האיר ומאיר את עינינו בכ"ז מזה כמה שנים.
2. שו"ע סי' שצ"ז ס"א מדברי הגמ' עירובין מא' ב' ומה' ב' והרבה מקומות, וכן לענין שיעור י"ב מיל שיש אומרים שיציאה מחוץ לשיעור זה אסורה מן התורה (וכדלהלן בסעיף הבא) מ"מ יש לאדם שיעור י"ב מיל לכל צד ממקום שביתתו וכמש"כ הרמב"ן עירובין יז' ב' דמניח עירובו בסוף ג' פרסאות ומהלך ג' פרסאות אחרות.
3. במתני' סוטה כז' ב' נחלקו ר"ע ור"א בנו של ריה"ג אם תחומין מן התורה או מדרבנן וכמב' בגמ' שם ל' ב' וקי"ל לתחומין דרבנן וכמב' בגמ' עירובין לו' א' ולז' ב' ומא' ב' ומה' ב' ובהרבה מקומות, ומה שדרשו חכמים בגמ' עירובין נא' א' הפסוק "שבו איש תחתיו" לאיסור יציאה מחוץ לד' אמות ביוצא מחוץ לתחום ואת הפסוק "אל יצא איש ממקומו" לענין תחום אלפיים אמה ממקום שביתה אי"ז אלא אסמכתא וכמב' בהרבה מקומות בגמ' עירובין שם, וכן הסכמת כל הראשונים והפוסקים ז"ל ודלא כשיטת רבינו אפרים ז"ל שהובאה בדברי הרמב"ן בחי' עירובין יז' ב' דחשש לאיסור תורה כדעת ר"ע ביותר משיעור אלפיים אמה, והרמב"ן בהשגות לספר המצוות (ל"ת שכא) השיג על דברי הרמב"ם בסה"מ שם שנראה מדבריו דיותר משיעור אלפיים אמה אסור מן התורה וכתב הרמב"ן דהרמב"ם עצמו חזר בו בפכ"ז מהל' שבת ה"א וכמו שיבואר עוד להלן, וראה בתשו' הרמב"ם (תשובה ש"י במהדורה חדשה).

ולחוש לדעה הראשונה, ולפיכך גם במקום ספק יש להחמיר בזה כדין ספק מן התורה⁶, ויש מן הפוסקים שהקילו בזה במקום הספק וכאיסור מדברי חכמים⁷, אולם בשעת הדחק לדברי הכל אפשר להקל כדעת הסוברים שאפילו יציאת אדם ממקום שביתתו יותר משנים עשר מיל אין היא אסורה אלא מדברי חכמים⁸.

ב) יש אומרים שלא אמרו שאיסור תחומין הוא מדברי חכמים אלא כשיוצא יותר מאלפיים אמה ממקום שביתתו, אבל יציאת אדם ממקום שביתתו יותר משנים עשר מיל הרי היא אסורה מן התורה⁴, אולם דעת רוב הראשונים ז"ל שאפילו יציאת אדם ממקום שביתתו יותר משנים עשר מיל אין היא אסורה אלא מדברי חכמים⁵.

ג) שיעור אלפיים אמה הוא 1152 מטר, ושיעור שנים עשר מיל הוא כ-13.8 ק"מ.

ולחלכה דעת רוב הפוסקים להחמיר ביציאה יותר משנים עשר מיל כאיסור תורה

4. זו דעת הרמב"ם פכ"ז משבת ה"א וכתב ה"ה ז"ל שם שכן היא הסכמת הגאונים, וכן פירשו הרבה ראשונים ז"ל כדעת הר"ף (עירובין ה' א' בדפיו) וכן דעת הט"ם"ג (ל"ת טו) והראב"ה ס' ת"ז והמאירי בחי' עירובין ד' ב' ועוד ראשונים, ומקור שיטתם ע"פ דברי הירוש' עירובין שהביא הר"ף שם.

5. זו דעת רש"י עירובין נט' א' ד"ה לא (וגם בפי' עה"ת שמות ט"ז כ"ט) ותוס' חגיגה יד' ב' ד"ה דכתיב, וכן דעת הרא"ש עירובין פ"א סכ"ד והר"ז (עירובין ה' א' בדפי הר"ף) והרמב"ן במלחמותיו (שם) ובחי' עירובין יד' א', וכן דעת הרשב"א בחי' עירובין שם ועבעוקה ה' א' וכן דעת הריטב"א בחי' עירובין שם וכן דעת המרדכי ס' תפד ועוד ראשונים ז"ל.

6. כן כתב המ"ב ס' ת"ד סק"ז בדעת השו"ע וכן כתב בה"ל שם ד"ה והואיל בדעת השו"ע שם, וכן מבואר בדברי הרמ"א שם, וגם בס' שצ"ז סק"א פתח המ"ב בתחילה בסתמא בפירוש דברי השו"ע דשיעור י"ב מיל הוא מה"ת ורק אח"כ הביא דעת הרבה פוסקים דגם שיעור זה אינו אלא מדרבנן, וצידד כן בה"ל ס' ת"ד שם לדינא שיש להחמיר בספק כספיקא דאורייתא ולפיכך החמיר בספק דתחומין למעלה מעשרה דביותר מ"ב מיל אסור, וכן מכו' בה"ל שם ד"ה לאמן דדוקא לענין תחומין בכלים יש לצרף צד קולא ביציאה מ"ב מיל דשמא כל דין תחומין בכלים הוא מדרבנן, וכן מבואר במ"א ס' תקפ"ו סק"ד וסי' תקצ"ה סק"ב דאין להקל באמידה לגוי מחוץ ל"ב מיל אף לצורך מצוה משום ספק דאורייתא.

7. הכרעת הגר"א שהביאה המ"ב ס' ת"ד סק"ז כדעת רוב הראשונים ז"ל דגם מחוץ ל"ב מיל הוא רק מדרבנן.

8. וכמש"כ המ"ב ס' תרנ"ה סק"ג להקל להביא לולב מחוץ ל"ב מיל אם אין לולב אחר בעיר, וכתב שם בשעה"צ סק"ד דמותר באופן זה לשלוח גוי בשבת שלפני יו"ט סוכות להביא לולב מחוץ ל"ב מיל ומ"מ כתב במ"ב שם דאסור לשלוח גוי ביו"ט ראשון להביא לולב לצורך יו"ט שני וכמו שפי' בשעה"צ שם סק"ג די"א דהמצוה ביו"ט שני היא רק מדרבנן, וכן כתב בשעה"צ ס' תקפ"ו ס"ק קכב לענין הבאת שופר בדשעת הדחק יביאו ע"י גוי מחוץ ל"ב מיל וגם הוסיף שם דכ"ש ביו"ט, וכונת השעה"צ שם לצרף לקולא את דעת המאירי ביצה יב' א' והשאג"א בטורי אבן חגיגה יד' ב' ובגבורת ארי יומא סו' א' דביום טוב ודאי הוא רק אסור מדרבנן ואפי' מחוץ ל"ב מיל.

9. ראה בספר מנחת איש הלכות חג ומועד שנתבאר שם במילואים אופני החשבון ע"פ הכרעת מרן החזו"א ז"ל, דאף דע"פ מה שכתב החזו"א סל"ט סק"ט במדידת האמה היא 58 ס"מ עולה שיעור מיל ל-1160 מטר וכ"כ בספר שונה הלכות ס' שצ"ט ס"ט ובספר שיעורין של תורה שיעורי המצוות ס"ב, אמנם ידוע שלמעשה חישב מרן החזו"א ז"ל במדידת התחום לת"א שיעור אמה ע"פ 57.6 ס"מ וכמש"כ בספר שיעורין של תורה שיעורי המצוות בהערה לס"א, ועפ"ז עולה אלפיים אמה לשיעור 1152 מטר ולפ"ז שיעור י"ב מיל הוא 13.824 ק"מ ושיעור ע' אמה ושיעורין הוא 40.608 מטר ושיעור קמ"א אמה וטפחיים הוא 81.216 מטר, ויש שמעידים שהורה החזו"א למדוד שיעור אמה לתחומין לפי שיעור 57 ס"מ בלבד ולפ"ז עולה שיעור אלפיים אמה ל-1140 מטר בלבד, ומ"מ כל הוראות החזו"א הן ע"פ הכרעתו כשיעור הגדול אשר רוחב אגודל הוא 2.4 ס"מ ושיעור אמה עולה לפי חשבון זה 57.6 ס"מ וכמו שנתבאר.

ואמנם בתחילה כתב החזו"א שם סקט"ו דאם ע"פ שיעור הגדול יש נפק"מ בדאורייתא לקולא ראוי להיות מיראי הוראה ולהחמיר, אבל אח"כ באגרותיו ח"ב אגרת קצ"ד כתב ששיעור מדות האורך כפי השיעור הגדול הינו "דבר מורם מכל ספק ואפשר להחיר אשת איש ולהוציא ממון במדת אמת כזה", וכידוע שהורה מרן החזו"א גם לקולא בדאורייתא במדות האורך והרוחב וכפי עדות אאזמור"ר הגר"י שפירא ז"ל ושאר תלמידיו ז"ל ושלטי"א, וגם עיקר דבריו בסקט"ו שם נראה דמש"כ להחמיר כפי השיעור הקטן בספק לענין דאורייתא אין זה אלא לענין מדות הנפח כמו שיעור ככותבת ביה"כ דאירי ביה החזו"א שם, ואילו לענין מדות האורך נראה דלכתחילה לא כתב להחמיר בזה וכמבואר בס' ל"ט שם סק"ה לחלק בזה.

ואמנם בהוראות החזו"א למדידת התחום בין ב"ב לפ"ת שמסר להגר"י הלבשרטט ז"ל כתב שם החזו"א "שיעור אמה 48 ס"מ ולחומרא 58 ס"מ" ומשמע דלקולא לא הקל כפי השיעור הקטן, אבל שמעתי מאאזמור"ר הגר"י שפירא ומהגר"נ קרליץ ז"ל דהמידה הזו היתה לצורך חולה שהיה לו צורך לילך לבי"ח בילינסון ואפשר שהחמיר יותר ע"פ רצון החולה או מאיזה טעם חומרא למדוד כפי השיעור הקטן, ועדיין הוראת מרן החזו"א ז"ל ברורה דיני מדידת השטח כפי שהורה לרבים לחשב גם לקולא כפי השיעור הגדול.

כעיר וכגון שתי שכונות שיש בכל אחת רצף של בתים העשויים לצורך מגורים, אזי כל שאין בין שני המקומות מרחק של יותר ממאה וארבעים אמה ושליש אמה (והוא 81.216 מטר) מצטרפים שני המקומות להיות כעיר אחת והשובת באיזה מקום שבאחד משני המקומות הללו הרי כל המקומות הללו חשובים לו כארבע אמות, וזה הוא שאמרו חכמים ש"ננותנים קרפף בין שתי עיירות"¹³, ודין זה הוא כאחד מדיני עיבור-העיר שיתבאר להלן בסעיפים הבאים¹⁴, וראה גם בסעיף הבא.

ולפיכך במקרים רבים בזמנינו תיחשבנה שכונות שונות או אפילו חלקים באותה שכונה כשתי ערים לכל דיני תחומין, וזאת משום שיש הפסק בין בתי-המגורים בשיעור של יותר מ-81 מטר, וראה גם להלן בהרחבה.

ז) יש אומרים שכאשר ישנו מקום הנחשב כעיר אין מודדים שיעור אלפיים אמה מיד מהבית האחרון שבעיר אלא מודדים תחילה שיעור שבעים אמה ושיריים מהבית האחרון וזה נחשב עדיין כחלק מהעיר עצמה ורק לאחר מכן מודדים שיעור אלפיים אמה להילוך בשבת מחוץ לעיר, וזה הוא שאמרו ש"ננותנים קרפף לעיר אחת"¹⁵, ואפשר להקל להלכה כדעה זו¹⁶, וגם דין זה

ד) אדם שהיה בבין-השמשות של כניסת-שבת בעיר, בין אם הוא שהה אז בתוך ביתו או בתוך בית אחר ובין אם שהה ברחוב וכדומה נחשבת כל העיר כמקום שבינתו, ולפיכך יכול ללכת את כולה ומלבד זה יכול ללכת גם מחוצה לה אלפיים אמה לכל צד, וכיון שכן הדין אפילו אם אין העיר מוקפת מחיצות לפיכך כן הדין גם בכל עיר בזמנינו אשר גם אם אין בה תיקון כראוי של "צורת-הפתח" בכל רחובותיה כדי להחשיבה כמוקפת מחיצות (ואסור לטלטל בה ממקום למקום) מכל מקום השובת בה יכול להלך את כולה כארבע אמות¹⁰.

ה) עיר אחת הינה רצף של בתים העשויים לצורך מגורים אשר אין ביניהם מרחק והפסק של יותר משבעים אמה ושיריים (והוא 40.608 מטר)¹¹, ואז כל השובת באחד מהבתים הללו או בשטח שביניהם נחשב לו כל שטח העיר כארבע אמות, אבל אם יש מרחק והפסק בין בית לבית של יותר משבעים אמה ושיריים אינם מצטרפים, בין אם המרחק וההפסק הוא שטח ריק ובין אם יש שם בית או בתים שאינם עשויים לצורך מגורים¹², וכפי שיתבאר להלן בסעיפים הבאים.

ו) אם ישנם שני מקומות הנחשבים כל אחד

10. גמ' עירובין סא' ב' ושו"ע סי' שצ"ו ס"ב ובהרבה מקומות, ואפילו כשאין העיר מוקפת מחיצות וכמו שכתבו הרמב"ם פכ"ז משבת ה"ב והרמב"ן עירובין מא' ב' והרבה ראשונים ז"ל, וכן פסקו הבה"ל סי' ת"ה ס"ח ד"ה אם והחזו"א סי' ק"י סק"ז וסק"א ויעו"ש.

11. בתוס' עירובין נו' א' ד"ה ר"ה מבואר כן לענין צירוף בתים לעיר אחת, ובשו"ע ורמ"א סי' שצ"ח ס"ה וס"ז מבואר הדבר לענין צירוף בית הסמוך לעיר במרחק של עד שבעים אמה ושיריים וכפי שיבאר עוד להלן, וכבר הזכרנו מהו החשבון לשיעור אמה ועפ"ז עולה ששיעור ע' אמה ושיריים הוא 40.608 מטר.

12. וכמב' בשו"ע ורמ"א שם לענין ניתוק בית הסמוך לעיר מהעיר כאשר הוא רחוק יותר מע' אמה ושיריים וכפי שיבאר עוד להלן.

13. מתני' עירובין נו' א' וכדעת ר"ה בגמ' דנותנין קרפף לזו ולזו וכדפסקו תוס' שם ד"ה ר"ה והרמב"ם פכ"ח משבת הלכות א-ה והשו"ע והרמ"א סי' שצ"ח ס"ה וס"ז, וכבר הזכרנו לעיל מהו החשבון לשיעור אמה ועפ"ז עולה ששיעור קמ"א אמה וטפחיים הוא 81.216 מטר.

14. וכמב' בדברי המ"ב סי' שצ"ח סקל"ח בשם הנוב"י שצריך לזה דין עיר של ג' חצירות שיש בכ"א ב' בתים וכדין הנצרך לעיבור העיר, וכן מב' בחזו"א סי' ק"י סקט"ו דע"ז נאמר הדין דעיבור העיר להקל ולא להחמיר ויעו"ש.

15. זו דעת ר"מ במתני' שם דנותנין קרפף לעיר אחת ג"כ, וכדעת ר"מ פסקו הרא"ש פ"ה ס"ג בשם מהר"ם ז"ל והרשב"א בעבודה"ק ה' ו' והטור סי' שצ"ח וכן פסק הרמ"א שם ס"ה.

16. חזו"א סי' ק"י סקט"ו, והיינו דיש להקל כדעת הראשונים הנ"ל והכרעת הרמ"א שנותנים קרפף לעיר אחת ואע"פ שדעת תוס'

אלפיים אמה מיד מהבית האחרון שבעיר אלא מוסיפים לעיר שיעור שבעים אמה ושיריים מהבית האחרון, אין נחשבת כעיר לענין זה אלא כשיש בה לכל הפחות ששה בתים וכמו שנתבאר²¹.

(ט) מה שנתבאר שאין דין עיר בלא שתהינה בה לכל הפחות שלש חצירות, היינו בחצירות שיש בהן לכל הפחות שיעור ארבע אמות על ארבע אמות ושיהיו הבתים פתוחים לחצירות, ואפשר שצריך שיהא בחצר לכל הפחות שיעור ארבע אמות על ארבע אמות לכל בית ובית²², ואף החצירות שבזמנינו נחשבות כחצירות לענין זה²³.

(י) כשבסוף העיר ישנו בית שהוא לאחר הפסק של פחות משיעור שבעים אמה ושיריים ולפיכך נמשך רצף העיר עד אליו, מודדים מקצה בית זה עוד שבעים אמה ושיריים ורק לאחר מכן נחשב ההפסק של העיר ומתחילים למדוד משם אלפיים אמה לכל השוכתים בעיר, ויש חולקים, ולהלכה יש להקל כדעה הראשונה, וראה בהערה²⁴.

הוא כאחד מדיני עיבור-העיר שיתבארו להלן בסעיפים הבאים¹⁷.

ולדבריהם גם כאשר ישנם שני מקומות הנחשבים כל אחד כעיר, אזי מלבד שנחשבים שניהם כעיר אחת כאשר אין ביניהם הפסק של יותר ממאה וארבעים אמה ושליש אמה יש גם עוד שטח של שבעים אמה ומעט יותר אשר מצרפים אותו לתחום זה להיות כחלק מהעיר האחת ורק מחוצה לו מודדים אלפיים אמה¹⁸.

(ח) עוד אמרו חכמים דין "עיבור-העיר" והוא שמצטרפים מקומות שונים שאינם בתי-מגורים גמורים ממש¹⁹ והם סמוכים לעיר להיות כחלק מהעיר אם אין הם רחוקים מהעיר יותר משבעים אמה ומעט יותר (וכמו שיתבארו להלן פרטי הדינים בזה), ואין דין זה אלא בעיר כזו שיש בה לכל הפחות שלש חצירות שבכל חצר יש לכל הפחות שני בתים קבועים המיועדים למגורים, ונמצא שאין עיר לענין זה שהיא פחותה משהיה בתים²⁰. וכן מה שנתבאר לעיל ש"נותנים קרפף לעיר" ואין מודדים שיעור

והרמב"ם ועוד ראשונים דאין נותנים קרפף לעיר אחת וכן פסק השו"ע סי' שצ"ח ס"ה, ובלשון הבה"ל שם (ד"ה וכן) שכתב דהנהוג להקל בודאי אין למחות בידו כו' נראה שלא סמך לכתחילה להקל בזה אבל להכרעת החזו"א הנ"ל יש להקל בזה למעשה. 17. וכמב' בדברי המ"ב סי' שצ"ח סקל"ח בשם הנובי" שצריך לזה דין עיר של ג' חצירות שיש בכ"א ב' בתים וכדין הנצרך לעיבור העיר, וכן מב' בחזו"א סי' ק"י סקט"ו דע"ז נאמר הדין דעיבור העיר להקל ולא להחמיר ויעו"ש.

18. מ"ב סי' שצ"ח סקל"ו.
19. וכגון מה שאמרו בגמ' נה' ב' לענין צריפים שהם בתים זמניים דמ"מ מתעברים עם העיר וכמו שפסק השו"ע סי' שצ"ח סי' וראה במ"ב שם סקמ"ט מהו שיעור הזמן להיות קבוע, וכן כל דין בורגנין מב' בגמ' שם דמתעברים עם העיר והם דירת-עראי של שומר וכיו"ב וכמב' בחזו"א סי' ק"י סק"ב שהשוה דין צריפים לדין בורגנין לענין זה, וראה להלן בהמשך הדברים עוד אופנים של מיני בתים הנחשבים רק כעיבור העיר ואינם בתי העיר עצמה.

20. גמ' עירובין נה' ב' לענין עיבור העיר ומתני' שם נט' א'.

21. מ"ב סי' שצ"ח סקל"ח בשם הנובי"ב.

22. חזו"א סי' ק"י סק"ט.

23. חזו"א שם, והיינו דאע"פ שאין שימושי דירה בחצירות בזמנינו ואי"ז כמו שהיה בזמנם מ"מ הרי הן נחשבות כחצירות להיות דין עיר לכל דיני תחומין.

24. הרמ"א סי' שצ"ח ס"ה פסק כדברי הטור שנותנים קרפף אחר עיבור והיינו דאע"פ שגם הבית הצטרף לעיר מדין עיבור מ"מ יש גם שיעור ע' אמה מלבד אותו בית, אבל במ"ב שם סקכ"ד ובבה"ל שם (ד"ה וכן) הביא דברי כמה ראשונים (הרשב"א נו' ב' מדברי הראב"ד וכן דעת הרשב"א בעבוה"ק ה' ו' וכן דעת הריטב"א שם נו' א' ועוד ראשונים) דס"ל שאין נותנין קרפף אלא מעיקרה של עיר ולא מעיבורה וכתב הבה"ל לדינא שאין להקל ליתן בעיר אחת קרפף אחר עיבור ומב' דבכ' עירות סמך להקל ליתן קרפף אחר עיבור ויעו"ש כל דברי הבה"ל, אבל החזו"א סי' ק"י סק"ט כתב דאין בזה מחלוקת כלל אלא

אמות על ארבע אמות לכל הפחות לכמה דירות שבבנין, ולפיכך כשיש הפסק בינו ובין בנינים אחרים ואין ההפסק עולה על שיעור של כ-81 מטר הרי זה נידון כעיר אחת.²⁷

יג) יש אומרים שכמו כן לענין הדין שנתבאר לעיל שהשובת במקום שבתוך העיר נחשבת לו כל העיר כארבע אמות שאין זה כי אם בעיר שיש בה לכל הפחות שלש חצירות וששה בתים אבל אם יש בה פחות מששה בתים מודדים אלפיים אמה מכל בית לעצמו²⁸, ויש אומרים שדין זה הוא בכל האופנים שאם אין בין בית לבית מרחק של שבעים אמה ושיריים אזי מצטרפים הבתים להיות כאחד ואפילו שאין שם ששה בתים ומודדים אלפיים אמה רק מקצה כל הבתים ואף על פי שאין לבתים הללו דין עיר, והעיקר להלכה כדעה האחרונה.²⁹

יא) כשבסוף העיר ישנו בית שהוא לאחר הפסק של פחות משיעור שבעים אמה ושיריים ולפיכך נמשך רצף העיר עד אליו, אזי גם כל הבתים הסמוכים אל אותו הבית נחשבים גם הם כהמשך רצף העיר ואפילו אם שטחם גדול משטח כל העיר.²⁵

יב) אף על פי שבכל בנין המצוי בזמנינו ישנן כמה קומות ובכל קומה ישנם כמה דיירים, מכל מקום אין הבנין נחשב כעיר בפני עצמה, ועדיין צריך שיהיו שלשה בנינים לכל הפחות כדי להחשיבם כעיר בפני עצמה.²⁶

אולם מה שמצוי בזמנינו בנין שיש בו שלש כניסות ולכל כניסה יש חצר נפרדת או לכל הפחות לובי-כניסה נפרד, בנין זה הרי הוא נחשב לעצמו כעיר מאחר וישנם יותר משני דירות-קבע בכל חצר וחצר וגם יש שיעור ארבע

דבית גמור שנמצא בפחות משיעור ע' אמה סמוך לעיר וממשיך את שטח העיר עד אליו שפיר יש ממנו והלאה גם קרפף לעיר של ע' אמה ושיריים ודוקא בבית חרב וכיו"ב אין נותנים לעיר עוד שיעור ע' אמה אחריו ואף אם הוא עצמו מתעבר עם העיר. 25. בגמ' כא' א' מבואר דהמשך הבתים הסמוכים לבית שהתעבר עם העיר הרי הם המשך העיר וכמו שפסק השו"ע סי' שצ"ו ס"ו, והכרעת הרא"ש פ"ה ס"ג בביאור דברי הגמ' שם דאפילו בשטח הגדול משטח העיר עצמה שבתחילה.

26. חזו"א שם. 27. והיינו דכיון שהבנין עצמו נחשב כעיר כשיש לו שלש כניסות ובכל כניסה כמה דירות הרי ההפסק בינו ובין רצף הבתים נידון במקום שבין שתי ערים ולפיכך אין זה נמדד בקצה הבתים רק בשיעור הפסק של כ-40 מטר וכדין קרפף אחד בסוף עיר אלא אותו הבנין בעל שלש-הכניסות נידון כעיר ג"כ, ואפילו אם חלק מהחצר מקורה או אפילו אם כל החצר מקורה דמ"מ אין דין בחצר שלא יהא לה גג, וכן אפילו אם יש לחצירות הללו חיבור בחלקן האחורי וכמו שמצוי בזמנינו שבבנין בעל כמה כניסות יש חיבור באחורי הבנין לחניה גדולה ומשותפת או לחצר פתוחה וכיו"ב מ"מ יש שימוש חצר וקביעות מקום חצר נפרדת לכל בנין ובנין משלש-הכניסות וכה"ג שפיר חשיב ג' חצירות, והוא הדין כשאין שם שטח חצר נפרדת בקדמת הבנין לכל כניסה וכניסה אלא רק לובי-כניסה נפרד ומקום הנחת עגלות-ילדים וכדומה דמ"מ חשיב חצר לחוד וגם יש בזה שיעור ד' על ד' לכמה דירות ושפיר הוה כעיר.

28. כן כתב בגאו"י נו' ב' דנראה בדברי הרמב"ם והטור והשו"ע בכל דוכתי שלא כתבו צירוף בתים לארבע אמות אלא בעיר אחת והיינו דבעינינו גם דין עיר של ג' חצירות וששה בתים וכן כתב הגאו"י דמסתברא לדינא, וכן נראה מאד בדברי השו"ע סי' שצ"ח סי' שכתב "יושבי ציפים הדיינו שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה אין להם דין עיר ולפיכך אין מודדין להם אלפים אמה אלא מפתח בתיהם ואם יש שם שלש חצרות של שני בתים קבועים של אבן או של נסרים אלו עושים את כלם קבע ויש להם דין עיר ומרובעים אותה ונותנין לה אלפים אמה לכל רוח כשאר העיריות", ומשמע דבין לענין ריבוע העיר ובין לענין להחשיב השביתה בתוכה כארבע אמות בצירוף הבתים אי"ז אלא בשיעור עיר של ו' בתים ובלא זה מודדים לכל בית ובית לעצמו, וכן נראה בדברי הבה"ל שם ד"ה ולפיכך.

29. כן כתב בגאו"י שם דמוכח מדברי תוס' עירובין נו' א' ד"ה ר"ה וזה ממש"כ תוס' שם דאפי' בית ובית בלא עיר נותנין קרפף אחד לשתייהן והיינו דמצרפים אותם להיות כאחד ואע"פ שאין דין קרפף ועיבור אלא בעיר וכנ"ל, וכן מבואר בדברי הרשב"א והר"ן ז"ל בחי' נו' א' דכל שני בתים שאין ביניהם שבעים אמה ושיריים מודדים אלפיים אמה מהבית החיצון, וכן נראית דעת הרא"ש פ"ה ס"ג, וכן כתב חזו"א סי' ק"י סק"כ דמה שאמרו קרפף בין ב' עיריות ה"ה בין ב' בתים ומה שאמרו עיריות לאו דוקא, ויש מוכיחים גם כן מדברי הרמ"א סי' שצ"ח ס"ז לענין חומת העיר שנפרצה וחרבו הבית ביניהם כו' דחשיב כסתום ודוקא בבית אחד אפילו אם גדול הרבה אין לו שבעים אמה ושיריים, אבל נראה דאין ראייה מדברי הרמ"א, ומ"מ ודאי דדעת כמה מברותא

יד) שיעור ההפסק של שבעים אמה ושיריים המפסיק את הרצף שבין הבתים, יש למודרו מקצה הבנינים עצמם ואין ההפסק נמדד מקצה החצרות של הבנינים ואף על פי שהחצר גדורה מארבע רוחותיה, אולם אם החצר גדורה וגם מקורה מודדים מקצה החצר³⁰, וראה עוד בהערה וראה גם בסעיף הבא.

ז"ל כן וכנ"ל וכן דעת החזו"א, ולפיכך כתבו דהעיקר כדעה זו וכפי שנראה דפשיטא ליה להחזו"א לדינא. הכרעת החזו"א סי' ק"י סק"כ להחמיר בספיקא דהירוש' בזה וכתב דכיון שאין לה תקרה אין בזה חשיבות מקום הראוי לדירה ולפיכך א"ע"פ שהבית פתוח אליה ועושים בחצר שימושים שונים מ"מ אין להקל למדוד מהחצר אלא מהבית ואפילו להמשך עיר וכשי"כ שאין החצר נמדדת לשיעור ששה בתים שאין הפסק ע' אמה ביניהם, ועי"ש בכל דברי החזו"א דאם היא החצר שימושי דירה של לינה או פיתא יש לצדד דמהני ואפילו בלא תקרה וכמש"כ שם ע"פ דברי האו"י בגינות ופרדסים ועוד ראיות, אבל מה שיש לחצר מחיצות לא מהני להחשיבה להתעבר עם העיר, ואין להקשות על דברי החזו"א דהרי צריך ג' חצירות לקבוע שם עיר וא"כ הם חלק משיעור עיר ויש למדוד מהן כי זה לק"מ וענין החצירות הוא שימוש הבתים והדירון כדרך אנשים שיש להם גם שימוש בחצירות מלבד הבתים ואז חשיבי הבתים להיות עיר וכדרך הדיריים באופן הראוי אבל עדיין עיקר המקום הוא בית-דירה עצמו שזה הוא הבית לברו וממנו יש למדוד. וכל דברי החזו"א שם הם דלא כדעת שו"ת נפש חיה שהביא החזו"א שם דס"ל דמודדים מהחצירות שיש להן מחיצות וס"ל דאפי"ג מחיצות מהני, וכן דעת שו"ת בית שלמה או"ח סנ"ח דמודדין מהחצירות אם הן מוקפות, אולם מש"כ בשע"ת סי' שצ"ח סק"ז כן מדברי הנובי" דמודדים מהחצירות צ"ע טובא כי המעיין בדברי הנובי" תנינא או"ח סנ"ב יראה דלא כתב כן ואין זה אלא דברי השואל שם דמובן בשאלתו דסובר דמודדין מהחצירות ואין שם בדברי הנובי" להדיא לסתור דברי השואל בענין זה אבל אין שום ראיה דס"ל להנובי" כן, וכן נראה דאפילו לדעת המ"ב דס"ל שדירה הסמוכה לביהכ"נ נידון ביהכ"נ עמה להשתתף לעיר וכמו שנתבאר בבה"ל סי' שצ"ח ס"ו ד"ה שיש מ"מ אין שום ראיה דס"ל דה"ג חצר של הבית מצטרפת לבית, שהרי עיקר דברי המ"ב הם דביהכ"נ הוא כדון מערה והיינו דחשיב דירה אך א"י"ז דירה גמורה של פיתא והיינו ביהכ"נ או שא"י"ז דירה גמורה מצד עצמה וכמערה וע"ז מהני צירוף מקום פיתא או לינה הסמוך לה דאז נחשב כל ביהכ"נ והמערה כדירה אחת ומתעברים עם העיר, ומשא"כ חצר שלענין כל הדינים היא מחולקת מהבית ואפי"ש בני הבית משתמשים בה (ובלא עירובי חצירות אין מוציאים מהבית אליה וכיו"ב בשאר דינים) דמי"ל שיש מצטרפת להתעבר עם העיר, ואין להוכיח מדברי המ"ב דלא כהכרעת החזו"א אלא אדרבה דגם על דברי המ"ב שייך מש"כ החזו"א דהואשונים ז"ל והפוסקים לא היו מניחים דבר זה בלא פירוש אם באמת החצירות היו מצטרפות ג"כ לעיר ואין לנו אלא הפשוט הדבתיים עצמם מצטרפים, וגם מהמ"ב יש להוכיח דלא מודדים מהחצירות ע"פ מה שדעת כתב כן להדיא. והחזו"א שם נחתבט הרבה בדעת הריב"ש ז"ל ובסוף דבריו כתב החזו"א דלא כדעת שמודדים מהחצירות ומ"מ הכריע החזו"א דאין להקל למדוד מהחצירות ע"פ מה שהביא מדברי הרשב"א ועו"ר וסתמת הטוש"ע שלא הזכיר זה וכתב דא"י לומר שאם מצרפים את החצירות שלא היו מבארים הדבר להדיא, ומלשון הרשב"א בעכו"ק ה' ו' "שבעים אמה ושני שלישי אמה הסמוכים לעיר לפי שהן כחצר לעיר" אין לדקדק דחצירות נמדדות בתוך השטח אלא לישנא בעלמא נקט ששיעור שבעים אמה ושיריים הם כהמשך וצירוף מקום לעיר כמו שחצר נחשבת שימוש לבית. ואמנם צ"ע בדברי הרמב"ן עירובין מא' ב' שכתב דדיר וסוהר מצטרפים לשטח העיר אם הם מובלעים במקצת בעיר ועי"ש, ובחזו"א סי' ק"ט סקט"ו הביא דברי הר"י והרמב"ן לענין זה שהם שיטה אחת ומב' שם דיש המשך לעיר בכה"ג דיש מחיצות להיקף שטח שחוץ לעיר והשובת בעיר חשיב ג"כ שחלק זה הוא מהעיר, שהרי כתב שם וז"ל "דאם יש מן הנמל עד העיר שטח יותר מבית סאתים אבל הוא מוקף ע"י גידודי הים דעת הר"י דגם זה בכלל העיר אפי"ש יש בעיר רה"ר המבטלת מחיצה או פרצות עשר כיון דאם היתה העיר רה"י גם השטח שלפני הנמל היה בכלל העיר השתא נמי לענין השובת הוא בכלל העיר כיון דבמקום זה יש מחיצות המושכות את שטח זה לכלל העיר אין מפסיד מה שמצד אחר העיר פרוצה, ואפי"ש השטח נמשך חוץ מע' אמה מבית האחרון של העיר, וכיון דלענין שובת הוא בכלל עיר ה"ה לענין זה שנתנוהו לתוכו בשבת, ומיהו אם אין שפת הים מתלקט י"ט מתוך ד' אין השטח הוא בכלל עיר אפי"ש אם הוא בתוך ע' אמה של העיר, ואף אם הוא באופן שמתעבר עם העיר הני מילי לענין שובת אבל הכא בעינן שיהא בתוך העיר היינו שב' מחיצות הבתים מבלעין את מקום שהוא שובת דזה מקרי תוך העיר כן מבואר ברמב"ן" וכו', ועוד כתב החזו"א שם וז"ל "כתב המ"ב סי' ת"ה בבה"ל ד"ה מוקפת דאפי"ש לדעת הרמב"ן לא מהני בנתנוהו בעיבורה של עיר ונראה דהיינו בחוץ לבתים או שבת אחד כולט ובשביל בית זה מתעבר השטח עם העיר אבל אם ב' בתים זה כנגד זה וביניהם שטח זהו תוך העיר וכן עיר עשוי' כקשמי והיתר מעבר עמה את השטח השטח הזה בכלל העיר כן משמע ברמב"ן וא"כ דברי המ"א בשם מהר"ל מכוונים עם הרמב"ן" עכ"ל, ומכל זה מוכח לכאור' שיש צירוף לעיר גם בשטח הצטרף לרה"י גדורה וא"כ ה"ג בחצר של בנין שיש לה מחיצות דמאי גרע שתצטרף עם העיר, וצ"ע.

זז כל שטח בעיר שאינו מוקף לצורך דירה אינו מתחבר לרצף של העיר והרי הוא מפסיק את העיר אם יש בו שיעור שבעים אמה ושיריים ואם משני צדדי השטח ישנם בתים אזי אין הוא מפסיק את העיר אלא בשיעור של קמ"א אמה ומעט יותר, ולפיכך חניון או מגרש-משחקים או גינה וכדומה אפילו אם יש להם מחיצות אינם מתחברים עם העיר³¹.

זח כבישים או מדרכות או גשרים אינם מצטרפים לעיר והרי הם כהפסק אם יש בהם שיעור של כ-40 מטר ואין בתי-מגורים בקצה השני או כשיש בהם שיעור של כ-80 מטר ואז הם הפסק אפילו כשיש בתי-מגורים מהעבר השני של הכביש וכדומה³².

פרטיים המיוחדים לדריים באותו הבנין וכגון מגרש-משחקים או מקומות-חניה וכדומה.

אבל במקרים שהחצר גדורה באופן שישנה שמירה מוחלטת על ידה למנוע כניסת זרים וכדומה, וכגון חצרות של בתי-ספר המשמשות למשחקי הילדים הלומדים בהם ומוקפות גדר גבוהה באבטחה מירבית³¹ או חצרות מבני-ציבור למיניהם או בתים פרטיים המוקפים בסוגי גדרות או חומות גבוהות והרמטיות וכן בכל כיוצא בזה, מצטרפת גם החצר עם הבנין עצמו ומוודים מקצה החצר מהגדר או החומה ולחוץ, ואפילו אם החצר רחבה וגדולה מאד והבנין עצמו רחוק מהגדר או החומה³².

31. ועל פי המתבאר להלן שבית-הספר נחשב כבית-דירה מחמת שאוכלים שם בצורה קבועה, וכל שכן באופנים המצויים כיום שגם ישנם צהרונים לארוחות-צהריים קבועות מלבד ארוחות בוקר או אמצע-בוקר.
32. כי אחר שכתב החזו"א שם דלא מהני לצרף את החצר להתעבר עם העיר הקשה שם מהא דחומת העיר מצרפת את כל העיר (וכדלהלן שנבאר דין זה בפרטות), ובתחילה כתב ליישב דשימוש כל בני העיר שאני וכדין נחל כו' ע"ש אבל אח"כ כתב החזו"א דקרוב הדבר לומר דהחילוק הוא דחומה מגינה על העיר ואז תוך החומה נחשב עיקר העיר אבל מחיצה במסיפס לא וכמו שסיים שם דבריו דדוקא בחומה מקפת ומגינה, ולא פי' החזו"א ברקדוק מה נחשבת גדר מוקפת ומגינה ולפיכך בגדרות-בתים בסתם שיש בהן גובה של כמטר וכיו"ב נראה דאין להחשיב צירוף החצר עדיין לכה"פ לחומרא, אבל לכל הפחות באופנים של גדרות הגנה מוחלטת וכמו בתי-ספר או בתים פרטיים שיש להם גדר גבוהה או חומה אשר עשויה באופן קפדני להיות מניעה מוחלטת של כניסת זרים פשיטא דחשיב מקפת ומגינה ואז הוה כדין חומת העיר, שהרי לא ס"ל להחזו"א לדינא לחלק כפי החילוק הראשון בין אזור לשימוש כל העיר או מקצתה אלא כחילוק שכתב שם אח"כ, ולפיכך באופן זה שיש גדר וחומה גבוהה המגינה וכמו שמצוי בזמנינו במקרים רבים מודה החזו"א שיש למדוד מהחומה ולחוץ, ובאופן זה כל שטח החצר נכלל בעיבור העיר וכש"כ כאשר גם הבית פתוח לחצר ויש בחצר שימושים פרטיים שונים ואפי' שאינם שימושי דירה של פיתא ולינה.
33. וכמב' בגמ' עירובין נה' ב' שאין מצטרף לעיר אלא בית דירה ולא מהני היקף מחיצות שלא הוקף לדירה, ולא עוד אלא שכל שלא הוקף לתשמיש דירה לא מהני לצירוף לעיר ואפילו אם נחשב המקום היקף דירה לענין טלטול מ"מ לא מהני לענין עיבור העיר, וכמו שכתב החזו"א סי' ק"י סק"כ לתמוה על דברי החת"ס שו"ת סצ"ה דס"ל שכל היקף דירה לטלטול מהני גם לעיבור העיר מהא דביהכ"נ אינו מצטרף לעיבור אע"פ שנחשב היקף לדירה לטלטול, ולפיכך כתב הגאון"י סא' ב' דגם היקף פחות מבית סאתיים שלא הוקף לדירה לא מצטרף עם העיר אפי' שלענין טלטול הוא מותר.
34. והנה לענין גשר מבואר הדבר להדיא בגמ' עירובין נה' ב' ובשו"ע סי' ובשו"ע סי' והיינו שאע"פ שהוא שטח שימוש לבני העיר שהולכים שם מ"מ אינו מתעבר עמה כיון שאינו בית דירה, וא"כ הוא הדין לענין כבישים ומדרכות שאפילו שהם משמשים את בני העיר להילוך ונסיעה וכדומה מ"מ אינם בית דירה, ומה שמבואר בגמ' שם סא' בא' ובשו"ע שם ס"ט לענין נחל שאם יש לו איצטבא ומשתמשים עליו הרי הוא מתעבר עם העיר הנה כבר פירש החזו"א סי' ק"י סק"ז דהיינו נמי שמוסיפין שיעור שבעים אמה ושיריים של נחל להצטרף עם העיר למ"ד שאין נותנים קרפף לעיר וכמו שהוכיח מדברי הירוש' דבנחל יותר מע' אמה אין נותנים עיבור לעיר, ועוד דגם בשימוש נחל עצמו כבר כתב המ"א סי' שצ"ח סק"ג דאפשר דדוקא שימוש חשוב כמו שעשו בנחל ולא שאר שימושים וכן פסקו הגר"ז שם ס"ג והא"ר שם דאין להקל בשאר שימושים וההירו' דלמעשה אין להקל בדבר וכמ"כ גם הפמ"ג שם א"א סק"ג וכן פסק המ"ב שם סק"ו, ולפי זה אפי' אם נאמר שנחל מצטרף לעיבור העיר כשיש בו גם יותר מע' אמה אין לדמות שום שימוש של כביש ומדרכה וכיו"ב לשימוש נחל ולפיכך אין הם מצטרפים לעיר והרי הם הפסק בין הבתים וכמו שנתבאר.

חומת העיר

הגדר לצורך היקף לדירה אין לה דין חומת-
העיר אף על פי שהיא סמוכה לבתים עצמם ואין
ההיקף שבתוכה נידון כעיר אחת.³⁶

(ב) גם אם בנו גדר או חומה במטרה להקיף את
הבנינים ההולכים להיבנות שם עתה וכל
עשיית החומה והגדר היתה לצורך הבנינים
העתידיים הללו, אין לחומה או הגדר דין חומת-
עיר ואין להחשיב את כל השטח והבנינים
שבתוכה כאחד.³⁷

גדרי ודיני בית ו"בית-דירה"

(כא) כבר נתבאר לעיל שדיני עיר³⁸ הם רק
כשיש בה לכל הפחות ששה בתים, ואין
נחשב "בית" לענין עשיית עיר או לענין צירוף
"עיבור" לעיר כי אם בית-דירה³⁹, והוא בית
המיועד לשימוש ביתי רגיל של אכילה ושינה⁴⁰,
וכן בית המיועד רק לאכילה בצורה קבועה או רק

(יח) כל מה שנתבאר לעיל בסעיפים הקודמים
בדיני צירוף הבתים זה לזה אינו אלא
כשאין העיר או קבוצת-הבתים מוקפים יחדיו
בחומה או גדר גבוהה לשמירה ואבטחה וכדומה,
אבל אם אותה העיר או אותם הבתים מוקפים
חומה אחת או גדר גבוהה אחת, הרי הם נחשבים
כולם כארבע אמות אפילו אם המבנים רחוקים
זה מזה, וכן כל השטחים האחרים שבתוך העיר
הנמצאים בתוך היקף החומה יצטרפו לעיר
ואפילו כשאננם מוקפים מחיצות, ואפילו אם
החומה או הגדר רחוקים מהבתים מכל מקום
כל השטח נחשב כעיר אחת ומודדים את תחילת
התחום מהחומה ולחוץ.³⁵

(יט) הדין שנתבאר בסעיף הקודם אינו אלא
בחומה או גדר שנבנו לאחר שנבנו הבתים
מפני שאז נחשבת החומה או הגדר כהיקף
הנעשה לדירה, אבל אם לא נבנתה החומה או

35. שו"ע סי' שצ"ח סי"א מדברי הגמ' עירובין כו' א', וכמב' בדברי הרשב"א בעבוה"ק ה' ו' דאפי' ברחוקה החומה הרבה מהבתים מ"מ הדין כן וכמ"ש המ"ב שם סקנ"ה.

36. בגמ' ושו"ע שם מבואר דדוקא בישבה ולבסוף הוקפה וכו' עיי"ש, וכתבו הב"י שם והמ"א שם סקט"ז והמ"ב שם סקנ"ד דלא מהני אפילו בסמוכה לבתים ואין לה דין חומת העיר, וזה כשיטת ה"ה ז"ל פכ"ח משבת ה"ה שהביא הב"י שם, ואמנם דעת הרשב"א בעבוה"ק ה' ו' להדיא דבכה"ג שהחומה או הגדר סמוכה לבתים פחות משיעור ע' אמה ושיריים מתעברת עם העיר בכל גווני ומודדים רק מהחומה.

37. וכדעת הרשב"א עירובין כה' ב' והריטב"א שם כו' א' וכן פסק החזו"א ספ"ט סק"ו וכתב שהסוגיא מוכרחת כדעת הרשב"א והריטב"א, ואע"פ שכבר הביא בשעה"צ סי' שני"ח סקכ"א שמשמעות דברי הרמב"ם ועוד ראשונים דלענין טלטול במקום שהוקף לדירה אמרי' דכיון שהוקף על דעת בנין הדירה אח"כ מהני להחשיב היקף דירה מ"מ הרשב"א והריטב"א הנ"ל פליגי על זה וגם בשעה"צ שם הביא דברי הפמ"ג והגר"ז שפסקו כהרשב"א והריטב"א, ואמנם במ"ב סי' שני"ח סק"ט ובשעה"צ שם כתב דאפשר שיש להקל לענין היתר טלטול דחשיב מוקף לדירה כדעת הרמב"ם וסיע' אבל אין ראיה דגם לענין חומת העיר ס"ל להמ"ב להקל בזה וי"ל דמודה בכה"ג שאין להחשיב היקף כעיר אחת כי אם בהוקפה דוקא לאחר יישובה ממש, ולא מצינו להדיא מי שייסבור דגם לענין חומת העיר מהני כה"ג כי אם דברי המרו"ק סי' תרפ"ח עיי"ש, וכיון דעכ"פ הכרעת הפמ"ג והגר"ז והחזו"א ברורה אפילו לענין היקף לדירה טלטול בעלמא וכש"כ לענין חומת העיר, א"כ להלכה כיון שלא כתב המ"ב בזה כלום לענין חומת העיר אין להחשיב היקף לענין חומת העיר כי אם בכה"ג שנבנו הבנינים לפני בניית החומה או הגדר סביבם.

38. להנחת קרפף של שיעור ע' אמה ושיריים לעיר וליתן עיבור לעיר לצרף מחוצה לה ועוד דינים אחרים וכמו שנתבאר, אלא שאין גדרי בית לענין הנחת קרפף לעיר שוין לדיני בית לענין נתינת עיבור לעיר וכמו שיתבאר להלן, וראה גם בהערה הבאה.

39. גמ' עירובין נה' ב' לענין עיבור העיר ושו"ע סי' שצ"ח ס"ו, ולענין קביעת שם עיר מב' בגמ' שם דיושב צירפין אין מודדים להם אלא מפתח ביתם ולא חשיבי עיר אולם הרי הם עיבור לעיר וכ"כ בשו"ע שם ס"י, וכן בבורגנין מב' בגמ' שם דמצטרפים לעיבור העיר אבל אין מצטרפים לקביעת שם עיר וכמב' בפשטות הגמ' סוכה ג' ב' וכ"כ החזו"א סי' ק"י סקכ"ב ד"ה ומה.

40. חזו"א סי' ק"י סק"כ שכתב "אין מתעבר עם העיר אלא דירה גמורה שבני אדם אוכלין וישנים שם", ודחה שם דברי החת"ס אורח סצ"ה הסובר דמהני כל בית שנחשב מוקף לדירה לענין טלטול וכן כתב שם החת"ס דכל בית החייב במוזהו ה"נ מהני לענין עיבור העיר, ודברי החת"ס צ"ע"ג ממה דתניא בבבב"א נה' ב' לענין אצרות דאין מתעברים עם העיר ולענין מוזהו ק"ל

מחיצות ותקרה לדירות שבכית⁴³, וכל שכן בנין שכבר בשלבי סיום בנייתו שנחשב ככית ואף על פי שעדיין לא נכנסו דיירים לגור בו.

בג בנין ששימש מבנה לדירה בעבר ועתה אין דרים בו, אפילו אם הוא עומד להריסה הרי הוא מצטרף אל העיר אם יש לו עדיין שלש מחיצות ואפילו אם נהרסה התקרה, ואם התקרה שלימה אזי הוא מצטרף עם העיר אפילו כשנשארו לו רק שתי מחיצות⁴⁴.

כד בית או מבנה המשמש לדיוור עראי ולא

לשינה בצורה קבועה הרי הוא נחשב בית-דירה, וראה עוד בהערה⁴¹.

וכן לענין רצף הבתים שנחשב כהמשך העיר אין זה אלא כשרצף הבתים הוא על ידי בתים המיועדים למגורים, ואילו מבנים שאינם מיועדים למגורים הרי הם מפסיקים את הרצף והרי הם נידונים כשטח ריק, וכפי שיבואר בסעיפים הבאים פרטי הדינים בזה.

כב בנין שהולך ונבנה לצורך דיוורין ועדיין לא נכנסו לדור בו, הרי הוא נחשב ככית גמורה⁴², ובלבד שלכל הפחות כבר נבנו שלש

בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א דחייבים במזוזה, וכן צ"ע על החת"ס ממה דתניא בבבביתא נה' ב' לענין אורוות דאין מתעבר עם העיר ולענין מזוזה ק"ל בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א דרפת חייבת במזוזה, והחת"ס לענין אורוות כתב הרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה וסבירא להו דלא קי"ל כהך ברייתא לענין אורוות אלא דמהני לעיבור, אולם הר"ף (טו' א' בדפיו) והרא"ש פ"ה ס"ב העתיקו הדין לענין אורוות וכן כתב הטור סי' שצ"ח, וגם הבה"ל שם ס"ו ד"ה והאוצרות כתב דה"נ אורוות שיש בהן בית דירה, וראה בהערה הבאה.

41 בדברי החזו"א מצינו בזה בכמה מקומות דברים שונים, כי מחד גיסא כבר הזכרנו בהערה הקודמת דכתב אפי' לענין עיבור העיר דבעינן דירה גמורה לאכילה ושינה וא"כ כש"כ לענין קביעת שם עיר בששה בתים, אבל כתב שם עוד לענין בורגנין דצריך להיות מקום שאוכלים שם ועוד הוסיף "ואפשר דישנים שם" ולכא"ו יותר נראה דאין כונתו דמלבד אכילה גם צריך שיש שם אלא דהוא מקום שאוכלים שם ואפשר דישנים שם וכל"ו דאו שאוכלים שם לבד או דישנים שם לבד וסגי ג"כ, שהרי בסו"ס קנ"ו בהשטמות לסי' שצ"ח נראה מדבריו ז"ל להדיא דמהני מקום שאוכלים שם לבד לענין עיבור וא"כ א"צ גם שיש שם, וכן מוכח מדברי החזו"א סי' ק"י שם לענין מפעלים וחנניות שכתב דלא חשיבי בית דירה אע"פ שהעובדים אוכלים שם כיון שאין המקום מיועד לדירה אלא לעבודה, ומשמע להדיא דאם יש מקום המיועד לאכילה ה"ו נחשב בית דירה ואפי' שאינו מיועד גם לשינה. ומאריך לענין דירת שומר המתעברת עם העיר כתב החזו"א סי' ק"י סק"ח דהיא דירה שלן שם והיינו דא"צ גם שיאכל שם, וכן עוד כתב החזו"א ספ"ט סק"ז לענין היקף דירה לטלטול דבלינה בקביעות שם חשיב דירה והיינו בלא שאוכל שם, ולעולם כלל גדול בדינו בכל מקום לענין עירובי חצירות ותחומין ועוד דינים דמקום פיתא חשיב טפי ממקום לינה וא"כ מוכח דבאכילה לבד או בלינה לבד חשיב דירה, ולפ"ז יש לומר דאם אוכל שם סגי לחוד וכן אם ישן שם סגי לחוד, ומש"כ החזו"א דבעינן דירה גמורה "שאוכלים וישנים שם" אין כונתו דדוקא בתרויהו בעינן אלא דפליג על החת"ס שכתב דלא בעינן אלא מקום המותר לטלטל שם כמוקף מחיצות וכן דכל מה שחייב במזוזה מתעבר אלא בעינן סוג דירה של דיוורין של אכילה ושינה, אבל אה"נ שאם אוכלים שם לבד סגי וכן אם ישנים שם לבד סגי.

ואמנם היה אפשר לומר דדין דירת שומר שאני כי מהני טפי בה כשהיא ראויה לשימוש זה של שמירה להיחשב כבית דירה כיון שכך הוא אופן שימוש דיוורין של שומרים וכשם דקי"ל בדירת שומר דמהני אפי' כשאין בה ד' על ד' וכמב' במ"ב סי' שצ"ח סק"ג (וכדברי הריטב"א סוכה ג' ב' בתי' השני שכתב דהוא העיקר), וא"כ אולי י"ל דיותר היה צורת שימוש השומרים שהיו ישנים שם אבל לא היו אוכלים שם, אבל כ"ז אינו נראה כי מדברי החזו"א הנ"ל לענין בורגנין נראה דא"צ תרויהו וגם בדבריו לענין היקף לדירה מבו' דלינה בלא אכילה ובסי' קנ"ו מבו' דאכילה בלא לינה, ולכא"ו יותר נוטים דברי החזו"א להלכתא דאכילה לבדה סגי לדין בית לעיבור העיר וא"צ גם שינה, וכן שינה לבדה נראה דמהני, ובדירת שומר קמ"ל טפי דאפילו שאינה משמשת אלא כיום ולא בלילה מהני וכמש"כ הבה"ל סי' שס"ב ס"א ד"ה כדי מדברי המ"א והפ"ג שם והרבה פוסקים, ובהו כתב החזו"א דמ"מ אוכלים שם או אפשר דישנים שם, וכש"כ בדירה שמשמשת ללינה בלילה דודאי חשיב דירה אפי' כשאין אוכלים שם וכן להיפך במקום שאוכלים שם בצורה קבועה דאפי' שאין ישנים שם מהני.

42 זה פשוט דבית שנבנה לשם דירה מתעבר עם העיר אפי' שאין בו דיוורין וכמש"כ המ"ב סי' שצ"ח סק"ט וזה בין אם הוא בו דיוורין ועתה עזבוהו ובין אם עדיין לא נכנסו בו דיוורין מעולם אך מ"מ נבנה לשם דירה, וזה מבואר להדיא בדברי רש"י עירובין נה' ב' ד"ה נפש דאפי' בדירת שומר אמרין כן דבית דירה הוא אע"פ שאינו בו דיוורין ונבנה לדירה והמני, אלא שבחזו"א סי' ק"י סק"כ כתב דודאי מצטרף לעיבור העיר וגם אפשר דמהני לקבוע שם עיר.

43 בחזו"א סי' ק"י סק"ז וסק"כ מוכח דבית שיש לו תקרה וג' מחיצות חשיב בית אפילו לדין קביעת שם עיר.

44 וכמב' במתני' עירובין נב' ב' ובגמ' נה' ב' ובשו"ע סי' שצ"ח ס"ו, וראה גם בחזו"א סי' ק"י סק"ז וסק"ג בפרטי הדינים בזה.

(כו) בית-כנסת או בית-מדרש אינם נחשבים בית-דירה⁴⁷. אולם אם בצמוד לבית-הכנסת או לבית-המדרש ישנו חדר ששטחו לכל הפחות ארבע אמות על ארבע אמות או שישנה דירה אשר גר שם גבאי או מנהל המקום או רב המקום וכדומה ואפילו אם אינו גר שם ממש עם משפחתו אלא שהוא אוכל או ישן שם, יש אומרים שבאופן זה כל בנין בית-הכנסת ובית-המדרש מצטרף לשטח העיר אם ישנה כניסה מהחדר או מהדירה לבית-הכנסת או לבית-המדרש, וכן היא דעת המ"ב⁴⁸, אבל דעת החזו"א

קבוע, וכגון מבנה המיועד לעמדת-שמירה זמנית או מבנה-נייד לצורך פועלים שעובדים במקום לתקופת זמן מסוימת וכדומה, אם אוכלים בו עתה בתקופת-זמן זו או ישנים בו עתה הרי הוא מצורף אל העיר, אולם מכל מקום אינו מצטרף למנין ששה בתים לקבוע דין עיר באותו המקום⁴⁵.

(כה) מבנה שבתחילתו נבנה שלא לשם שימוש דירה, אם עתה משתמשים בו כדירה רגילה הרי הוא נחשב כבית גמור⁴⁶.

45. בגמ' עירובין נה' ב' מב' דיושבי צריפין מצורפים לעיר אם יש בהם ג' חצירות של שני בתים וכמב' בשו"ע סי' שצ"ח ס"י, וא"כ כל שכבר יש בתים וכל הנידון אם המבנה הוא מצורף להיות המשך העיר הרי מב' שהוא נחשב כבית לענין המשך, ומ"מ מבואר בחזו"א סי' ק"י סק"כ דבג' חצירות הללו שבכל אחת ג' בתים כדי לקבוע דין עיר היינו דוקא כשאין הפרש שבעים אמה ביניהם ע"י שיש מבנים קבועים והיינו דאם יש הפרש שבעים אמה ביניהם הרי אפי' אם יש מבנה זמני ביניהם אין הוא נחשב להפחית את שיעור ע' אמה, ולפי זה דומה דין צריפין לדין בורגנין המב' בגמ' סוכה ג' ב' ועירובין נה' ב' ומב' בדברי רש"י ובדברי הריטב"א בפי' ה' דהיינו דבורגנין עשויין לשימוש עראי ללינה ומהני רק להתעבר עם העיר ולא לאחשובי עיר, וכן מתבאר ע"פ דברי החזו"א שם סק"כ שהקשה מאי קמ"ל דינא דיושבי צריפין שהרי כבר נתבאר דין זה לענין בורגנין ומ"מ לא כתב החזו"א אלא דקמ"ל דאיכא בהו צירוף ג' חצירות וב' בתים וכו' יעו"ש אבל מ"מ דעתו דדין שניהם שוה.

46. חזו"א נגעים ס"ט סק"ח, ולא דמי לדין חומת העיר המב' בגמ' עירובין כו' א' הווקף ולבסוף ישב לא מהני גם לענין עיבור העיר וכן בכל דין היקף לדירה לענין מחיצות דדוקא בישב ואח"כ הווקף וכדמב' בשו"ע סי' שני"ח ס"ב ושאר מקומות, כי שאני מחיצות של בית שאינן חשובות מוקף לצורך דירה אלא כששימושן בתחילת היקפן הוא לדירה ואל"ה אין בהן חשיבות כ"כ, אבל דירה עצמה יש בה חשיבות ע"פ המציאות וכל שדר בה אדם בפועל הרי היא דירה.

47. בגמ' עירובין נה' ב' ושו"ע סי' שצ"ח ס"ו מבואר כן לענין בית הכנסת, ונראה שכן הדין לענין בית המדרש כי אע"פ שאוכלים בו הלומדים מ"מ לא חשיב בית דירה וכדמצינו גם לענין מזוזה דק"ל בשו"ע סי' רפ"ו ס"ו דפטור וכדעה ראשונה בסתם בשו"ע שם ואע"פ שהביא גם דעת יש אומרים דחייב במזוזה וכתב דנכון לחוש, והרי כש"כ הוא כי מחסנים חייבים במזוזה וכדפסק השו"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א לענין אוצרות ואילור לענין עיבור העיר תניא להדיא שם דאוצרות הם כבית הכנסת ואין מתעברים עם העיר.

ועוד דעל פי דברי החזו"א נגעים ס"ט סק"ח דפירש הטעם דאין ביהכ"נ מתעבר עם העיר משום דענין דירה הוא מה שהאדם מתייחד בבית זה ואין בני אדם שוטפין עליו במקום זה הרי ה"נ ביהמ"ד דאע"פ שיש שימוש אכילה לכל הלומדים מ"מ אין בזה דין בית דירה מיוחד לאדם לשימושי דירה, ולפיכך גם בית הכנסת עשויין עליו תנאי לערוך שם קידושים וכיו"ב במיני סעודות למתפללים וכיו"ב וכמו שמצוי מאד בזמנינו מ"מ ע"פ דברי החזו"א הנ"ל עולה דלא מהני להחשיבם כבית דירה שאינו תשמש של דירה של אדם לעצמו.

48. בגמ' שם מבואר דמהני ביהכ"נ שיש בה בית דירה לחזן להתעבר עם העיר, ובדברי המאירי נב' ב' מבואר דהיינו בדירה הסמוכה לביהכ"נ דדר בה החזן וכ"כ הבה"ל סי' שצ"ח ס"ו ד"ה שיש, ובאופן זה כתב הבה"ל דכל ביהכ"נ מצורף לעיר ואפי' שטח ביהכ"נ עצמו שאינו דירת החזן וכדין דירה שע"ג מערה, ועו"כ הבה"ל שם דאמנם צריך שיעור ד' על ד' אמות לאותה בית דירה של החזן וכמב' בתוס' שם ד"ה נפש וכמש"כ המ"ב שם סק"ז אבל מ"מ יועיל שטח ביהכ"נ להשלים שיעור ד' אמות ואפי' כשאין בחדר החזן עצמו שיעור זה, ולפ"ו במציאות א"צ שיעור ד"א בחדר החזן כיון שלעולם יש שיעור זה בהשלמת השטח מביהכ"נ וביהמ"ד עצמו, וגדולה מזו נראה בדברי הבה"ל שם דגם אם דירת החזן נמצאת מחוץ לשבעים אמה מהעיר אבל כיון שביהכ"נ נמצא בתוך ע' אמה לעיר והוא מתחבר לדירה ה"ז מועיל לחיבור שניהם לעיר וכן כתב החזו"א סי' ק"י סק"ט בפי' דברי הבה"ל, בלתי אם לענין צירוף ו' בתים לקבוע דין עיר שכתב החזו"א שם סק"ב דאפשר דגם לדעת הבה"ל לא מהני כשדירת החזן מחוץ לשיעור ע' אמה ויעו"ש.

אבל מ"מ מזה שאין דירת החזן נחשבת כדירה אלא בשיעור ד"א יש להוכיח שצריך שהדירור בחדר זה לא יהא עראי ודרך מקרה בלבד, שהרי דירת השומרים לא בעינן בה ד"א כיון שמיועדת למה שהיא וכמו שפסק המ"ב סי' שצ"ח סק"ג ע"פ דברי הריטב"א סוכה ג' ב' בת' השני, ואם בעינן ד"א בדירת החזן היינו דלא סגי בדירת עראי המשמשת שימוש עראי וא"כ בעינן דירת קבע וא"כ אף דודאי א"צ שיהא ביתו הקבוע שם מ"מ צריך שיהא המקום משמשו בקביעות לאכילה או לשינה שזהו האופן שנחשב בית כבית-דירה וכמו שנכתב.

וראה גם בהערה⁵².

(כט) בתי-חרושת או משרדים או חנויות וכיוצא בהם אינם נחשבים בית-דירה ולפיכך אין בהם צירוף בתים לעיר, ואף על פי שהעובדים או חלקם אוכלים בהם בצורה עראית במהלך יום-העבודה⁵³.

ואולם ברובם הגדול של המקומות הללו כיום מצוי שיש חדר-אוכל לעובדים שאוכלים שם בצורה קבועה, או אפילו כאשר אין שם חדר-אוכל לכל העובדים אבל מנהלי המקום וכיוצא בהם יש להם חדר פרטי שבהם הם אוכלים בצורה קבועה, ואז נחשב המקום כבית-דירה⁵⁴, ולפיכך בכל אותם המקרים כל הבנין שחדר-

שאר מצטרף בית-הכנסת ובית-המדרש לעיר אלא שטח אותו החדר או אותה הדירה בלבד, וראה עוד בפרטי הדינים בהערות⁴⁹.

(כז) מבנים המשמשים לאכסון וכן חדר-מחסן וכדומה אינם נחשבים כבית-דירה⁵⁰, אבל חדר-מחסן הצמוד לדירה רגילה ומשתמשים בו בני הבית תדיר הרי הוא כחלק מהבית⁵¹.

(כח) דירה הבנויה במפלס הנמוך מגובה הקרקע, וכגון במקרים המצויים בזמנינו שבונים יחידות-דירור במפלסים נמוכים ובקומות-חניה או קומות-מחסנים וכיוצא בזה, יש אומרים שהיא נחשבת כבית וכן דעת המ"ב, ויש אומרים שאינה נחשבת כבית וכן דעת החזו"א,

וכתב החזו"א סי' ק"י סק"ח דגם לדעת הבה"ל לא מהני אלא כשיש כניסה מחדר ודירת החזן אל ביהכ"נ שאל"כ אין שום שייכות לחבר את ביהכ"נ עם הדירה לצרף את הכל לחלק מהעיר, וגם כתב החזו"א דגם לדעת הבה"ל אין זה אלא כשיש לחזן שימוש בביהכ"נ לתפילה ולשאר ענינים אבל דירה הסמוכה לביהכ"נ שדר בה אדם שאינו שייך לביהכ"נ ודאי אין מצטרפת עם ביהכ"נ, ולפיכך כתבנו דירת גבאי או מנהל או רב המקום וכיו"ב אשר במציאות הוא עוסק בביהכ"נ בענינים שונים והוא שייך לעניני ביהכ"נ וכאשר כתב החזו"א בפ"י דברי הבה"ל.

49. החזו"א סי' ק"י סק"כ חולק על עיקר שיטת הבה"ל הנ"ל וס"ל דאין מועיל כלל צירוף ביהכ"נ לדירת החזן אפי' בהשלמת כל התנאים הנ"ל וס"ל דפי' הגמ' שם הוא באופן שדר החזן בתוך ביהכ"נ ממש אבל בדירה סמוכה לביהכ"נ לא, ולא דמי למערה דדוקא שם מצטרף בית דירה עמה כיון שגם היא דירה ואין החסרון במערה אלא שאינה בגובה שוה לבתי העיר, וכבר נתבאר לעיל דבזה אולי המ"ב והחזו"א לטעמייהו כי באמת דעת המ"ב במערה גופה דהחסרון משום שאינה נחשבת דירה ולפיכך דימה ביהכ"נ ומחסנים למערה, ועכ"פ דעת החזו"א סי' ק"י שם דלא מהני ביהכ"נ להצטרף אפי' כשיש דירת החזן וכ"כ החזו"א בסי' קנ"ו בהשמטות לשר"ע סי' שצ"ח.

50. גם זה מבו' בגמ' עירובין נה' ב' ובשר"ע סי' שצ"ח ס"ו לענין אוצרות.

51. חזו"א סי' ק"י שם.

52. בגמ' עירובין נה' ב' אמרו דמערה אינה מתעברת עם העיר לבדה אלא כשיש בנין על פיה וכן פסק השו"ע סי' שצ"ח ס"ו, ובדברי המאירי והריב"ב"ן שם מבואר דהיינו משום דאינה עשויה לתיקון דירה ראויה, וכן נקטו הגר"ז שם ס"ח והמ"ב שם סק"ג דאינה ראויה לדירה כל כך, ולפיכך כתב הבה"ל שם ד"ה שיש דבית הכנסת ומחסנים שישנה דירה סמוכה להם הרי הם מתעברים עם העיר וכדון מערה, והיינו דכיון דאזיל הבה"ל לטעמי' דהחסרון במערה משום דאיי"ז כ"כ דירה מעליא ומ"מ מהני דירה סמוכה לה א"כ ה"נ ביהכ"נ ומחסנים שיש דירה הסמוכה להם.

אבל החזו"א סי' ק"י סק"ח השיג על דברי הבה"ל שם וכתב דאין לדמות מערה לבית הכנסת וכיו"ב דבמערה אין חסרון דירה כלל אלא שאינה בגובה שוה עם פני הקרקע של העיר ולפיכך כשיש דירה סמוכה לה הרי היא מתעברת ומשא"כ ביהכ"נ וכיו"ב דאינם דירה לא מהני גם כשיש דירה הסמוכה להם, וכן מבואר בגאו"י סא' ב' דחסרון מערה אינו משום דלא חשיבא כ"כ דירה אלא דאינה שוה לגובה פני העיר.

53. חזו"א סי' ק"י סק"ח שכתב שם דגם אכילתם אינה מחשיבה את המקום לבית-דירה כי עיקר המקום נועד לעבודה אלא שהם אוכלים שם מחמת המציאות שהם נמצאים שם ואינם קובעים מקום אכילה רק מחמת ההכרח שהם עובדים שם ואין יכולים לילך למקום אכילה, ואמנם הראב"יה ז"ל סי' שפ"ו והאו"ז ס"ו כתבו שחנויות מתעברות עם העיר אבל י"ל דהיינו מקומות שגם אוכלים שם בצורה קבועה מלבד מה שמוכרים שם אוכל וכדמצינו בגמ' פסחים ק"י ב' דחנות אין בה משום זוגות והיינו מקום ששותים שם יין, וראה גם בהערות הבאות.

54. עיקר הדבר שמקום האכילה הקבועה של העובדים ייחשב בית-דירה פשוט הוא דכיון שיש שם מקום אכילה נפרד ממקום עבודתם ונועד לאכילה קבועה הרי יש שם שימוש דירה, וזה ע"פ מה שנתבאר לעיל דא"צ מקום גם לאכילה וגם לשינה אלא די במקום אכילה לחוד וכדמוכח גם מעיקר דברי החזו"א לענין מפעלים דלא כתב אלא דאין אכילתם בסתמא מחשיבה את המקום כבית-דירה כי ייעוד המקום אינו לאכילה והיינו דבאופן שיש מקום שם המיועד לאכילה חשיב שפיר בית-דירה,

ושאר השטחים שבו וכגון שטח החצר וכדומה ומורדים מקצה הגדר או החומה ולחוץ, ואפילו אם יש שם חצר רחבה וגדולה מאד והבנין עצמו רחוק מהגדר או החומה⁵⁷.

לא מסעדה או אולם-שמחות הרי הם נחשבים כבית גמור להצטרף לעיר, כי על פי המציאות אוכלים שם בצורה קבועה גם המנהלים והעובדים וכיוצא בזה וזה מלבד אכילת הסועדים במסעדה או האורחים והמוזמנים באולם-השמחות⁵⁸.

האוכל בתוכו דינו כבית גמור להצטרף לעיר⁵⁵.

ל לפי המתבאר לעיל בסעיף הקודם עולה כי במציאות של זמנינו רובם המוחלט של המפעלים והמשרדים וגם חלק נכבד מהחנויות דינם כבית-דירה, אולם ודאי שמבנה נפרד אחר אינו נחשב גם הוא כבית ואף על פי שהוא גם חלק מאותו מפעל או מאותו משרד וכדומה⁵⁶, אך במקרים שהבנין גדור בגדר גבוהה או חומה באופן שישנה שמירה מוחלטת על ידה למנוע כניסת זרים וכדומה מצטרף כל שטח המפעל

וכן אפי' כשאין כל העובדים אוכלים במקום נפרד אבל יש שם מקום כזה לתועלת המנהלים או העובדים הבכירים וכיו"ב דמ"מ נחשב כבית דירה, וכבר נתבאר לעיל בהערה הקודמת מדוברי רב"ה והאו"י מוכח דאיכא חנויות דמתעברות עם העיר והיינו לפ"ז כשיש שם אכילה קבועה, וראה גם בהערה הבאה.

55. כן נראה דבאופן זה כל אותו הבנין שחדר-האוכל בו נחשב כבית ולא רק חדר-האוכל לבדו, כי כל מש"כ החזו"א שם דבית הכנסת שיש בו דירה לחזן היינו דר בתוך ביהכ"ג ואז נחשב כל ביהכ"ג כבית דירה ולולוי זה אין צירוף לעיר אלא דירת החזן לבדה היינו דוקא כאשר מתפללי ביהכ"ג אינם שייכים לדיווי החזן כלל והם לעולם לא חשיבי דיוויין ולפיכך מה שהוא דר בסמוך לביהכ"ג אין זה מחשיב את ביהכ"ג כדירה אלא אם הוא דר בתוכו ממש דאז קמ"ל דאע"פ דודאי שאין כל שטח ביהכ"ג כחלק מריות החזן אלא דיש לו איזו פינה וחלק באותו המקום מ"מ חשיב כל ביהכ"ג כדירה, אבל כשהעובדים נמצאים שם כל היום למטרות העבודה וגם אוכלים שם באחד החדרים בצורה קבועה נעשה כל המפעל כבית-דירה רגיל שיש בו כמה חדרים שאינם אכילה ושינה ומ"מ הם חלק מהבית, ואע"פ שבית-דירה עיקר חשיבותו בחדרים לאכילה ושינה ואילו כאן עיקר חשיבות הבנין למטרות עבודה מ"מ כל הדיירים משתמשים במקום האכילה מלבד שאר שימוש כולם בחלקי הבית האחרים ובכה"ג חשיב כולו בית-דירה, ואפשר שזו היתה כונת רב"ה והאו"י שהובאו בהערה לעיל דחנויות מתעברות עם העיר והיינו שהיה שם מקום אכילה ומ"מ אי"ז ממש מקום החנות אלא שכולם משתמשים גם במקום האכילה וגם במקום המכירה ובכה"ג חשיב הכל כדירה אחת.

וכן הורו הגר"ש ואזנר והגר"ש ז"ל שבכה"ג יש להחשיב את כל הבנין כבית לצירוף לעיר, וכן שמעתי מהוראת הגר"ג קרליץ ז"ל לענין בית-ספר שאוכלים שם התלמידים שמחשיבים את כל הבנין כצירוף לעיר ואפילו את החלק של הבנין שאין אוכלים שם, ובפרטי הדינים היאך בתי-ספר נחשבים כבית-דירה ומה נכלל בזה בבית-הספר ובחצר ראה עוד להלן.

56. והיינו שאם יש כניסה מבנין זה לבנין זה נראה דזה דומה לביהכ"ג שיש בו דירה לחזן שנחלקו המ"ב והחזו"א אם מצטרף גם ביהכ"ג לעיבור העיר או לא וכמו שנתבאר לעיל, אבל באופן שאין כניסה מבנין זה אל הבנין האחר אין שייך לצרפם מחמת מה שבאחד מהם יש שימושי אכילה.

57. וכמו שנתבאר לעיל דע"פ דברי החזו"א עולה שבמקום שיש גדר גמורה להגנה ושמירה ה"ז כחומת העיר ומצטרף כל השטח שבתוכה.

58. והיינו דבמה שאוכלים שם האורחים בצורה עראית ע"פ תשלום במסעדה או כמוזמנים באירוע זה או אחר יש להסתפק אם נחשב מחמת זה כבית-דירה וכדוגמת בורגנין שהם דיוויין של עראי ומהני, שהרי החזו"א נגעים ס"ט סק"ח כתב דחסרון ביהכ"ג שאינו מתעבר הוא דענין דירה היא כאשר מתייחד האדם בבית זה ואין בנ"א שוטפין עליו במקום זה וא"כ מה שאורחים רבים אוכלים באולם-השמחות או סועדים רבים במסעדה לכאן' לא חשיב משרו"ז כבית-דירה כי אין לאדם מסוים חשיבות של בית לאכילה, ואמנם מאדך מצניו דברים אחרים במש"כ החזו"א סי' קי"ב סקט"ז לענין שוק שמוקף מחיצות דחשיב כמוקף לדירה להיטר טלטול ופי' שם דאנשים קובעים דירתן לשעה שם ואוכלין ושותים שם ולכאן' גם מסעדה ואולם-שמחות כן הם, אבל שמה בשוק היתה הקביעות לפי שעה באופן שבימי השוק זו היתה הדירה שלהם לגמרי ואע"פ שזמנים אלו הן עראי מ"מ באותם הזמנים היתה קביעות גמורה שזה ביתם עתה, ולפיכך מצד זה עדיין אין ברור אם יש להחשיב מסעדה ואולם-שמחות כבית-דירה, אף דיותר נראה דגם מצד זה חשיב בית-דירה כי אי"ז דומה לביהכ"ג שאינו מקום אכילה ממש ואפי' שיש שאוכלים שם ואילו במסעדה הוא מקום אכילה נוח וטוב לאדם לקבוע שם לפי שעה ואע"פ שישנם הרבה סועדים אבל מ"מ כל אחד קובע לעצמו מקומו ומשתמש כשימוש דירה באותה שעה.

אבל מלבד זה נראה דודאי מסעדה נחשבת כבית-דירה כיון שע"פ המציאות תמיד יש למנהלים והעובדים וכיו"ב קביעות של אכילה בכל המקומות הללו ובוה ודאי חשיב בית-דירה כי גם יש להם אפשרות לאכול במקום מסוים ובשעה מסוימת שבהם אין אנשים אחרים נכנסים שם וכש"כ כשבאופנים רבים יש להם חדר או מקום נפרד שאינו חלק ממקומות האכילה של שאר האורחים או הסועדים, ולפיכך למעשה נראה שמסעדה ואולם-שמחות נחשבים כבית-דירה.

אם יש שם חצר רחבה וגדולה מאד והבנין עצמו רחוק מהגדר או החומה⁶⁰.

לג בתי-ספר או תלמודי-תורה וכדומה, כיון שאוכלים שם בצורה קבועה הרי הם נחשבים כבית גמור להצטרף לעיר⁶¹, ומודדים משטח הבנין עצמו ולא מקצה החצר שסביב לבנין (וראה בהערה)⁶², אולם במקרים הרבים המצויים בזמנינו שכל שטח בית-הספר והחצר מוקף בגדר או בחומה גבוהה באופן שישנה שמירה מוחלטת על ידה למנוע כניסת זרים וכדומה מצטרף כל השטח להיות חלק מהעיר ומודדים מהגדר או החומה ולחוץ, ואפילו אם יש שם חצר רחבה וגדולה מאד והבנין עצמו רחוק מהגדר או החומה⁶³.

לב בית-מלון או בית-חולים הרי הם נחשבים כבית גמור להצטרף לעיר⁵⁹, אבל הבנינים שבשטח בית-החולים שיש בהן רק מעבדות וכדומה ואין בהם אשפוז או מקומות-אכילה או השטחים שבבית-המלון מחוץ לבנין-המגורים עצמו וכגון שטח הבריכה והגינה וכדומה אין הם כחלק מהצירוף לעיר.

ואולם כל המבנים ושאר השטחים המוקפים בגדר או בחומה באופן שישנה שמירה מוחלטת על ידה למנוע כניסת זרים וכדומה וכפי המצוי ברובם הגדול משטחי בתי-חולים ובתי-מלון בימינו, הרי הם מצטרפים להיות חלק מהעיר ומודדים מהגדר או החומה ולחוץ, ואפילו

59. שהרי זה כש"כ ממש"כ החזו"א סי' ק"ב סק"ז לענין שוק שאנשים קובעים שם דירה לשעה ואוכלים ושותים שם וחשיב בית-דירה, ובזמן שהם נמצאים במלון או בבית-החולים הרי זה הוא ביתם ממש וא"כ אע"פ שכל דיור שם הוא דירון של עראי מ"מ חשיב בית-דירה וה"ו כש"כ מבורגנין, ובוה נראה פשוט דגם שאר החדרים בבנין שאין אוכלים וישנים שם מצטרפים להיות כל הבית כבית-דירה כי ודאי ששימוש האשפוז ומקום אכילה הוא עיקרי וגם בזמן השעות שם הרי האורחים והמאושפזים קובעים את ביתם שם לגמרי ובכה"ג ה"ו כדירה שיש בה חדר אכילה וישנה וגם חדרים אחרים שכולה נחשבת בית-דירה, וזה מלבד המציאות הרווחת שישנם עובדים רבים הדרים בצורה קבועה ממש או עכ"פ כשהיות ממושכות במבנים שונים שבתחום בית-החולים ואשר נחשבים אותם מבנים כבית גמור משו"ז לבדו, וגם יתבאר להלן שאם כל המבנים יחדיו מוקפים בחומת-אבטחה הרי שכל השטח נחשב כעיר עד קצה גדר-האבטחה של ביה"ח.

והש שהוכיחו כן ממש"כ הרמב"ם פ"ו ממוזזה ה"ו דבית כנסת של כפרים חייב במוזזה כיון שאורחים לנים בו וע"כ דגם זה חשיב דירון, אבל א"י ראה כי אדרבה מוכח להדיא בכמה אופנים דחשיב בית לענין מוזזה ומ"מ אינו מתעבר עם העיר, וכגון ברפת וכן במחסנים המבוי בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א שחייבים במוזזה ומ"מ לענין בית לעיבור עם העיר מבוי להדיא בגמ' עירובין נה"ב דאין מצטרפים, וכבר נתבאר לעיל דצע"ג דברי החת"ס או"ח סי' צ"ה שכתב להשוות דין בית למזוזה לדין בית לעיבור העיר, ולפיכך נראה דגם איפכא י"ל דפעמים שיהא פטור ממוזזה משום דחשיב כעראי וכמש"כ הברכ"י יו"ד שם לענין בית-חולים ומ"מ עדיין נחשב בית לצירוף לעיר כיון שגם בשימוש דירה בצורה עראית מהני אם עכ"פ בזמן זה יש לו שימוש דירה גמור וכמו שנתבאר לענין בורגנין וכן מוכח מדברי החזו"א לענין שוק וכנ"ל.

60. וכמו שנתבאר לעיל.

61. כי התלמידים או התלמידות אוכלים שם בצורה קבועה ואין זה רק כאכילת פועלים במפעל שאינה קבועה והיא מכורח המציאות (כאשר נתבאר בדברי החזו"א סי' ק"י סק"כ שאין להחשיב את המפעל כמקום פיתא משו"ז) אלא היא אכילה מסודרת בסדרי היום ובזמנים קבועים וכל כה"ג הרי זה כדירה גם לאכילה ואפילו שם אוכלים בכיתות-הלימוד ולא בחדר-אוכל מיוחד, וכל שכן ע"פ המצוי בזמנינו שישנם צהרונים ואכילה קבועה גם בארוחת-הצהריים שבדואי נחשב המקום כבית-דירה לאכילה, וכן הורו הגר"ש ואונר והגר"נ קרליץ והגר"ש ז"ל, אולם הוראת הגר"נ ז"ל היתה רק במקום שיש חדר-אוכל נפרד שאוכלים שם ולא כאש אוכלים בכיתות-הלימוד, ומ"מ נראה שגם לדעתו ז"ל כל שנשארים שם גם בצהריים ואוכלים ארוחות קבועות ע"י צהרונים או באופנים אחרים וכן היא המציאות הרווחת בימינו הרי זה בית-דירה אע"פ שאוכלים בכיתות-הלימוד כ"מ י"ש זמן שאינו מוזנה-הלימוד והוא זמן אכילה ואז הכיתות יש להן גם שימוש כמקום פיתא גמור.

62. וכמו שנתבאר לעיל ע"פ דברי החזו"א סי' ק"י סק"כ שאין מצטרפים את שטח החצר לעיר, אולם ע"פ מה שנתבאר בחזו"א שם שאם יש בחצירות שימוש פיתא או לינה הן מצטרפות לעיר א"כ גם בחצרות בתי-הספר באותם המקומות המצויים שאוכלים חלק מהתלמידים בחצר אפילו את עיקר ארוחתם וכגון את הכריך שהביאו מביתם וכדומה שפיר י"ל שתצטרף החצר לעיר גם לדברי החזו"א, והעירו שהוראת הגר"ש ז"ל היתה שבכל אופן יש להחשיב את בית-הספר כבית-דירה כיון שאוכלים שם ואפילו שאוכלים רק בכיתות-הלימוד וכן הורה שמודדים מחצר בית-הספר, ואפשר לפרש הוראתו ז"ל או משום שיש אכילה גם בחצירות וכנ"ל או באותם המקרים המצויים שישנה גדר גבוהה סביבות החצר וביה"ס לשמירה דאז ודאי מצטרף כל השטח וכחומת העיר וכמו שנתבאר כאן בהמשך סעיף זה.

63. וכמו שנתבאר לעיל.

העיר אך בתוך שטח ריבועה של העיר, הרי הוא כשוכת בעיר עצמה ויכול ללכת את כולה ומלבדה יכול ללכת מחוצה לה עוד אלפיים אמה לכל צד⁶⁷.

לח שתי ערים הסמוכות זו לזו באופן שאין ביניהן הפסק בשיעור קמ"א אמה ושליש, הרי הן נחשבות כעיר אחת גם לענין ריבוע העיר שמשרטטים אותו מחוץ לבתי שתי הערים הללו כאחד, וכן הדין בשתי שכונות בעיר וכדומה אשר במקום שיש הפסק בין שכונה לשכונה פחות משיעור קמ"א אמה ושליש מרבעים את השטח שמסביב לשתייהן כאחד⁶⁸.

לט עיר מרובעת שיש בה בתים בודדים היוצאים משטח הריבוע לכיוונים שונים, מרבעים את העיר על ידי שמותחים קו מקצה הבית האחרון בכל צד בהשלמת הריבוע כאילו שישנם בתים מולו ומוסיפים את החלק הזה לשטח העיר⁶⁹.

מ יש אומרים שכל דיני עיר זו שיש בה בתים הבולטים מריבועה שוים לדיני עיר העשויה כקשת או עיר העשויה כמין גא"ם (שיתבאר דיניהן להלן בסעיפים מה-נד), ולפיכך אם יש מהבית הבולט בצד אחד של העיר ועד הצד השני של העיר קו-אלכסוני במרחק של יותר מארבעת אלפים אמה אין מרבעים את העיר כנגד הבית

לד גני-ילדים הרי הם ככתי-דירה ודינם ככתי-ספר וכפי שנתבאר בסעיף הקודם⁶⁴, וכל שכן מעונות-יום שבהם הילדים גם ישנים.

ריבוע העיר והמקום

לה אמרו חכמים שכל עיר רגילה שאינה מרובעת אין נמדד תחומה מקצה הבית האחרון בעיר בכל אחד מצדדיה של העיר, אלא שבתחילה עושים כמין ריבוע סביב לכל הבתים בכל קצוות העיר ואין מודדים את התחום אלא מהריבוע ולחוץ, ונמצא שישנו שטח נוסף מחוץ לעיר שעדיין יש להחשיבו בתוך תחומה של העיר, וכן נמצא שישנן קצוות של העיר שיש לאדם היתר הליכה מחוץ לבית האחרון בעיר עוד מרחק נוסף מלבד אלפיים אמה הללו כיון שהוא בתחילה נמצא עדיין בתוך ריבועה של העיר מחמת קצה אחר של העיר, וכן בכל כיוצא בזה⁶⁵.

לו ריבוע העיר הוא על ידי שכל קצה בעיר מכוון כנגד כיווני העולם בצד שהוא שם, ולפיכך הקצה הצפוני של העיר מרבעים אותו אך ורק לכיוון צפון העולם והקצה הדרומי של העיר מרבעים אותו אך ורק לכיוון דרום העולם וכן עושים בקצה מזרח ומערב⁶⁶.

לז אדם השוכת בבין-השמשות מחוץ לבתי-

64. שיש בהם אכילה קבועה ג"כ ואע"פ שזה בשטח הגן שבו גם לומדים ומציירים ומשחקים וכדו' ואין חדר-אוכל נפרד, וכש"כ במצוי בזמנינו שיש שם אכילה בצהריים ע"י צהרונים וכמו שנתבאר לעיל.

65. גמ' עירובין נא' א' ושו"ע סי' שצ"ח ס"ב.

66. גמ' עירובין נד' א' ושו"ע סי' שצ"ח ס"ג, ואין אפשרות לקבוע זוויות אחרות לריבוע העיר וכמב' בדברי הרשב"א והריטב"א שם נא' א' ובתוס' שם ד"ה כזה ובדברי הרבה ראשונים ז"ל וכן פסקו המ"ב שם סק"ז והחזו"א סי' ק"י סקכ"ג, וכבר תמה החזו"א שם מאד על שיטת הנוב"י תניא או"ח סנ"א שפי' בדברי רבינו יהונתן ז"ל דאפשר לרבעה כפי שירצו אנשי העיר.

67. והיינו דשטח ריבוע העיר חשיב כעירורה של עיר וכמב' ברמב"ם בפיה"מ פ"ה מ"ז וכמש"כ החזו"א סי' פ' לדף נה' א' וסי' ק"י סק"ז וסקי"א ובעוד מקומות.

68. וזה ע"פ המתבאר במתני' וגמ' שם ושו"ע שם דנחשבות שתי הערים כאחת.

69. זהו דין פגום יוצא המב' במתני' נב' ב' ובגמ' נה' א' ובשו"ע סי' שצ"ח ס"ה דהריבוע נעשה באופן שמוסיפים על הריבוע כנגד הבית היוצא ואין מרבעים באלכסון מקצה העיר עד הבית היוצא וכמב' בריש"י נג' א' ד"ה מוציאין ובתוס' נד' ב' ד"ה אם, וראה בדברי החזו"א סי' פ' ד"ה נד' ב' במה שביאר בזה.

עיר זו נכנס לתחומה של העיר האחרת.

מב שתי ערים שיש פחות משיעור קמ"א אמה בין זויות ריבועיהן אין הן מתחברות זו עם זו, כי לא אמרו דין "נתינת קרפף לעיר" אלא מבניני העיר עצמן, אבל אין אנו מרחיבים לתת "קרפף" גם לשטח של עיבור-העיר או ריבוע-העיר⁷¹, וראה עוד להלן מסעיף צא ואילך שיש חולקים בזה ולדבריהם מתחברות הערים זו עם זו באופן שהמרחק בין ריבועיהן הוא פחות משיעור קמ"א אמה.

מג עיר המוקפת במחיצות של צורת-הפתח, עושים את ריבוע העיר על פי היקף אותן המחיצות ולא לפי הבנינים עצמם, וכל שכן שאם יש מסביב לעיר חומה או גדר גבוהה שעושים את ריבוע העיר לפי החומה ולא לפי הבנינים עצמם⁷².

מד גם מקום שאינו עיר אך הוא מוקף מחיצות העשויות לדירה, אין מודדים אלפיים אמה מקצה המחיצה בכל צד של המקום אם אינו מרובע אלא מרבעים סביב כל היקפו של

הבולט, וכיוצא בזה לענין שאר הדינים שנתבאר להלן שם, ויש אומרים שלעולם מרבעים את העיר כנגד הבתים הבולטים מריבועה לפי הבית האחרון בקצה העיר.

והלכה כדעה הראשונה, אולם בשעת הדחק אפשר שיש להקל לסמוך על הדעה השנייה⁷⁰.

מא אם השטח הנוסף לעיר על ידי ריבועה נכנס לתוך שטח עיר אחרת או לתוך השטח הנוסף לעיר האחרת על ידי ריבועה, יתבאר להלן מסעיף ס ואילך ששתי הערים ושטח ריבוען נחשבות לעיר אחת ולפיכך חוזרים ומרבעים את שתייהן כאחד וכל שטחן הוא כעיר אחת, וכל שכן שאדם השוכת באחת משתי הערים בשטח שבתוך ריבועה של העיר האחרת שיכול לילך בשבת את כל שתי הערים.

וראה עוד להלן מסעיף קא ואילך בהרחבה גם לענין עיר העשויה כקשת שהיא מתחברת עם עיר אחרת כאשר חלל-הקשת של

70. הדעה הראשונה היא דעת הר"ח ר"י שהובאו דבריהם בתוס' נה' א' ד"ה עיר וכן דעת הראב"ד שהביאוהו הרשב"א בחי' שם ועוד ראשונים, והדעה השנייה היא דעת הרשב"א עצמו שם וכן דעת הריטב"א שם, והרמ"א שם ס"ו פסק כדעה הראשונה וכפי שפירש בד"מ בדברי הטור (ואע"פ שהרא"ש ז"ל לא הכריע בדבר) וכן הכרעת המ"ב שם סקל"ה ובכה"ל שם ד"ה ואם אלא שכתב שם בבה"ל דאפשר דבשעת הדחק יש לסמוך להקל כפי השיטה השנייה.

ומה שנתבאר בדברינו בגוף הסעיף שאם אין מרחק של ד' אלפי אמה בקו-האלכסוני שבין הבית הבולט ובין הבתים בצד השני מהני לכו"ע והיינו אפילו שרוחב העיר הוא יותר מאלפיים אמה וגם בליטת הבתים בצד אחד הינה יותר מאלפיים אמה, זה ע"פ דברי המ"ב שם סקל"ה ובכה"ל שם ד"ה ואם דיש לנקוט כדברי התו"ש במה שפירש והגיה בדברי המ"א שם וכמו שמוכח גם בדברי הר"ח והראב"ד ז"ל וכפי שהובא ברשב"א שם, וכן פסק החזו"א סי' פ' ד"ה שם בשעה"צ ובסי' ק"י סקט"ו, אמנם צ"ע מדברי הרשב"א עצמו שם דנראה דס"ל דלעולם בעינן שחלל הריבוע הנוסף לעיר כולו יהא בתוך אלפיים אמה וא"כ אין דינו כדין עיר העשויה כמין גא"ם שיתבאר דינה להלן שעד שאין ד' אלפים אמה בקו-האלכסון בין הצלעות של העיר מהני לרבעה כן במתיחת הקו הזה, ומ"מ להלכה ודאי ק"ל כדברי המ"ב והחזו"א הנ"ל.

71. דברי הראב"ד ז"ל שהביא המאירי עירובין נו' א' וכתב שם "כו' דכשנותנים קרפף לשתי עירות כו' אע"פ שאנו מרבעין אותה לענין מדידת תחום אלפים אמה אין מרבעין אותה לענין נתינת קרפף ואין מודדין לענין קרפף אלא מגבנונית העיגול לא מזויתיה אחר הריבוע", והיינו שחיבור עירות הוא רק באופן שקרובות זו לזו לעיר עצמה ואין נותנים קרפף לריבוע כלל, וכ"כ בחזו"א סי' ק"י סקכ"ה דאף דל"מ נותנים אלכסון לקרפף מ"מ לענין חיבור עירות אין נותנין אלכסון כו' עיי"ש, ובודאי כוננו ז"ל דאף לעיר עצמה אין נותנין אלכסון וכדברי הראב"ד הנ"ל. וכבר נתבאר להלן מסעיף ס ואילך דמדברי הראב"ד והמאירי יש להוכיח דריבוע העיר עצמה הנפגש עם ריבוע של חברתה מצרף יחדיו דאל"כ מאי קס"ד לצרף קרפף לריבוע אם אפי' ריבוע בריבוע אין מצטרף, ורק אם סכירא להו דמצטרף אזי שפיר באו לדון אם נותנים קרפף לריבוע וע"ז קמ"ל דאין נותנים.

72. וכמתבאר בדברי החזו"א סי' ק"י סקכ"ג והיינו אפי' במקום שאין לעיר חומה מ"מ ריבועה הוא ע"פ מה שיש צוה"פ סביבותיה שנמצא שיש רה"י בכל השטחים הללו והריבוע הוא מסביב לאותן רה"י, וזה אע"פ שסובר החזו"א דצוה"פ אינה כחומה לדין חומת העיר וכמו שנתבאר לעיל.

מו) עיר שבתיה בנויים בצורת קשת ויש חלל שבו אין בתים בין קצוות העיר ושטחו של החלל הוא יותר מארבעת אלפים אמה, אין החלל שבין קצוות העיר נחשב כאילו יש בו בתים ולפיכך אסור לילך מכל בית שהוא שבעיר לתוך שטח החלל אלא אלפיים אמה⁷³.

המקום ולאחר מכן מודדים אלפיים אמה לכל צד מהריבוע ולחוץ⁷³.

עיר העשויה כקשת או כמין גא"ם

אולם מכל מקום כל החלל הסמוך יותר לבתים ולגג-הקשת במקום שהקשת מתקצרת והולכת ואשר במקום זה שטחו של החלל הינו פחות מארבעת אלפים אמה הרי הוא נידון כאילו יש בו בתים, וכדין קשת שכל חללה פחות מארבעת אלפים אמה, ויש חולקים, ויש להקל להלכה כדעה הראשונה⁷⁴.

מה) עיר שבתיה בנויים בצורת קשת, וכלומר שהבנינים בנויים בצורה שהם כחלקה העליון של קשת (הנקרא "גג הקשת") ויש חלל שבו אין בתים (הנקרא "יתר הקשת") בין שתי קצוות העיר (הנקראות "רגלי הקשת"), אזי אם שטחו של החלל בין שתי קצוות העיר (וכלומר בין "רגלי-הקשת") פחות מארבעת אלפים אמה נחשב כל החלל שבין קצוות העיר כאילו יש בו בתים והרי הוא ממשיך את רצף העיר, ולפיכך מודדים את תחילת התחום שמחוץ לעיר רק מחוץ לאותו קו (קו "יתר-הקשת") שבין קצוות העיר⁷⁴.

ולפיכך העולה להלכה ש"ריבוע-העיר" בעיר זו הוא באופן שמותחים קו מגג-הקשת עד מקום שמגיע הרוחב שבין "רגלי-הקשת" לארבעת אלפים אמה וזה הוא ריבועה של העיר לאותו הצד של החלל בין בתי העיר, ושאר השטח לכיוון קו "יתר-הקשת" נידון כמחוץ לתחומה וריבועה של העיר וההליכה במקום זה נמדדת בשיעור אלפיים אמה מאותו הבית ששבת האדם שם⁷⁵.

דין זה הוא עדיף על דין "ריבוע-העיר" שנתבאר לעיל בסעיפים הקודמים, כי מתיחת הקו שבין קצוות העיר בעיר זו העשויה כקשת והכנסת כל החלל לתוכה הוא דין עשיית כל שטח החלל כדין בתי-העיר ממש⁷⁵, וראה גם בהערה⁷⁶.

73. חזו"א סי' ק"י סק"א.
 74. גמ' נה' א' ושו"ע סי' שצ"ח ס"ד.
 75. וכמו שיתבאר להלן שיש להוכיח מדברי הרבה ראשונים ופוסקים ז"ל והכרעת הבה"ל והחזו"א לדינא דדין חלל-הקשת עדיפא מריבוע ועיבור העיר והוא נחשב כחלק מהעיר ממש.
 76. וכתב הרשב"א נה' א' בשם הראב"ד דאין מרבעים אותה לצדדי העולם כדין ריבוע העיר כיון שיש לה זוית כמתיחת הקו שבין רגלי הקשת, אמנם הח"א כלל ע"ו סי"ד והגר"ז שם ס"ג נקטו גם בזה דמרבעים לפי צדדי העולם, וצ"ע.
 77. גמ' שם ושו"ע שם.
 78. הדעה הראשונה היא דעת הרמ"א שם וכדעת הטור שם וכן כתבו תוס' נה' א' ד"ה ואם והרא"ש פ"ה ס"ב והרשב"א והריטב"א והר"ן ז"ל בחי' נה' א' דהחלל הסמוך לגג הקשת במקום שאין שטחו ד' אלפי אמה נידון כאילו מלא בתים וכן דעת הרבה ראשונים ז"ל, אולם כבר כתב הבי"ש שם לדעת רש"י ועוד ראשונים אין מודדים בחלל זה אלא אלפיים אמה מפתח ביתו של כל אחד ואחד, וכן נראה דלא פסק השו"ע להלכה דין זה שכתב הטור שם וכתב השו"ע בסתמא דבמקום שיש בחלל בין רגלי הקשת יותר מד' אלפי אמה אין מודדין לה אלא מן הקשת והיינו כי פליגי רבוותא ז"ל בזה, ואולם בבה"ל שם ד"ה וי"א כתב מדברי הריטב"א דגם רש"י מודה לדין זה אך הביא הבה"ל דעת כמה ראשונים ז"ל דפליגי על זה, ובבה"ל שם פסק דאפשר להקל כדעת הרמ"א לענין פחות מב' אלפי אמה לגג הקשת, וכן פסק החזו"א סי' פ' ד"ה נה' ב' וסי' ק"י וסק"ז והחזיק לדינא מאד שהעיקר כדברי הטור והרמ"א ככל דבריהם שם וכמו שיתבאר גם בסעיפים הבאים.
 79. וכמו שביאר הבי"ש שם בדעת הטור וסיעתו דהיינו שריבוע העיר הוא מגג הקשת ועד המקום המתרחב ד' אלפי אמה ושאר המקום המתרחב יותר הוא מחוץ לריבוע ואין מודדים אלא מכל בית, ושלא כדברי רש"י דאין בעיר זו ריבוע כלל אלא מודדים כל אחד לעצמו וגם שלא כדברי הרשב"א שמרבעים כל צלע מהעיר לחוד אלא מרבעים ריבוע אחד מגג הקשת עד המקום

הקשת") יש יותר מאלפיים אמה מכל מקום את כל החלל המתחיל מ"גג-הקשת" ועד למרחק של אלפיים אמה ממנו יש להחשיב כאילו יש בחלל זה בתים ומצטרף כל שטח החלל הזה להיות כחלק מתחום העיר, ולדבריהם רק את החלל הרחוק מ"גג-הקשת" יותר מאלפיים אמה אין להחשיבו כאילו יש בו בתים, ויש חולקים.

ולהלכה דעת המ"ב להחמיר בזה כדעה האחרונה, אבל דעת החזו"א שגם בזה יש להקל כדעה הראשונה⁸².

מט בכל האופנים שנתבארו לעיל שכאשר שטח החלל בין קצוות העיר הינו יותר מארבעת אלפים אמה אין החלל נמדד עם העיר, מכל מקום בודאי שכל שטח הבנינים עצמם נחשב כעיר אחת וכל "גג-הקשת" שהוא בתיה של העיר עצמה נידון כארבע אמות⁸³, וכן שצידה החיצוני של העיר (הכיוון ההפוך מהחלל שבין הבתים והוא הכיוון שמחוץ ל"גג-הקשת") יש לרבע אותו באופן ש"גג-הקשת" נידון כעיר אחת וכדין ריבוע-העיר בכל עיר רגילה⁸⁴.

מז גם עיר שבתייה בנויים בצורת קשת ויש חלל שבו אין בתים בין קצוות העיר ושטחו של החלל הוא יותר מארבעת אלפים אמה, מכל מקום אם מהבתים שב"גג-הקשת" ועד הקו שבין "רגלי-הקשת" מקצה לקצה של בתי-העיר (הנקרא קו "יתר-הקשת") יש פחות מאלפיים אמה אזי נחשב כל החלל כאילו יש בו בתים ומצטרף כל שטח החלל להיות כחלק מתחום העיר, ויש חולקים, ולהלכה יש להקל כדעה ראשונה⁸⁰, וראה גם בסעיף הבא.

ולפיכך העולה להלכה ש"ריבוע-העיר" בעיר זו הוא באופן שמתחים קו בין "רגלי-הקשת" וזה הוא ריבועה של העיר לאותו הצד של החלל בין בתי העיר ולאורך כל קו "יתר-הקשת"⁸¹.

מח ולא עוד אלא שיש אומרים שגם בעיר שבתייה בנויים בצורת קשת ויש חלל שבו אין בתים בין קצוות העיר ושטחו של החלל הוא יותר מארבעת אלפים אמה וכן גם שמהבתים שב"גג-הקשת" ועד הקו שבין "רגלי-הקשת" מקצה לקצה של בתי-העיר (הנקרא קו "יתר-

המתרחב ד' אלפי אמה ומשם אין מרבעים כלל, וכן ביאר החזו"א סי' ק"י סק"ו ועי"ש.

80. גם זה מבואר בדברי הרמ"א שם וכשיטת תוס' והרא"ש והטור, אולם בזה דעת הרשב"א והר"ן שם ועוד ראשונים ז"ל דאין נחשב כאילו החלל מלא בתים ואע"פ שמגג הקשת ועד יתר-הקשת אין אלפיים אמה, וגם בזה נראה דדעת השו"ע כדעת הרשב"א וסיעתו ולפיכך סתם השו"ע וכתב דאין מודדים בכה"ג שיש חלל יותר מד' אלפי אמה בין רגלי הקשת אלא מהבתים עצמם, וכן יש לדקדק דדעת הרמב"ם פכ"ח משבת ה"ח כדעת הרשב"א וסיעתו, אבל להלכה כתב הבה"ל שם שאפשר להקל גם בזה כדעת הטור והרמ"א, והחזו"א שם פסק לעיקר כדעת הטור והרמ"א וכמו שנתבאר בדבריו ז"ל בסי' פ' שם ובסי' ק"י שם.

81. וכמו שביאר הבי"י שם בדעת הטור וסיעתו דהיינו שריבוע העיר הוא מגג הקשת ועד המקום המתרחב ד' אלפי אמה ושאר המקום המתרחב יותר הוא מחוץ לריבוע ואין מודדים אלא מכל בית, וכן ביאר החזו"א סי' ק"י סק"ו ועי"ש.

82. והדעה הראשונה היא דעת הטור שם דס"ל דגם באופן זה מ"מ את החלל שעד אלפיים אמה מגג הקשת יש למדוד כאילו מלא בתים וחצירות וכבר פי' הבי"י שם דהטור הוכיח גם את הדין הזה מדברי תוס' שם דכשם דבמקום שמתקצרת הקשת פחות מארבעת אלפי אמה יש להחשיב כמלא בתים ה"נ במקום הסמוך לגג הקשת בפחות מב' אלפי אמה, ובבה"ל שם ד"ה ור"א תמה על דין זה דלא משמע בגמ' וגם בדברי תוס' אינו מוכרח וכש"כ שהחולקים על הטור (בדינים שנתבארו בסעיפים הקודמים) לא ס"ל דין זה, ולפיכך כתב הבה"ל דנראה דלכך השמיט הרמ"א דין זה ולא הביאו בשם הטור ודלא כדינים שנתבארו לעיל שהביא הרמ"א כדעת הטור לדינא וכ"כ הבה"ל דלפיכך השמיטו הלבוש והח"א דין זה ועל כן דעת הבה"ל דבזה אין להקל כדברי הטור, אבל החזו"א סי' פ' שם וסי' ק"י שם כתב דהעיקר להלכה גם בזה כדעת הטור כי חד דינא הוא לדברי תוס' ואם מקילים בזה דבמתקצרת פחות מד' אלפים נחשב כאילו מלא בבתים ה"ז גם דכל השטח דעד אלפיים אמה מרבעים שם את התחום והיינו כאילו החלל הזה מלא בתים ואע"פ שיש יותר מאלפיים אמה מגג הקשת לרגילה במקום קו יתר-הקשת.

83. גמ' נה' ב' וכמב' בדברי הרשב"א שם נה' א' והרבה ראשונים ז"ל, וכן פסק המ"ב שם סק"ו מדברי המ"א שם.

84. וכדמב' בדברי הרשב"א שם והרבה ראשונים ז"ל שם.

ג) את כל החלל לתוכה וכדין "ריבוע-העיר" בעיר רגילה⁸⁷.

נד) עיר העשויה כמין גא"ם ואורכו של הקו-האלכסוני שבין שתי קצוות העיר הינו יותר מארבעת אלפים אמה, אין החלל שבין קצוות העיר נחשב כאילו יש בו בתים ולפיכך אסור לילך מכל בית שהוא שבעיר לתוך שטח החלל אלא אלפיים אמה⁸⁸.

אולם מכל מקום כל החלל הסמוך יותר לזווית-החיבור שבין שתי-הצלעות ואשר במקום זה אורכו של הקו-האלכסוני של החלל הינו פחות מארבעת אלפים אמה הרי הוא נידון כאילו יש בו בתים, וכדין שנתבאר לעיל לענין עיר העשויה כקשת⁸⁹.

נג) עיר העשויה כמין גא"ם ואורכו של הקו-האלכסוני שבין שתי קצוות העיר הינו יותר מארבעת אלפים אמה אולם המרחק שמזווית-החיבור שבין שתי-הצלעות עד אורכו של הקו-האלכסוני שבין שתי קצוות צלעות-העיר הינו פחות מאלפיים אמה נידון כל החלל שעד הקו-האלכסוני כאילו יש בו בתים, וכדין שנתבאר

ג) עיר אחת שתחומה נכנס לתוך חלל-הקשת של עיר אחרת, יתבאר להלן (מסעיף קא ואילך) שנחשבות שתי הערים כעיר אחת ומותר לכל אדם השוכנת באחת מהערים ללכת בכל שתי הערים⁸⁵, ולפיכך בהרבה מקרים המצויים בזמנינו בשכונות שונות הסמוכות זו לזו אף על פי שיש הפסק של יותר משיעור קמ"א אמה ביניהן הרי הן נחשבות כעיר אחת כל שנמצא שחלל-הקשת של שכונה אחת נכנס ומובלע לתוך תחומה של השכונה האחרת.

נד) עיר העשויה כמין גא"ם וכלומר שעשויה כאות רי"ש שלנו והבתים בנויים בצורה זו ויש לעיר שתי קצוות ובחלל האלכסוני שבין קצוות העיר אין בתים, אזי אם אורכו של הקו-האלכסוני שבין שתי קצוות העיר הינו פחות מארבעת אלפים אמה נחשב כל החלל שבין קצוות העיר כאילו יש בו בתים והרי הוא ממשך את רצף העיר⁸⁶.

ומדין "ריבוע-העיר" שנתבאר לעיל בסעיפים הקודמים, מוסיפים לאחר מתיחת הקו-האלכסוני שבין קצוות העיר גם לרבע את העיר לפי שתי-הקצוות של צלעות-העיר ומשלימים את חצי-הריבוע הקיים להיות ריבוע שלם ומכניסים

85. כן יש להוכיח מדברי הגמ' ומדברי הרבה ראשונים ופוסקים ז"ל וגם מדברי הבה"ל לדינא וכן מתבאר בדברי החזו"א בכמה מקומות וכמו שיתבאר להלן בהמשך הדברים ובפרט מסעיף קא ואילך שנתבאר כ"ז בהרחבה ע"פ דברי הגמ' והראשונים והפוסקים, וראה להלן מסעיף ס ואילך במה שכתבנו לדון בדברי החזו"א לענין שטח החלל שבריבוע העיר שנפגש עם תחום עיר אחרת אשר בסי' ק"י צידד החזו"א דנחשב כעיר אחת ודלא כמש"כ הוא ז"ל בסי' פ' וביארנו בכמה ראיות דלהלכה יש צירוף בין ריבוע עיר לחברתה או בין ריבוע עיר לריבוע חברתה להיות עיר אחת, ואולם ודאי דאפילו כשנאמר שאין ריבוע עיר זו הנכנס לעיר אחרת או לריבועה של אחרת מצרף את שתיהן להיות כעיר אחת מ"מ ודאי דפגישת עיר אחת בתוך חלל-קשת של עיר אחרת חשיב טפי עיר אחת לגמרי וכאשר יתבאר להלן בהמשך הדברים דדין חלל-הקשת שרואים אותו כמלא בתים אינו כדין עיבורה או ריבועה של עיר אלא דחלל-הקשת הוא ממש כחלק מהעיר כיון שרואים אותו כאילו מלא בתים והרי זה כחלק מהמשך רצף הבתים של העיר, ומ"מ לפי מה שכתבנו שם לדינא דדעת החזו"א להלכה דכבריו בסי' ק"י דגם פגישת עיר בריבועה של האחרת חשיב עיר אחת א"ש טפי דדין עיר שפגעה בריבועה של האחרת שוה לדין עיר שפגעה בחלל-הקשת של האחרת ובתרווייהו חשובות עתה שתי הערים כעיר אחת.

86. גמ' נה' א' וכדעת הרמב"ם פכ"ח משבת ה"ח והרשב"א והריטב"א והרבה ראשונים ז"ל שם וכן פסק השו"ע סי' שצ"ח ס"ד.

87. וכמבואר בדברי הרשב"א והריטב"א שם דיש אומרים עושים את הריבוע לפי יישור שתי צלעות העיר שהן כמין אות רי"ש להיות כמורבוע גמור וכלומר משמלימים את חצי הריבוע הקיים כבר בצורת העיר להיות ריבוע שלם וזהו אופן ריבוע העיר הוה, וכן הכריעו הבה"ל שם ס"ח ד"ה רפ"ג והחזו"א סי' פ' ד"ה נד' ב'.

88. גמ' שם וראשונים שם ושו"ע שם.

89. וכמבואר בדברי הריטב"א שם שהביאו השעה"צ סי' שצ"ח סק"ה דזה דומה לעיר העשויה כקשת וכמו שנתבארו פרטי הדינים לעיל, וכן מבואר בחזו"א סי' ק"י קט"ו ויעו"ש.

לעיל לענין עיר העשויה כקשת⁹⁰.

בין החיצונה מצד אחד ובין האמצעית שיעור של קמ"א אמה ושליש וכן בין האמצעית לחיצונה מצד שני אין שיעור של קמ"א ושליש נחשבות שלשת הערים כאחד, ואפילו כשתי התחתונות החיצוניות רחוקות זו מזו יותר מארבעת אלפים אמה.

ויש אומרים שאין נחשבות כאחד במקרה זה אלא שתי החיצוניות אבל האמצעית אינה נמדדת אלא בפני עצמה ואינה מצטרפת להיות כעיר אחת עם החיצונות, והלכה כדעה הראשונה⁹².

גו הדין שנבאר בסעיף הקודם אינו אלא כאשר האמצעית העליונה אינה רחוקה מאחת הערים החיצוניות יותר מאלפיים אמה, כי אם היא רחוקה יותר מאלפיים אמה מאת הערים החיצוניות אין היא נחשבת כאילו היא ביניהן ואז כל עיר נמדדת לעצמה ואסור ללכת מחוצה לה יותר מאלפיים אמה⁹³.

מדידת אלפיים אמה במקרה זה אינה נעשית מבתי הערים החיצוניות התחתונות אל בתי העיר האמצעית העליונה, אלא היא נעשית בקו ישר מהעיר העליונה האמצעית עד הקו של החלל בין שתי הערים התחתונות החיצוניות והרי הן מצטרפות כל שאין אלפיים אמה מהעיר העליונה אל אותו קו שבין שתי

נד עיר העשויה כמין גא"ם ואורכו של הקו- האלכסוני שבין שתי קצוות העיר הינו יותר מארבעת אלפים אמה וגם המרחק שמזוית- החיבור שבין שתי-הצלעות עד אורכו של הקו- האלכסוני שבין שתי קצוות צלעות-העיר הינו יותר מאלפיים אמה, יש אומרים שלכל הפחות נידון כל החלל שמזוית-החיבור שבין שתי- הצלעות עד למרחק של אלפיים אמה כאילו יש בו בתים, ויש חולקים, וכדין שנבאר לעיל לענין עיר העשויה כקשת⁹¹.

שלש ערים כמשולש

נה כשיש שלש ערים שצורתן כמו משולש, וכגון כאשר יש שני ערים שוות זו מול זו ורחוקות זו מזו והן כצלעות תחתונות של משולש ועוד עיר אחת שהיא גבוהה יותר משתייהן והיא כצלע העליונה של המשולש והיא נמצאת בשטח החלל שבין שתי הערים אלא שהיא גבוהה יותר, אזי אף על פי שהמרחק בין שתי הערים התחתונות הינו יותר משיעור קמ"א אמה ושליש מכל מקום אם העיר העליונה הינה ממוקמת באוויר שבין שתי הערים רואים את העיר העליונה כאילו היא נמצאת בין שתי התחתונות, ואילו כאשר אכן היא נמצאת בין התחתונות אין

90. וכמבואר בחזו"א סי' ק"י סקט"ז וסקט"ז ויעו"ש.

91. פשוט.

92. במתני' נו' א' ובגמ' נו' ב' מבואר הדין דכפרים משולשים, ולדעת הרמב"ם פכ"ח משבת ה"ה ועוד ראשונים ה"ז גם לענין האמצעית דמתוך שאילו היתה ביניהן לא היה שיעור קמ"א אמה בין כל אחת מהחיצוניות אליה או שלשתן נעשות כעיר אחת וכן פסק השו"ע סי' שצ"ח ס"ח, אבל הרמ"א שם פסק כדעת תוס' והטור דאין זה אלא לענין צירוף שתי הערים החיצוניות להיחשב כאחת אפי' שרחוקות זו מזו הרבה ואילו העיר האמצעית אשר נמצאת גבוהה באויר שבין שתייהן אינה נחשבת מצורפת עמהן אלא יש לה תחום בפני עצמה, ומ"מ להלכה פסקו המ"ב שם סקמ"ד והחזו"א סי' ק"י סק"ט כדעת השו"ע דגם האמצעית מצטרפת.

וגם לדעת הרמ"א דפסק כתוס' כתב המ"א שם סק"ב דאם אין בין החיצוניות ד' אלפי אמה ה"ז כעיר עשויה כקשת ומצטרפת גם האמצעית להיות כעיר אחת עם שתי הערים וכן מבואר בדברי הגר"א שם, אבל בשעה"צ שם סק"ב כתב בפשיטות כדעת הפוסקים דס"ל לדעת הרמ"א דלא מהני לצירוף האמצעית גם בשאין ד' אלפי אמה בין החיצוניות.

93. וכמב' בגמ' נו' ב'.

**פגישת ריבועה של עיר אחת
בשטחה או ריבועה של עיר אחרת
מחברן לעיר אחת**

הערים, ואפילו שבין בתי הערים החיצוניות לבתי העיר האמצעית יש מרחק של יותר מאלפיים אמה⁹⁴.

נז ועתה נבוא לבאר במה שכתבנו בקצרה לעיל בסעיף מא שבמקרה שהשטח הנוסף לעיר על ידי ריבועה נכנס לתוך שטח עיר אחרת או לתוך השטח הנוסף לעיר האחרת על ידי ריבועה אזי שתי הערים ושטח ריבוען נחשבות לעיר אחת וכן גם דחוזרים ומרבעים את שתיהן כאחד וכל שטחן הוא כעיר אחת, ולפרש מקורי הדברים בזה.

נז אם כאשר נמקם את האמצעית בין שתי הערים החיצוניות אין בין החיצונה מצד אחד ובין האמצעית שיעור של קמ"א אמה ושליש אבל יש בין האמצעית לחיצונה מצד שני שיעור של יותר מקמ"א אמה ושליש אין נחשבות הערים כאחד וכל עיר נמדדת לחוד בתחום משלה⁹⁵.

נח והנה כן יש להוכיח בדברי כמה ראשונים ז"ל שמצטרפים ריבוע עיר אחת לשטח חברתה או לריבועה של חברתה, כי כן נראה בדברי הראב"ד ז"ל שהביא המאירי עירובין נז' א' דס"ל דאין נותנים קרפף לריבוע וכתב וז"ל "כו' דכשנותנים קרפף לשתי עירות כו' אע"פ שאנו מרבעין אותה לענין מדידת תחום אלפים אמה אין מרבעין אותה לענין נתינת קרפף ואין מודדין לענין קרפף אלא מגבנונית העיגול לא מזויתיה אחר הריבוע" וכו' עי"ש (וכ"כ בחזו"א סי' ק"י סקכ"ה דאף דלר"מ נותנים אלכסון לקרפף מ"מ לענין חיבור עירות אין נותנין אלכסון ונראה פשוט דכוונתו דאף לעיר עצמה אין נותנין אלכסון וכדברי הראב"ד הנ"ל), ומזה יש להוכיח דס"ל להראב"ד והמאירי דריבוע העיר עצמה הנפגש עם חברתה או עם ריבועה של חברתה מצרפן יחדיו דאל"כ מאי קס"ד לצרף קרפף לריבוע אם אפי' ריבוע בריבוע עצמו או

נח אם רחבה של העיר האמצעית הגבוהה גדול יותר מכל שטח החלל שבין הערים החיצוניות התחתונות, אין הערים מצטרפות להיות כעיר אחת, ולא נאמר דין זה ששלשת הערים נחשבות כעיר אחת אלא כאשר העיר האמצעית הגבוהה אכן יכולה היתה להיכנס כולה ברווח שטח החלל שבין שתי הערים החיצוניות אילו היתה נמוכה יותר, וראה בהערה⁹⁶.

נז דין זה שנתבאר לעיל בסעיפים הקודמים הינו רק לחיבור שלש ערים וכאשר נתבאר לעיל שאין דין עיר אלא כשיש בה לכל הפחות שלש חצירות שבהן לכל הפחות שתי בתים, ולפיכך אם ישנם שלשה בנינים שאינם מחוברים לעיר והם רחוקים זה מזה יותר משיעור ע' אמה ושייריים אין הם מצטרפים להיות כאחד אפילו כאשר הם בצורה משולשת והאמצעי היה מקרב אותם זה לזה אילו היה ביניהם⁹⁷.

94. חזו"א סי' ק"י סקט"ו.
95. בבה"ל שם ד"ה רפ"ג נסתפק בזה והביא דהחת"ס החמיר בזה, וכן הכריע החזו"א סי' ק"י סקט"ו, וראה בחזו"א וכמב' בתוס' נז' ב' ד"ה התם בתי' בתרא, וכן פסק הלבוש סי' שצ"ח ס"ח וכן פסק החזו"א סי' ק"י סקט"ו, וראה בחזו"א שם דנסתפק אם כן הדין גם לשיטת הרשב"א שם ומ"מ הכריע לדינא דברחבי יותר מהחלל שביניהן אין מצטרפת, וזה דלא כדברי המחצה"ש שם דפי' דמסתמת דברי השו"ע שלא הזכיר תנאי זה משמע דלא ס"ל כן, וצ"ע במה שכתב הגר"א ז"ל שם דהרמ"א השמיט דין זה אע"פ שפסק בתוס' כו' אם כונתו דלא קי"ל כן לדעת השו"ע, ומ"מ להלכה כבר הכריע החזו"א דלא מהני וכמו שנתבאר.
97. חזו"א סי' ק"י סקט"ו.

ואילו אין שטח ריבוע העיר עצמו נחשב כחלק העיר להיות מצורף עם ריבוע העיר הסמוכה או עם העיר עצמה א"כ אין לדון כלל בקרפף אחרי ריבוע וע"כ דהא פשיטא ליה בריבועה של עיר זו שמצטרף לעיר אחרת או ריבועה.

פד) ומש"כ הרה"ג רבי אריאל בוקוולד

שליט"א (בספר קרית-אריאל ס"ו) לדחות הראיה ע"פ מה דפירש דהא גופא נסתפקו רבוותא ז"ל אם ריבוע העיר חשיב ממש כחלק מהעיר וכמו קרפף דעיר וכיון שהכריעו שאין נותנין קרפף לריבוע היינו דריבוע העיר אינו ממש כחלק מהעיר וא"א לצרף ב' ערים בפגישת ריבוען אל שטחן, הגה ע"כ א"א לומר כן, שהרי מבואר בדברי הריטב"א ז"ל דמשום שאין נותנין ריבוע לקרפף לפיכך אין לעיר זו דין קרפף כלל ואין מאריכינן שטחה בשיעור שבעים אמה ושיריים אלא בריבועה לבד שטחה מקצה הבתים ותו לא, וא"כ ע"כ דדוקא משום דריבועה של עיר חשיב כמו העיר עצמה לפיכך כתב שאין נותנין לעיר זו קרפף והיינו שאם שטחה המשיך יותר מהבתים עצמם מפני שריבועה א"כ זהו המשכה של העיר וזהו תחת קרפיפה ולפיכך לא שייך שיהא לה גם קרפף מלבד ריבוע, אבל אם הריבוע אינו כחלק מהעיר ואינו כעיבור העיר בקרפף אלא גרע מיני' א"כ ודאי שהיה הדין נותן שיהא לעיר הזו כמו לכל עיר שיעור שבעים אמה ושיריים להוסיף עיבורה אלא שהיה העיבור צריך להיות מקצה הבתים עצמם ולא מקצה הריבוע, אבל מאי טעמא דלא להוי לעיר זו קרפף ועיבור כלל והרי אין שום סברא שנפחות משטחים הנחשבים כחלק מהעיר (והיינו עיבורה וקרפיפה של ע' אמה ושיריים) ולא נחשב זה כלל כיון שיש שטח של ריבוע שהוא אינו כשטח עצם העיר וחלק ממנה, וע"כ שכונת הריטב"א להיפך דודאי עיבורה נחשב כחלק ממנה ממש וכן ריבועה נחשב כחלק ממנה ממש, אלא שאם יש לה ריבוע אין אנו אומרים להוסיף על הריבוע

בעיר אחרת עצמה אין מצטרף, ורק אם סבירא להו דמצטרף וחשיב שטח זה כחלק מהעיר אזי שפיר באו לדון אם נותנים קרפף לריבוע טפי דמלבד קו הריבוע מרחיקין עוד כדי ע' אמה ושיריים וע"ז קמ"ל דאין נותנים אלא מרחיקין ע' אמה רק מבתיים עצמם.

פב) ואמנם יש מקום לומר להיפך דמשמע

מלשון הראב"ד הג"ל שאין מודדים לענין קרפף אלא מגבנונית העיגול דאין הריבוע כחלק מהמשך העיר דאל"כ למה לא כתב להדיא דמ"מ במקום שהריבוע עודף על הקרפף מודדים משם, והיינו דס"ל שחיבור עיירות הוא רק בקירוב לעיר עצמה ולא מחשבים לריבוע כלל, וסברא היא שהרי לא מצינו בגמ' חיבור אלא ע"י קרפף וכיון שלא נאמר דין קרפף באלכסון שעודף על העיגול א"כ לא שמענו צירוף על ידו, אבל עדיין יותר נראה שאם שטח הריבוע לא חשיב כעיר עצמה להתחבר אל ריבוע זולתה או אל שטח זולתה אין שום מקום לדון לענין הוספת קרפף עוד אחר שטח הריבוע, וע"כ דסבירא להו דשטח הריבוע הוא כגוף העיר ממש אלא שהוא נחשב כעיבור ואין נותנים עוד עיבור של קרפף מלבד הריבוע שגם הוא מדיני עיבור, ולא היה צריך הראב"ד לפרש להדיא דעד קו הריבוע הכל מתחשב כהעיר ואם נפגש בעיר אחרת חשיב כעיר אחת דהא פשיטא ל' וממילא כל שטח הריבוע נכלל בעיר ואפי' שגדול הרבה מע' אמה ושיריים מבתי העיר ועד קו הריבוע הכל הוא העיר גם לענין פגישתה עם זולתה או עם ריבוע זולתה.

פג) וכעין זה נראה מאד מדברי הריטב"א ז"ל

נו' א' דמסיק דאין נותנין קרפף אחר שמרבעים כנגד הפגום וכו' ע"ש, וע"כ היינו דודאי נחשב הריבוע עצמו כשטח המצורף לעיר ומצרף שטח אחר עמו וע"ז הוסיף להסתפק שמא עוד ע' אמה ושיריים מלבד הריבוע הוא ג"כ המשך עיבורה של עיר לצרף עיר אחרת,

כחלק מהעיר, דהרי אדרבה מוכח שיטת המאירי דודאי חשיב כחלק מהעיר וכמו שהוכחנו, אלא דמש"כ המאירי לענין לישנא דמעברין היינו כי עיקר לשון עיבור הוא על בתים הבולטים מהעיר וכעבורה של אשה וע"ז כתב דמ"מ כיון דגם ריבוע העיר מדיני מדידת העיר וכלו' דאע"פ שאינו בליטת בתים אבל מ"מ הוא תוספת לעיר ושייך לקרותו ג"כ עיבורה.

(סז) וכן יש להוכיח עוד דס"ל להמאירי דריבוע העיר חשיב כחלק מהעיר, ממה שכתב בפשיטות (ס' ב') דבעיר המובלעת בתוך תחומו של אדם דעולה לו רק כד' אמות גם עיבורה וריבועה נבלע כמו"כ בתחומו והכל חשיב כד' אמות ותו לא והיינו דודאי חשיב ממש כחלק מהעיר עצמה, והנה הא דעיבור העיר נבלע ג"כ בה ליחשב כד' אמות הוא מוכח בגמ' שם להדיא דפריך במאי דתנן דאם נתנו לחוץ אפי' אמה אחת מה שנשכר הוא מפסיד והרי מפסיד כל העיר ותירצו בגמ' דאיירינן בכלתה מדתו דכולה כארבע אמות, וע"כ דגם מובלע בה עיבור העיר דאל"ה הרי סו"ס הפסיד את עיבור העיר ומזה מוכח להדיא דלא הפסיד, ובהא דעיבור העיר מובלע כעיר וחשיב רק כד' אמות כן ס"ל לכל רבוותא ז"ל וכמש"כ הראב"ד והרשב"א עירובין שם, וכן מוכח בדברי הרמ"א סי' ת"ח ס"א וכמו שפסק המ"ב שם סקי"ג, וכן פסק החזו"א סי' ק"י סק"ח וסקט"ו ע"ש, ומזה שהשוה המאירי דין ריבוע לדין עיבור ככה"ג הרי להדיא דס"ל דריבוע ג"כ חשיב כחלק מהעיר.

(סח) וכיוצא בזה יש להוכיח עוד בדברי המאירי ממה שכתב שם דכשם שאמרו בגמ' דמניח עירובו בתוך העיר לא עשה ולא כלום ה"נ המניח עירובו בריבוע העיר דלא עשה ולא כלום וכלשונו ז"ל שם "כל העיר ששבת בה וריבועה ועיבורה הרי הן בכלל העיר", והיינו ג"כ כנ"ל דריבועה של עיר חשיב כחלק מהעיר

גם קרפף כי אין נותנים עיבור לעיבור אבל ודאי כל חד לחודי' חשיב עיבורה של עיר וכחלק ממנה והיינו בין עיבור עצמו ובין ריבוע, אלא שאחר שהארכנו את העיר הרבה יותר מעיבורה ועשינו לרבעה ולהכניס כל השטח כחלק ממנה אזי תו אין נותנים עיבור לעיבור, ולפי"ז עדיין ברור מדברי הריטב"א ז"ל דריבועה חשיב כחלק משטח העיר עצמו וא"כ פשיטא דפגישת ריבוע עיר זו בחברתה או בריבועה של חברתה חשיב צירוף ערים וכנ"ל.

(סח) וכן פשוט שא"א לומר דאיירי הריטב"א רק לענין נתינת קרפף מחוץ למקום שיש פגום היוצא וקמ"ל שאין אומרים ליתן קרפף מלבד אותו פגום היוצא וע"ז קמ"ל דכיון דהפגום היוצא עצמו חשיב כעיבור וא"כ אין נותנים עיבור לעיבור, שכיון שנתבאר דלהדיא חזי' מדברי הריטב"א דעיר שיש להל פגום אין נותנין לה קרפף הרי ע"כ היינו משום שהיה הדבר פשוט להריטב"א ז"ל דהריבוע מצרף את המקומות וזה כמו קרפף ולולי זה ודאי היה דין קרפף גם לעיר כזו וכמו שנתבאר, ועוד ראיתי שהוכיחו לנכון ממה שכתב שם הריטב"א קודם לכן לדעת ר"מ דנותנין קרפף לעיר אחת דהיינו עיר שאין לה שום בית חוץ לחומתה תוך ע' אמה ושייריים לעשות ממנה עיבור לעיר דמ"מ נותנין לה בבקעה שלפניה עוד ע' אמה ושייריים לה לעיבורה ומשם מודדים אלפיים וכו' ע"ש, ולכאו' אלו דבריו ז"ל גם אח"כ אליבא דרבנן.

(סו) ולפי המתבאר לעיל דמוכח מדברי הראב"ד שהביא המאירי ז"ל דריבוע מצטרף לעיר אחרת, ע"כ צ"ל דאין לדקדק מדברי המאירי נה' א' שכתב בהא דאמרי' כיצד מעברין כו' וז"ל "לשון מעברין לאו דוקא שהרי מענין ריבוע קא משתעי ברישא ואפשר שלשון זה מונח על כל תיקון מדידה" דס"ל דאין ריבוע העיר כחלק מדיני עיבור העיר וממילא אין נחשב ממש

הרי מצטרף גם הוא אל העיר דיש להחשיב את העיר כמלאה בתים עד הקו בקצהו הדרומי אשר נמתח מהבורגן הצפוני עד צידה השני של העיר ותו הוי הבורגן הדרומי כבורגן הסמוך לעיר שמתעבר עמה, ומשום זה חולק המאירי גם על דברי הראב"ד בעשויים כקשת כי כתב דל"ש דין זה בבורגנין שאין דרכן להיות בצורה ידועה ואף אי אתרמי שהן כקשת אמרי' שסופן להתמלאות וזהו דין עיבור העיר, אבל אם העיר עצמה עשויה כקשת אין סופה להתמלאות, ומה שנחשב החלל כעיר עצמה משום שכך דין חלל שבעיר שהוא בכלל העיר וזה דוקא בתוך ד' אלפים, ועיקר החילוק בין קשת לבורגנין כתב גם הראב"ד ז"ל שם בסוף דבריו וכדמסיים המאירי וכן כתבו עוד ראשונים ז"ל, אבל בעיקר הדבר שבורגנין צריכים להיות סמוכים זה לזה משמע מדברי הראב"ד שם דלא הדר ביה מזה, ובוזה פליג המאירי.

עא ולפי זה נמצא דיש להוכיח דעכ"פ דעת הראב"ד והמאירי שוה לענין דלא אמרי' שריבוע העיר הנפגש בעיר אחרת מחשיבן כעיר אחת, שהרי אחר שבצד צפון היה בורגן בתוך ע' אמה ומתחנו את הקו עד לדרום א"כ זהו ריבועה של העיר וא"כ אמאי לא ייכנס ויצטרף גם הבורגן שבדרום שנמצא תוך ע' אמה אל קו ריבוע-העיר לדעת הראב"ד וע"כ דס"ל דאין צירוף עיר אחת אל ריבוע העיר אלא על בתי העיר או עיבורה, וכן גם לדעת המאירי לא ס"ל צירוף כזה אלא לענין בורגן תוך ע' אמה מדרום אשר מצטרף ג"כ כי דין בורגנין ועיקרן שאינם ביושר וס"ל דהיינו עיבור העיר, אבל משמע לכאן דאין מצרפין ריבוע עיר אל חברתה או על ריבועה של חברתה להיותן אחד.

עב ואם נאמר כן אזי צ"ל דהביאור בדעת המאירי נה' א' שם הוא דס"ל לחלק בנידון זה בין ריבוע העיר לעיבור העיר, דאף

וכדין עיבורה, ולענין עיבור העיר מוכח כן בגמ' שם סא' א' דאמרי' דין הבלעת תחומין דאנשי עיר גדולה מהלכים את כל קטנה וגם הדין דהניח עירובו בעיר גדולה דמהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה כו' עי"ש, והיינו דהשוו דין הבלעת תחומין אשר גם שטח עיבורה נכנס בעיר לדין מניח עירובו וכלו' דגם מניח עירובו בעיבור העיר נחשב כמניח בעיר, וה"נ כתב המאירי לענין מניח בריבועה של עיר ומזה ברור דס"ל דריבועה חשיב כגופה של עיר.

עג אולם מאידך גיסא לכאורה יש להוכיח איפכא דדעת הראב"ד והמאירי שאין ריבוע עיר מצטרף לעיר אחרת או לריבועה של אחרת, ממה שכתבו בחי' שם נה' א' מדברי הראב"ד דהא דאמרינן בגמ' כא' א' דבורגנין הנמשכים מן העיר מתעברים עמה אפי' תלת פרסי היינו כשיוצאין מאמצע העיר דל"ה כקשת או כגא"ס, והמאירי שם תמה על דברי הראב"ד שאין הדבר מצוי לעשות בורגנין ביושר וסתמא דמלתא עשויין בורגנים בכל הצדדים לפי הצורך לשדותיהן, ולכן פי' דסתם בורגנין מקומן עשוי להתמלאות ולכן מעברין אותם אף ביותר מד' אלפים, והנה בעיקר מש"כ המאירי שאין הבורגנין עשויין ביושר יש להבין במאי מיירי, כי אם אפשר למתוח קו באלכסון מבורגן לבורגן ודאי דינו כיושר העיר ממש וכל שאינו עושה קשת מעברין אותו והרי בודאי דגם הראב"ד יודה לזה ולא יתכן דבוזה פליגי.

עד ולכן נראה לומר דדעת המאירי נה' א' שם דכשיש בורגן אחד בקצה האחד של העיר בפחות מע' אמה וכגון דרך משל כשיש בורגן כזה בצד צפון של העיר, אזי אנו אומרים שכל שמותחין קו המדה כנגד הפגום ויגיע הקו הזה לצד דרום ביושר כנגד הבורגן, ונכנס בורגן אחר הנמצא שם בדרום העיר לתוך ע' אמה לאותו הקו-הראשון שמתחנו מצפון העיר אל דרום,

העיר והבתים, ולפיכך פשיטא להו דמדין ריבוע העיר אין צירוף אחר מתיחת הקו לענין דבורגן הסמוך ייחשב כנתינת קרפף לעיר, אבל מאידך עדיין ס"ל דריבוע עיר להצטרף לעיר אחרת או לריבועה שפיר דמי ואין בזה סתירה לעיקר שיטתם ז"ל אשר נראית מאד מדבריהם ז"ל נו' א' שם דריבוע העיר חשיב גוף העיר ממש וכמו שנתבאר לעיל.

(עד) והנה בחזו"א סי' פ' לרף נה' א' ד"ה שם שני מוכח להדיא דלא מצטרף ריבוע העיר אל שטח עיר אחרת או ריבועה, וז"ל החזו"א שם "נראה דאם היוצא של ימין כל הבתים מובלעין זה לזה תוך ע' עד בתי העיר והיוצא נמשך אלף אמה מן העיר והיוצא השמאלי מופלג מן העיר קמ"ב אמה ובתיו נמשכים אלפים אין מרבעין העיר אלא בסוף אלף ואין היוצא השמאלי מן העיר, ומ"מ השוכת ביוצא השמאלי מהלך כל העיר כלה דהוי כלה כד"א כיון דהיוצא השמאלי מובלע תוך ריבוע העיר דהוי כמוקף מחיצות וכן היוצא השמאלי הוי עיר בפ"ע וחשיב כמוקף מחיצות והוי כלו רה"י מוקף מחיצות" וכו' כל דבריו ז"ל, ומבואר דדעת החזו"א שם דאין נחשב ע"י הריבוע כעיר אחת ממש.

(עה) אולם בחזו"א סי' ק"י סקט"ז נסתפק בנידון זה אם ריבוע עיר מצטרף עם עיר אחרת או ריבועה, ולשון הספק בתחילה כפי שכתב בחזו"א הוא בעיר שיש לה פגומין היוצאין דמוציאין את המדה כנגדן ועושיין אותה כמין טבלה ואויר הזה שנתעבר עמה פוגע בעיר אחרת מהו שעיבור הזה יעשה שתיהן כעיר אחת, והיה אפשר"ל דמיירי החזו"א דוקא בב' פגומים דמה שממלאים ביניהם בודאי א"צ לדין ריבוע, ומשום הכי נסתפק בזה דלמא מהני גם לחיבור עיירות, ולפי זה לא איירי כלל גם באופן של פגום מצד אחד שמשוים את המדה כנגדו דבזה מודה דאין מצטרף עם עיר אחרת, ולפי זה הוה

שהסכים לדברי הראב"ד בענין עיר הנכנסת לריבוע חברתה שאין לצרף את הערים מ"מ ס"ל לענין עיבור שע"י בורגנין דכל שנכנס לקו שכנגד הבורגן או בית היוצא מתעבר עם העיר, וצ"ל דס"ל דעיבור העיר עדיף שנחשב כעיר עצמה ולא מקרא דריבוע ילפי' ליה, ולפ"ז גם המאירי ס"ל דריבוע אין מצטרף לריבוע חברתה או לחברתה עצמה, אמנם בדעת הראב"ד יש להסתפק אם יסבור כן בכל עיבור העיר וכגון בעיר העשויה כקשת דאף שהחלל בכלל העיר מ"מ אין עיר הנכנסת לשם מתחברת לעיר, או דדוקא בעיבור של בית יוצא דס"ל שאין מתיחת הקו כנגדו אלא מדין ריבוע העיר וזה בודאי לא מהני לחיבור עיירות וכנ"ל, ומשא"כ בנכנסת עיר לחלל הקשת דחברתה דמודה הראב"ד דיש צירוף להיותן כעיר אחת, וכן מסתבר יותר שיוודה הראב"ד לענין הנכנס לחלל הקשת דחשיב עיר אחת, וראה עוד להלן בהמשך הדברים.

(עג) אמנם שוב נראה דאין להוכיח מדברי הראב"ד והמאירי שם שאין ריבוע עיר מצטרף לחברתה או לריבוע חברתה, כי אחר דדעתם ז"ל להדיא נו' א' דלא אמרינן קרפף לריבוע וכמו שהובאו דבריהם ז"ל לעיל א"כ סבירא להו שאם אחר שמותחין את הקו לרבע כנגד בורגן היוצא בצד צפון של העיר א"כ כאשר נרצה אח"כ בצד דרום תוך ע' אמה ושיריים לקו הריבוע לצרף גם את הבורגן האחר ולהרחיב שם את העיר ה"ז ממש כדין נתינת קרפף לריבוע ובזה ודאי פשיטא להו דלא אמרינן, ואחר הבורגן הראשון מצד אחד אשר ממנו עושים קו הריבוע נסתיימה ונקבעה צורת העיר בריבועה ושם א"א עוד להוסיף גם בפחות מע' אמה מצידה השני מחוץ לקו-הריבוע מחמת היות בורגנין גם בצד השני, כי זה כנתינת קרפף לריבוע ואין קרפף אלא לגופן של בתים, אך מאידך בתחילה כשמרבעין את העיר שפיר הריבוע מגדיל את העיר אפי' הרבה יותר מע' אמה וכל זה כשטח

לדעת הרמב"ן לא מהני בנתנוהו בעיבורה של עיר, ונראה דהיינו בחוץ לבתים או שבית אחד בולט ובשביל בית זה מתעבר השטח עם העיר, אבל אם ב' בתים זה כנגד זה וכיניהם שטח זהו תוך העיר, וכן עיר עשויה כקשת והיתר מעבר עמה את השטח השטח הזה בכלל העיר כן משמע ברמב"ן, וא"כ דברי המ"א בשם מהרי"ל מכוונים עם הרמב"ן עכ"ל, וכיון שפשוט להחזו"א דב' פגומים זה כנגד זה וכיניהם שטח זהו תוך העיר ולא עיבור, לפיכך מספקא ליה אם גם לענין צירוף הוא נחשב כך ונעשה כתוך העיר להיות כאחת, או די"ל דכ"ז רק לענין השובת שם שקונה שביתת העיר יותר מהשובת בעיבורה כי השובת בעיבורה אי"ז ולא כלום ומשא"כ בזה, כי י"ל דלענין חיבור עירות אין לדון אלא משום קירוב בתים, ולפיכך אין שום חילוק בין תוך החלל ממש לקרוב לו פחות מקמ"א אמה.

(עט) אמנם באמת עיקר דברי החזו"א בסי' ק"ט הנ"ל שבין ב' פגומין נחשב תוך העיר צ"ע טובא מנא ליה לומר כן, שהרי בדברי הרמב"ן ז"ל שהביא החזו"א שם אין שום רמז לדבר זה, ואדרבה דלהדיא מצינו להריטב"א ז"ל נו' ב' דקרי ליה עיבור העיר, ובוזה נראה שפיר דהבנת הבה"ל היתה שלא כפי שהבין החזו"א בדברי הרמב"ן, וגם במ"ב שם היה פשוט לו כן ולכן כתב שהמהרי"ל ז"ל חולק על הרמב"ן, וכ"ז דלא כמש"כ החזו"א הנ"ל, אבל מ"מ אלו הם דברי החזו"א שם דכשבתים נכנסים לתוך חלל הקשת יש להסתפק גם מטעם הנ"ל דכל בית המתעבר עם העיר הרי הוא כעיר ונותנים לו עיבור.

(פ) וכתב החזו"א עוד סי' ק"י שם ז"ל "כדברי רש"י כתב גם הטור סי' שצ"ח והרמ"א בשו"ע שם, ואי אפשר לומר דטעמא דזה שלא כנגד זה משום שאמרינן דמטיל את הבנין שכנגד הפרצה בפרצה כדין ג' כפרים ומיירי באין בין

אתי שפיר דלא הדר ביה מדבריו שבסי' פ' הנ"ל דהוי פשיטא ליה שאין צירוף מריבועה של עיר אל אחרת או לריבועה של אחרת.

(עו) אמנם ע"כ אין זה כן אלא דכתב בסי' ק"י שם דלא כמש"כ בסי' פ' הנ"ל, כי כתב החזו"א סי' ק"י שם להוכיח מדברי רש"י נ"ה א' ד"ה והא שכתב דהא דחומת העיר שנפרצה משתי רוחותיה היינו דוקא דהפרצות זו כנגד זו ואין ישוב בחלל העיר כנגד בין הפרצות, ומבואר מדברי רש"י שאם הפרצות זו שלא כנגד זו או שיש ישוב בחלל כנגד הפרצות אפי' יש בין ב' המחציות של העיר יותר מקמ"א ושליש חשיבי כעיר אחת, ומוכח דס"ל לרש"י שזה שמתעבר עם העיר כעיר עצמה דמיא וכשם שעיבור של ע' אמה שחוץ לעיר מצטרף עם העיר וב' עיירות נעשות אחת על ידי קמ"א אמה ושליש הכי נמי עיבור שתוך העיר כעיר דמיא, ולפ"ז כתב החזו"א דגם ב' עיירות עשויות כגא"ם מצטרפות להיות אחת כיון דהפרצות זו שלא כנגד זו וב' העיבורין פוגעין זה בזה.

(עז) ולכן אע"פ שבמה שהוכיח החזו"א בתחילה איירי רק על אופן של עשויה כקשת, שהרי אם מותח קו פנוי מבתים מצד לצד אף שהוא באלכסון קרינן ביה פתחים מפולשים, וע"כ מיירי שהפסק הבתים אינו ביושר וא"כ יש כאן קשת עכ"פ מצד אחד, וכן כתב החזו"א שם "כזה" והיינו לצירוף המודפס שם דהוא באופן שכל חצי נכנס בקשת שבחברו ע"ש, אבל מ"מ ממש"כ אח"כ (בד"ה והוא) משמע דגם כשאינו נכנס ממש לשטח העיר השניה רק מתמעט ממרחק קמ"א אמה ג"כ ס"ל להקל לפי דברי רש"י.

(עח) וצ"ל דספיקא דהחזו"א היה על פי דבריו ז"ל שכתב בסי' ק"ט סוף סקט"ו ז"ל "כתב במ"ב סי' ת"ה בבה"ל ד"ה מוקפת דאפי'

בין לענין נתינת לויים" וכו', כי אין כונתו דלא חשיב כעיר ממש אלא דלולי הא דחז"ל רצו שיהא התחום מרובע ושוה מכל צד היו אומרים למדוד אלפיים אמה מבתי העיר בכל מקום בקצה, וה"ג אין להקשות ממש"כ רש"י ס' א' ד"ה בעיבורה דפי' הדין דמניח עירובו בעיבורה של עיר בכה"ג שהניח בתוך ע' אמה ושיריים ולא פי' שהניח בתוך ריבועה של עיר, כי ודאי אורחא דמילתא נקט שפיר דמניח בתוך הבתים הנמצאים בקצה העיר, וכדמוכח להדיא בדברי המאירי שם שאחר שהביא דברי רש"י הללו כתב בפשיטות דכל העיר ועיבורה וריבועה הרי הם בכלל העיר, ולהדיא דלא ס"ל דרש"י פליג ע"ז שהרי העתיק דברי רש"י וכתב הדברים הנ"ל ע"פ דברי רש"י.

פג ומזה גם יש להוכיח בדעת הרמב"ם דס"ל ג"כ דריבועה של עיר הוא כחלק מעיקר העיר, שהרי גם הרמב"ם פ"ו מעירובין ה"ה כתב בפשיטות דהמניח בכל מקומות שמצורפים לעיר ה"ז כמניח עירובו בתוך העיר והיינו כדברי המאירי הנ"ל דפשיטא ליה דגם המניח בריבועה של עיר חשיב כהניח בתוך העיר כמו בעיבורה, ויותר מזה יש להוכיח להדיא בדברי הרמב"ם בפ"י המשנה פ"ה מ"ז שכתב "עיבורה של עיר היא התוספת שמוסיפין על המדינה ואז היא מידת אלפיים אמה לכל רוח שוה עם הנוסף עליה, כשהיא עגולה נרבע אותה או שיש בתים חוצה לה" וכו' ע"ש, ולהדיא דעיבור וריבוע חד הוא להחשיב כתוספת על העיר אשר על זה כתב בפ"ו מעירובין ה"ה דחשיב כמניח תוך העיר, וזו גם שיטת רש"י ז"ל וכמו שפי' החזו"א דדברי רש"י מוכיחין.

פד עוד כתב החזו"א שם וכנ"ל דגם בדברי הטור סי' שצ"ח והרמ"א שם ס"ה מוכח שמצטרפים לעיר אחת כל שריבוע העיר נכנס לשטח העיר האחרת או שריבועה של זו נכנס

הבנין והפרצה אלפים דהרי בעשוי' כקשת לא אמרינן רואין, והכא נמי אין עתיד להמשיך בתים מגג לפרצה, ומיהו יש לומר דכונת רש"י והטור דאי זה שלא כנגד זה מקצת הבתים המובלעים של מחצית זה בעיבור של מחצית חברתה יהי' להם ב' תחומין אם יוצאין ממחצית זה יהי' להם אלפים מסוף זה ואם יוצאין מסוף השני יהי' להם תחום שני, ולא משמע כן, והדבר צריך הכרע" עכ"ל בקטע זה.

פז ועו"כ החזו"א שם וז"ל "ולפ"ז ב' פגומין יוצאין מרוח אחת אחד מדרום ואחד מצפון זה של דרום מתחיל תוך ע' אמה ונמשך אלף אמה וזה של צפון מתחיל חוץ מע' אמה [או חוץ מקמ"א ושליש אם יש בהיוצא דין עיר] ונמשך אלפים מותחין קו התחום המזרחי בסוף היוצא הצפוני, כיון דהיוצא הצפוני מובלע תוך העיבור. והא דמצטרפין ב' העירות ע"י עירוב עיבוריהן היינו דוקא דכשיתר א"ג ויתר ב"ד אין בו יתר מד' אלפים או שאין בין הזויות עד היתר ב' אלפים, ועל דרך שנתבאר לעיל שמרבעין את העיר, אבל אם יש ביתר אחת מהן יותר מד"א וגם מן הזויות עד היתר יותר מב' אלפים אין כאן צירוף כיון שאין מרבעין את עיר זו, אבל אין מן הזויות עד היתר יותר מאלפים מצטרפין שניהם לעיר אחת אף שיש הפסק יותר מד' אמות אם אין בין זויות בה"ג עד קו ב"ג יותר מאלפים אף שיש בקו א"ג יותר מד' אלפים מכל מקום נעשה גדר וחתמת עיר אחת" עכ"ל החזו"א שם.

פח והנה מבוארת עיקר דעת החזו"א דדברי רש"י מוכיחין דס"ל דריבוע מצרף ערים ואף שכתב החזו"א לרחות הראיה קצת מ"מ סיים דלא משמע כן ברש"י ועדיין נראה עיקר דס"ל דרש"י מודה דיש צירוף עיר ע"י ריבועיה, ואין להקשות ממה שכתב רש"י נו' א' וז"ל "אימור דאמרינן חזייה כמאן דמרבעא לענין להוסיף לה תחומין בין להילוך שבת

ההסתכלות על צורתה של העיר שיש לצרף את כל צידיה ולראות שטח אחד אחיד אבל א"כ א"א עוד לרבעה עם עיר נוספת יחדיו שהרי זו סתירה לכל ההסתכלות של הריבוע של העיר עצמה, אבל בחזו"א שם כתב איפכא דכיון ששתי הערים מחוברות ע"י ריבוען הרי חוזרות ומתרבעות כאחד, ומיהו החזו"א ס"ל כן רק לענין ריבוע עיר אחת עם ריבוע עיר שניה ואילו ריבוע וקרפף יחדיו לא ס"ל כלל וכנ"ל דס"ל להחזו"א דבמקום שריבעו את העיר אין נותנין לה קרפף, ועדיין דברי החזו"א צ"ע בסברא להחשיב גם שחוזרים ומרבעים את שתיהן כאחד להלכה.

(פ) אבל אחר שכתב החזו"א דמצרפין שתי ריבועי העיר לרבען יחדיו כעיר אחת, הדרא קושיין בדברי הטור לענין בית שאפי' בשאינו בתוך ע' אמה ושיריים יוכל להצטרף לריבוע ודלא כדמשמע בפשטות לשון הטור, ועל כרחק דצ"ל לפי דברי החזו"א דאמנם לא בעינן תוך ע' אמה ושיריים לבית האחר עצמו אלא לריבועו של הבית וכל סמוך לזה מהני, וצ"ב.

(פז) והנה צורת דברי החזו"א הנדפסים בספר שלפנינו בסי' ק"י סקט"ז שם היא, שמובא בתחילה הקטע שהוכיח מדברי רש"י והטור והרמ"א דנחשב כחיבור גמור בין שתי הערים ואח"כ מובא הקטע שבסוגריים ואח"כ בקטע שאח"ז מבואר המשך דברי החזו"א שהם ע"פ מה שכתב בתחילה דמהני כניסת ריבוע עיר זו לאחרת להחשיבן כעיר אחת, ויש שהוכיחו מזה שעיקר דבריו ז"ל לדינא דמהני כי המשך לכתוב הדינים ע"פ זה אפי' אחר שכתב בסוגריים שאין לזה הכרע, אמנם שמעתי מהגאון רבי שמואל קרביץ שליט"א מרבני הועד לעניני עירובין "ערבתם" ששמע מהגר"י ברטלר ז"ל שאין להוכיח מצורת הסדר של דברי החזו"א שם כי כל הכנת דברי החזו"א ז"ל לדפוס כצורתם נעשתה באופן שאת ההערה שהגיה החזו"א בגליון

לריבועה של זו, וגם ע"ז כתב שם דאפשר שיש לדחות ולפרש דברי הטור באופן אחר וכו' אבל גם ע"ז סיים דמ"מ לא משמע כן לדחות הראיה מדברי הטור והרמ"א, והיינו בדברי הטור שם שכתב וז"ל "ולאחר שהוסיפו עליה לרבעה מוסיפין עוד עליה שאין מתחילין למדוד מהריבוע מיד אלא מוסיפין עליה ע' אמה ושירים ומשם ואילך מתחילין למדוד אלפיים" מוכח מאד דס"ל לריבוע העיר היינו חלק מהעיר ממש שהרי רק לאחר הריבוע מתחיל דין הקרפף וכמש"כ הטור והרי הקרפף מחבר עיר זו לעיר אחרת וכש"כ שהריבוע של עיר זו יצטרף לעיר אחרת או לריבועה של עיר אחרת, וכן נראים דברי הרמ"א שם ס"ה שכתב ויש אומרים שאין מתחילים למדוד מיד מן הבית אלא מותחין חוט על פני רוחב העיר נגד הבית ומרחיקין משם עוד ע' אמה ושיריים ומתחילין וכן בכל מקום שמודדים וכן נראה לי להקל" עכ"ל, ומוכח ג"כ דריבוע העיר נחשב כחלק מהעיר, ובזה מסקנת החזו"א לעיקר דלא משמע לדחות כפי שרצה לדחות אלא דמוכח כן בדברי הטור והרמ"א דישי צירוף בריבועי הערים כיון שריבועה של עיר הוא כעבורה.

(פה) ולפי זה לכאורה קשה מה שכתב הטור שם וז"ל "היה עוד בית אחר בתוך שבעים אמה ושיריים לראשון מודדים שבעים אמה ושיריים מן השני וכן עד לעולם", שהרי כיון שסובר הטור דריבוע העיר חשיב כחלק מהעיר וכנ"ל דרק לאחר הריבוע נותנין קרפף לעיר א"כ בכל גווני שהבית יהיה סמוך לריבוע של הבית האחר הרי הוא מצטרף לעיר אחת ואפי' שאינם סמוכים לזה תוך ע' אמה ושיריים, והיה אפשר ליישב בפשיטות דאע"פ שריבועה של עיר נחשב כחלק מהעיר מ"מ אין לומר דכאשר נצרף ריבוע עיר לחברתה אזי עתה נחזור ונרבע את שתי הערים כאחת, וסברא גדולה איכא בזה שהרי כל יסוד ריבוע העיר הוא משום שקובעים כן את

וא"כ לעיקר דינא נראה דהדר ביה החזו"א ממש"כ בסי' פ' לרף נה' דאין חיבור בין שטח ריבוע העיר לעיר האחרת או לריבועה אלא ס"ל בסי' ק"י לצדד דיש חיבור וכמו שכתב לצדד דדברי רש"י והטור והרמ"א כן הם, וגם בסי' פ' נקט מאידך באופן אחר להחשיב ריבוע העיר כעיבור העיר וכנ"ל.

צ ואפילו אם תמצי לומר דלא הכריע החזו"א בודאי שמצטרפים ריבועים ומש"כ החזו"א בסי' ק"י שהדבר צריך הכרע היינו שנשאר הדבר בספיא דדינא, מ"מ אחר שגם החזו"א ברור לו דדברי רש"י והטור והרמ"א משמע כן ולא מסתבר לפרש בדבריהם באופן אחר, ואחר שנתבאר לעיל דנראים דברי הראב"ד והמאירי נו' א' דס"ל כן וכן נראין דברי הריטב"א ז"ל, וכך משמע גם בדברי הרמב"ם וכמו שנתבאר, הרי יותר יש להכריע כצד זה שהריבוע מצרף בין לריבועה של עיר אחרת וכש"כ לשטח הבתים של עיר אחרת וכמו שנראה גם בדברי החזו"א עצמו שצידד כן, ולפיכך כך יש לנקוט להלכה דיש צירוף בכה"ג.

צא אלא דמדברי החזו"א סי' ק"י סקט"ז הנ"ל נראה דס"ל דאם יש לצרף שטח ריבוע עיר אחת לעיר שניה או לריבועה הרי כמור"כ כל שאין מרחק בין קצה ריבוע האחת לקצה ריבוע השניה המגיע לכדי קמ"א אמה יש לצרפן כאחד, וזה ודאי דלא כדברי הראב"ד והמאירי נו' א' אשר הובאו לעיל דס"ל דאין עושין קרפף לריבוע ואין תוספת עיבור פחות מע' אמה וה"ה פחות מקמ"א אמה בין בין עירות אלא לבתים ולא לריבועה של העיר, וכבר ביארנו לעיל בסקס"א דגם מדברי החזו"א סי' ק"י סקכ"ה נראה דס"ל דאין נותנין קרפף לריבוע ועי"ש, ולפיכך לכאורה עדיין צ"ע אם אפשר להקל לחבר שטח עיר אחת אשר ריבועה הוא פחות מקמ"א אמה לריבוע עיר שניה או לבתי

הוסיפו בקטע המוסגר בסוגריים, וא"כ באמת שנעשתה הגהה זו ע"י החזו"א אחר כל דבריו שם, אלא שהניחוהו בקטע המוסגר במקום זה שהחזו"א העלה בתחילה את הצד דמהני צירוף ב' ערים כשהריבועים מחוברים זה לזה או זה לבתי העיר השניה.

פח אמנם עדיין נראה ברור בעיקר דברי החזו"א שם גם בראשונה דצידד דאין לדחות בדברי רש"י והטור והרמ"א כפי שדחה ועדיין יש ראייה מדבריהם דמהני צירוף ריבועין להיות כעיר אחת, ואין כונת דברי החזו"א למסקנא במש"כ דהדברים צריכים הכרע לומר דהם כספק השקול לדינא אלא ודאי דצידד לדינא דיש צירוף עיר אחת כשנכנס הריבוע לתוך האחרת או לתוך ריבועה וכעיקר דבריו ז"ל שם, ובהרבה פעמים מצינו לרבינו החזו"א ז"ל אשר נוטה כזאת או כזאת וכתב "וצ"ע" וכדומה אבל למעשה פסק והורה כפי מה שצידד, וכן גדולה מזו שבפעמים רבות כותב רבינו החזו"א זללה"ה במקומות אחרים כדין ברור ע"פ מה שהעלה לדינא במקום הראשון ואף שבאותו המקום הראשון לא כתב זאת בלשון מוחלט אלא כצידוד ואילו במקומות האחרים שהביא את דברי עצמו כתב זאת כדבר מוחלט לדינא והנה כי כך היא דרכו ז"ל והדברים ידועים ומפורסמים במקומות רבים רבים בכתבי רבינו החזו"א זללה"ה.

פט ובזה א"ש שהחזו"א כתב בסי' פ' לרף נה' דריבוע העיר הוא עיבור העיר וכמש"כ גם בסי' ק"י שם סק"ז וסקי"א וסקט"ו לענין ריבוע ולענין חלל הקשת ולענין חלל כמין גא"ם ונראה להדיא דגם שם ס"ל לדינא דהכל אחד להחשיב כחלק מהעיר עצמה, ואף שבסי' פ' בד"ה שם שני בודאי סבר החזו"א דאין שטח ריבוע העיר מצורף עם עיר האחרת וכאשר נתבאר לעיל בסקע"ד, מ"מ מאידך גיסא כתב באופן אחר בסי' פ' שם וכפי שנטה גם בסי' ק"י בכמה מקומות,

אמה לכל צד, אבל הרשב"א ס"ל כדס"ד בחזו"א שם דגם בכה"ג מהני הבלעת התחומין ונמצא דשיעור אלפיים אמה בעיר העשויה כקשת הוא ממש כמו דין קמ"א אמה בשאר עירות, ולכן הוצרך לפרש הך דהכא בקשת רחבה שחללה יותר מה' אלפים אמה שעי"ז היא רחוקה יותר מאלפיים אמה מכל אחד מצדדי העיר האמצעית.

צדד) והרי הדברים פשוטים דכל הנידון דהחזו"א סי' ק"י סקי"א הנ"ל שייך רק לפי הצד הזה דאמרינן דעיר הנכנסת לתוך חלל קשת שאינה רחבה ד' אלפים אמה מצטרפת עמה וכפי אותו הצד שנטה שם בסקט"ז וכנ"ל ודלא כהצד שכתב החזו"א בהגהה בסוגריים שם, כי דוקא אי אמרי' כן אזי יש מקום להסתפק בקשת רחבה אם הצטרפותה ומיעוט החלל באין כאחד, אבל את"ל דל"ש צירוף בזה אין שום סברא שתמעט את החלל ולא היה לדברי החזו"א (שם סקי"א) מקום כלל, וא"כ עולה לנו להדיא מדברי הרשב"א הנ"ל דס"ל ג"כ דחשיב צירוף גמור, ולפי זה נראה דיש להכריע לדינא גם כדברי החזו"א במש"כ דכשריבועה של אחת רחוק בפחות מקמ"א אמה לשניה נחשב הכל כאחת (וכמתבאר לעיל בדברינו בסקצ"א) כי עכ"פ להדיא מוכח מדברי הרשב"א ז"ל כן, ואע"פ שמדברי הראב"ד והמאירי שהובאו לעיל שם נראה דלא ס"ל הכי מ"מ יש לקיים דברי החזו"א ז"ל הנ"ל בזה כי יש לסמוך על דברי הרשב"א ז"ל.

צה) אולם עדיין יש לדון בזה עכ"פ לענין כשאין שטחה נכנס לחברתה אלא שיש ריחוק פחות מקמ"א אמה ביניהן, כי דברי הרשב"א הנ"ל הן לענין חלל הקשת ודין צירוף בתוך חלל הקשת הוא מדין עיבור העיר וכמש"כ הריטב"א ז"ל עירובין נו' ב', והיינו שזה מכלל צורת העיר עצמה שאין להתחשב עם חללים קטנים שבה, וכן יתבאר להלן מסעיף קא ואילך

עיר שניה (וראה להלן בסעיפים הבאים במש"כ עוד בזה ע"פ דברי הרשב"א), אולם לכל הפחות יש להכריע לצרף שטח ריבוע עיר אחת הנכנס ממש לעיר שניה או לריבועה וכמשנ"ת.

צב) אלא דעוד יש להוכיח להדיא מדברי הרשב"א בעבודת הקודש (בית נתיבות ש"ה סי"ב) דס"ל שיש צירוף ב' מקומות וב' עירות לעיר אחת בכה"ג שאין קמ"א אמה מקצה ריבועה של האחת לריבועה של השניה, שכתב הרשב"א שם וז"ל "עיר העשויה כקשת ויש בין שני ראשיה ו' אלפים אמה ואורך צלעי הקשת אלף אמה ועיר אחרת קצרה יושבת כנגד חוץ היתר שלה רחבה אלף אמה ורחוקה מן היתר אלף אמה, בני הקשת אינם יכולים להכנס לעיר היושבת כנגד החץ שלה לפי שאפי' כשילך אחד מבני ראשי הקשת אלפים אמה ומשם באלכסון לעיר שכנגדה נמצא הולך יותר מאלפיים אמה ועוד לא הגיע לאותה העיר, אבל בני אותה העיר הולכין אפי' לקשת לפי שאין ממנה ליתר כ"א אלף אמה ומן היתר לסוף הקשת אלף אמה" עכ"ל.

צג) והנה עיקר דברי הרשב"א ז"ל הם כמו שפי' רש"י בהא דאמרינן בגמ' סא' א' עיר העשויה כקשת הואי, והיינו גם דצ"ל דמש"כ שרגלי הקשת אלף אמה לאו דוקא, אלא זה כולל גם את עובי גג הקשת, אך הא קשיא למה הוצרך הרשב"א לומר שרחבה ששת אלפים אמה, ונראה דס"ל להרשב"א כמ"ש בחזו"א סי' ק"י סקי"א דעיר העשויה כקשת רחבה וכנגד החץ עיר אחרת בתוך אלפיים דינה כג' כפרים המשולשים ואם אין קמ"א אמה מכל צד מצטרפין להיות עיר אחת, ובמסקנת דבריו כתב החזו"א שם דעיר המובלעת בין ראשי הקשת [באופן שאינה נבלעת בתחום של צד אחד] אין אומרים דכיון שהתחומין מובלעין מכאן ומכאן נחשב הכל כעיר אחת ולכן צריך שתכנס העיר בתוך קמ"א

מעיבור העיר ולפיכך מהני צירוף בכה"ג בתוך חלל הקשת.

צו) אלא דבאמת י"ל לאידך גיסא דאפילו אם נדון את חלל הקשת רק כעיבור העיר עדיין יש לדון להקל בצירוף בתוך חלל הקשת בפחות ממרחק קמ"א אמה, שהרי אחר דדעת הטור והרמ"א דנותנים קרפף לעיבור וכפשטות דבריהם ז"ל וכפי שהבינו הפוסקים והבה"ל שם דכן ס"ל להטור והרמ"א, א"כ אמנם הבה"ל שם כתב להחמיר לענין מדידה דאלפיים אמה מהיכן כיון דבלא"ה דעת רוב הפוסקים לפסוק כרבנן שאין נותנים קרפף לעיר אחת כלל, אבל כאשר נבוא לדון רק לענין צירוף מקומות בכה"ג אם נחשבים כעיר אחת שפיר יש לומר להקל בזה כדעת הטור וסיע' והרי הכא אין לצרף את שיטות כל רבנותא ז"ל לענין שאין נותנין קרפף לעיר אחת וא"כ שפיר יש לדון להקל לסמוך על הטור והרמ"א בזה.

צח) והעולה מכל הנ"ל שיש להכריע לעיקר כהצד שיש חיבור בכה"ג בין שני הערים להיות אחת כאשר ריבועה נכנס לשטח העיר השניה או לשטח ריבועה דחשיב עיר אחת, ועוד גדולה מזו יש לדון להקל גם במקום שיש פחות משיעור קמ"א אמה בין שתי העירות וריבוען דחשיב הכל עיר אחת וכנ"ל, וכבר נתבאר לעיל דאע"פ שבסי' פ' לרף נה' א' ד"ה שם שני מבואר דדעת החזו"א שם דאין נחשב ע"י הריבוע כעיר אחת ממש וכמו שנתבאר, מ"מ יש להחזיק כעיקר את דבריו המאוחרים בסי' ק"י שם אשר דעתו ז"ל דמדברי הראשונים והרמ"א מוכח כן שיש חיבור בין שתי הערים לגמרי, וכבר כתב החזו"א בתחילת סי' פ' כי דבריו ז"ל שם הם קודם העיון בדברי הפוסקים ז"ל ולכאור' ודאי דכאשר כתב מרן החזו"א ז"ל את דבריו המאוחרים בסי' ק"י ע"פ דברי הטור והרמ"א וכדמוכח גם מדברי רש"י והריטב"א וכנ"ל הרי הם הדברים

שיש להוכיח מדברי הגמ' והראשונים ז"ל דחלל הקשת נחשב כעיר עצמה ממש, וא"כ אינו ענין לדין ריבוע העיר שאינו נחשב מכלל העיר רק שדיני העיר ניתנו בריבוע ואין לדמות זה לזה ועדיין י"ל דעיר שהיא או ריבועה רחוק פחות מקמ"א אמה לעיר אחרת או ריבועה אין היא מצטרפת לחברתה ודוקא לענין חלל הקשת אמרי' כן לדעת הרשב"א הנ"ל, וכבר נתבאר לעיל (בדברינו בסק"ט ואילך) דכדעת הרשב"א כן מוכח גם מדברי המאירי דס"ל לצרף בית הסמוך ליתר בתוך ע' אמה ושיריים, ומזה יש ללמוד ג"כ לעיר הסמוכה תוך קמ"א אמה שהרי עיר שלמה נותנים לה גם קרפף, אבל עדיין אין להוכיח לענין ריבוע העיר.

צו) ואמנם אם דין צירוף בתוך חלל הקשת הוא כדין עיבור העיר, הרי שעיקר הנידון אם מצרפים בתוך חלל הקשת כאשר אין מרחק של קמ"א אמה יהא תלוי במה שנחלקו הראשונים ז"ל והפוסקים אם נותנים קרפף לבורגנין הסמוכין לעיר, כי אמנם לדעת הטור והרמ"א סי' שצ"ח ס"ה נותנין קרפף לעיבור אבל לדעת הרשב"א והר"ן עירובין נו' ב' בשם הראב"ד ז"ל אין נותנין קרפף לעיבור וכן דעת הריטב"א והמאירי שם נו' א' וכבר הביא הבה"ל שם ד"ה וכן דפליגי רבנותא ז"ל בזה וכתב הבה"ל לדינא להחמיר בזה בצירוף מה דדעת כמה ראשונים ז"ל דאין נותנין קרפף לעולם וכו' עי"ש, וכש"כ לפי מש"כ בחזו"א סי' ק"י סק"ט דדעת כל הראשונים דאין נותנים עוד קרפף משום שגם דין בורגנין הוא עיבור ואין נותנים עיבור לעיבור ולא התיירו הטור והרמ"א אלא בבית גמור שנידון כגוף העיר וכו' עי"ש, וא"כ ה"נ בחלל הקשת שהוא ג"כ מדין עיבור וכנ"ל דלא מהני וכדין קרפף לעיר, ואולם החזו"א עצמו מצדד להתיר גם בזה כי ס"ל דחלל הקשת עדיף מעיבור, וגם טפי וטפי נתבאר להלן מסעיף קא ואילך שיש להוכיח מדברי הגמ' והראשונים ז"ל דחלל הקשת נחשב כעיר עצמה ממש ועדיפא

ק עוד נתבאר בחזו"א סי' ק"י סקט"ז דאפילו אם נאמר שאין חיבור גמור בין ריבוע העיר האחת לשניה להיות כאחד מ"מ כל ששבת בבית בעיר אחת והוא גם בתוך שטח ריבוע של העיר השניה דהרי הוא בתחום שתי הערים ויכול ללכת את כל הערים, אמנם כשיוצא מהעיר האחת לבחוץ אין יכול לילך אלא רק בתחומה וכשיוצא מהעיר השניה לבחוץ אין יכול לילך אלא בתחומה, ולפי דבריו ז"ל שם כל זה הוא רק בשוכת במקום כזה שיש בו גם חלק מהעיר האחת וגם הוא בתוך הריבוע של העיר השניה ואז מהלך את ב' הערים, אבל בסי' פ' לדרך נה' א' כתב החזו"א דאפי' שאין חיבור גמור מ"מ בכל גווני יכול להלך את שתי הערים והיינו אפי' אם שוכת בשטח באחת הערים שבאותו השטח אין נכנס ריבוע העיר השניה אך דמ"מ יש שטח מסויים אחר שבו נכנס ריבוע העיר השניה, וגם בזה נראה לכאור' דדברי החזו"א בסי' ק"י הם עיקר ובתראי וכנ"ל, אך בזה אין נפק"מ לדינא אם נאמר דהכרעת החזו"א שיש חיבור גמור בין שתי הערים באופן שריבועה נכנס לשטח האחרת או לריבוע האחרת וכאשר ביארנו לעיל.

פגישת עיר אחת בחלל-הקשת של אחרת מוחשיב הכל בעיר אחת

קא ועתה נבוא לדון במה שנתבאר לעיל בסעיף נ בקצרה דעיר שחלקה נכנס לתוך שטח חלל-הקשת של עיר אחרת שנחשבות שתיהן כעיר אחת, ויש לפרש מקורי הדינים בזה כי היא נפק"מ גדולה מאד לדינא בהרבה אופנים בזמנינו.

קב ובגמ' עירובין נה' א' שנינו ת"ר עיר העשויה כקשת רואין אותו כאילו מלא בתים וחצירות וכו' אמר ר' הונא אם יש בין ב' ראשיה פחות מד' אלפים מודדין לה מן היתר

העיקריים מהוראת מרן החזו"א זלה"ה להלכה ואע"פ שכתב בסוגריים שהדבר צריך הכרע מ"מ כן דרכו ז"ל בהרבה פעמים דכתב לצדד כאיזה צד להלכה ואע"פ שכתב דצריך הכרע מ"מ צידד למעשה דמהני וכמו שביארנו לעיל, ואחר דיש גם להוכיח כן מדברי הרשב"א ז"ל ומדברי עור ראשוניים וכאשר נתבאר בארוכה לעיל, הרי יש להכריע הלכה דמהני לחיבור ערים ע"פ דברי רש"י והטור והרמ"א ובצירוף דברי הרשב"א והמאירי הנ"ל וכפי שגם צידד החזו"א לעיקר.

צט וכן כתב רבינו הגר"ח קנייבסקי זלה"ה בספר שו"ת הלכות סי' שצ"ח סי"ט דהדר ביה החזו"א ממש"כ בסי' פ' ודעתו בסי' ק"י דריבועין מחברים להלכה, וכן שמעתי מהוראת הגר"ש ואזנר ז"ל לדינא להקל בחיבור הריבועים ע"פ דברי החזו"א סי' ק"י שם, וכן שמעתי עדויות שדעת אאזמו"ר הגר"י שפירא ז"ל היתה בהחלט כן דיש צירוף מריבועה אל ריבוע עיר אחרת להיות כאחד וסמך והסכים לדינא בזה לדעת בנו הגדול זלה"ה כי כן ידוע בשער בת רבים כי סמך דודי הגאון המופלג רבי יחיאל צבי שפירא ז"ל ראש כולל טל-תורה דירושלים ורובם של קהלות תלמידי החזו"א בעיה"ק לדינא להורות לילך משכונת גבעת-שאול בלא עירוב למקומות שונים בשכונות ירושלים האחרות וזאת מחמת צירוף ריבוע השכונה אל ריבועיהן של שכונות אחרות להיות כעיר אחת והכריע כן לגמרי והורה כן לרבים, וכן מעידים רבים וטובים מדעת עוד מגדולי תלמידי מרן החזו"א זלה"ה הנקטו כן, וכן שמעתי ממחותני הגאון הגדול רבי נחום מאיר רוזנברג שליט"א שכך היתה נטיית דעתו של זקנו הגר"נ קרליץ ז"ל בפי' דעת החזו"א לדינא אלא דמ"מ צ"ע אם סמך ע"ז למעשה, וכבר הזכרנו מקצת מזה במילואים לספר מנחת איש הלכות חג ומועד בענין קריאת המגילה בשכונות ירושלים והמסתעף שם בכמה עניני תחומין ויעו"ש.

שאינן בתים בגג הקשת רק חומה לכד הרי ע"כ העיר חלוקה לשתים ואיך יצטרפו ע"י החומה להיות עיר אחת, אלא ודאי חזינן דבעלמא חלל הקשת נחשב ממש תוך העיר וממילא י"ל דגם ע"י החומה נעשה חלל זה כתוך העיר והרי הכל עיר אחת.

קד) וזה מתבאר בפ"י רש"י והריטב"א ז"ל שם דהפירצה ביותר מקמ"א אמה עושה הבדלה לשתי עירות ובפחות הוה שתי העירות עיר אחת ואילו לענין עשויה כקשת מבו' דעד ד' אלפי אמה חשיב עיר אחת, וכן מבואר טפי במאירי שם בחי' ובכית הבחירה עיי"ש, וגם ע"כ כן הוא דהרי כל דין חומת העיר שנפרצה מיירי בכה"ג דנפרץ גם מן העיר עצמה כנגד החומה דאל"ה לא איכפת לן פירצת החומה כי יש חיבור הבתים בעיר וכמש"כ רש"י שם להדיא דהיינו שאינן בתים בין ב' הפרצות והכי קי"ל בטוש"ע סי' שצ"ח, ובזה פריך דאי אשכחן בפירצה דחומה ושכנגדה בעיר ובשיעור קמ"א אמה ושליש חשיב ב' עירות א"כ היאך אמרי' דעד ד' אלפי אמה לא חשיב הפסק להיות ב' עירות ומשני כאן ברוח אחת כאן בב' רוחות, ומבו' דגם למסקנא דימו פירצה בעיר אחת לחלל הקשת והיינו דתרוויהו הנידון אם חשיב ב' החלקים כעיר אחת או לא, וא"כ ע"כ אין כאן נידון על צירוף שטח אחר מדיני התחום וכדין עיבור העיר או ריבועה דאי הכי אין שום דמיון בין דין פירצה דחומת העיר ובתיה בשיעור קמ"א אמה להפרש החלל בקשת בין רגלי הקשת, שהרי פירצה בחומת העיר וכנגדה בבתיה ודאי הוא משום חלקי העיר ממש לחברם להיות אחד, וגם למסקנת הגמ' דברוח אחת שוה דין פירצה בחומת העיר וכנגדה בבתיה לדין עיר העשויה כקשת ותרוויהו בד' אלפי אמה, וע"כ דגם עיר העשויה כקשת הוא דין לחיבור חלקי העיר ממש דבפחות מד' אלפי אמה היא עיר אחת ממש וביתור מד' אלפי אמה הרי הן ב' ערים שיש לכל

כו' והא אמר ר"ה חומת העיר שנפרצה בקמ"א ושליש אמר רבה בר עולא לא קשיא הא ברוח אחת הא בב' רוחות כו', ומשמע בברייתא ובגמ' דחלל הקשת הוא חלק מהעיר ממש כי נקטו לשון דרואים כאילו מלא בתים וחצירות וגם אמרו שיעור עד ד' אלפי אמה, והיינו דהיה מקום לומר דאין זה אלא רק כריבוע העיר או עיבור העיר שהוא מדיני מדידת התחום להוסיף כטבלה מרובעת הן לתחום אלפיים אמה והן לתחומה של עיר וכן דין עיבורה של עיר להוסיף עליה וה"נ אמרו דחלל שבין רגלי הקשת יש למודדו כחלק מתחום העיר, אבל אין זה נראה דהרי כריבוע העיר לא מצינו שיעור הגבלה בהוספת צדדי הריבוע וגם לא אמרו דרואין מקום הריבוע כמלא בתים וכו', אלא יותר נראה ממשמעות הגמ' ומזה שהוא בשיעור ד' אלפי אמה שהוא דין נפרד שהחלל נחשב ממש כחלק מהעיר כמו בתוך העיר דבפחות משיעור קמ"א אמה הפסק נחשבים ב' חלקי העיר מצידי הפסק כעיר אחת ממש וה"נ אין הפרש בין מקום המלא בבתים ובין החלל ובזה אמרו רואין אותו וכו' וזה מוגבל רק בתוך תחום אלפיים מכל רגל-קשת אל שכנגדה, וגם בירוש' שם מוכח טפי דדין עיר עשויה כקשת אינו כחלק מדיני ריבוע העיר ולכך אמרו שם דין עיר עשויה כקשת עם דיני נחל וכו' ולא עם דיני ריבוע העיר.

קג) וכן נראה להדיא בעיקר הסוגיא ממה שהקשו מדר' הונא אדידיה לענין חומת העיר דנפרצה בקמ"א אמה ושליש ומאי שנא עיר עשויה כקשת דעד ד' אלפים מודדים מן היתר ומשני כאן מרוח אחת כאן משתי רוחות, והיינו דאם נפרצה חומת העיר מרוח אחת אף שאין כנגד הפרצה שום בתים מצרפת החומה את שני הצדדים להיות עיר אחת, וכן מבואר להדיא בדברי הריטב"א ז"ל שם שזה כעיר העשויה כקשת עיי"ש, ואת"ל שחלל הקשת אין לו דין תוך העיר רק שמצטרף לעיר מדין עיבור א"כ בכה"ג

והיינו דין נמל דס"ל לר"ת ורמב"ן וכמו שנתבאר.

קו) וזה לא נתבאר בדברי שא"ר ז"ל בפליגי על ר"ת ורמב"ן דעיר העשויה כקשת אינה חלק מהעיר ממש וטפי מעיבורה, כי שא"ר ז"ל פליגי אפי' בהכניסוהו לתוך העיר עצמה בין הבתים דמ"מ בעינן עיר שיש בה מחיצות, אבל ודאי מודו לדברי ר"ת ורמב"ן בגדר חלל הקשת דאינו כעיבורה של עיר אלא כעיר עצמה.

קז) וזו גם דעת מהרי"ל ז"ל שהביא המ"א שם סק"ו, דמהרי"ל כתב וז"ל "ואם שני ראשי העיר בתוך המים כגון במגנצא ששני מגדלים במים והעיר ביניהן כקשת אם באה בין שני המגדלים מותר להיכנס" וכתב שם המ"א דמשמע דעיבורה של עיר כעיר, ופי' המחצה"ש שם דודאי מיירי שלא היו המגדלים בנויים בלא הפסק מבתי העיר דאל"כ מאי קמ"ל והרי זה כבית בבתי העיר אלא שלא היו סמוכים לבתי העיר כי אם שעומדים בתוך עיבורה של עיר, וכונת המחצה"ש דע"כ אין כונת המ"א לפרש בדברי מהרי"ל שהיו המגדלים סמוכים להבתים ונכנסה ספינה למים שבתוך חלל הקשת ממש דא"כ מאי כתב המ"א "משמע" מדברי מהרי"ל והרי להדיא כתב מהרי"ל כן דבעיר ביניהן כקשת מהני וכו', אלא כונת המ"א לפרש דזה ודאי שאם חלל הקשת מצד הבתים והספינה נכנסת לתוך חלל זה ה"ז כרצף הבתים ממש ומזה עדיין אין להוכיח על עיבורה של עיר אלא דמשמע במהרי"ל דנקט מגדלים וכו' דהיינו דגם אם הם בפני עצמן ורחוקים מרצף הבתים ומ"מ עדיין הן בתוך עיבורה של עיר דמהני ג"כ להחשיב את הספינה כנכנסת תוך העיר, אולם עכ"פ זה פשוט דמוכח בדברי מהרי"ל לביאור המ"א והמחצה"ש שאם הבתים בתוך חלל הקשת סתמא דהוא כבתוך העיר ולא כעיבורה ולפיכך הוכיחו עוד טפי דגם אם הם בעיבורה מהני וע"ז כתבו דרק משמע מדברי מהרי"ל ואינו מפורש בדבריו, כי

אחת מהן ריבוע נפרד ותחום נפרד.

קה) עוד יש להוכיח כן מדברי הראשונים והפוסקים ז"ל, דהנהגה בהא דתנן עירובין מא' ב' דבהוליקוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר או סהר דעת ר"ג וראב"ע דמהלך את כולה פליגי רבוותא ז"ל, ודעת הרמב"ן חי' שם דרשאי להלך בכל העיר ואפי' אינה מוקפת מחיצות אולם דוקא באופן שנכנס לעיר עצמה ולא לעיבורה של עיר שאין מוקפת מחיצות, וכן דעת עוד ראשונים שם כדעת הרמב"ן וכמו שהביא הבה"ל סי' ת"ה ס"ו ד"ה מוקפת, אולם דעת רוב הראשונים ז"ל דלא מהני אלא בעיר המוקפת מחיצות וכמו שפסקו הטו"ש שם ס"ו וכמש"כ הבה"ל שם דלעיקר ההלכה יש לנקוט דלא כהרמב"ן מ"מ בשעת הדחק יש לדון להקל לסמוך על שיטתו ז"ל, והנה בתוך דבריו כתב הרמב"ן ז"ל תשובה מדברי ר"ת בנכנס לנמל בשבת שיכול לילך בכל העיר ואפי' אינה מוקפת חומה, ופשוט דכונתו (וכמו דגם פי' החזו"א סי' ק"ט סקט"ו בדבריו) דלא איירי כאן רק באופן שהנמל אינו יותר מע' אמה בין בתי העיר ואז אין נחשב הפסק בעיר שהרי זה לא יתכן כלל שיהא הנמל בשיעור מועט שזוהו, והרי יותר מע' אמה ייחשב הפסק שהרי אפי' בפחות משיעור קמ"א אמה לא יועיל כיון שאין זה אלא עיבורה של עיר לחבר בין ב' צדדי הבתים שכנגד והרי להדיא כתב הרמב"ן דאין דין זה אלא בנכנס לעיר עצמה ולא בריבועה, אלא ודאי שכונת ר"ת ורמב"ן ז"ל דהבתים בולטים משני צידי הנמל ויש נמל בשקע שביניהם וכן דרך נמל תמיד להיות באופן כזה על שפת הים, וממילא היינו דנחשב כל השקע של הנמל כאילו מלא בתים והיינו כמו דין עיר העשויה כקשת להיות חיבור ומילוי בתוך העיר ובאופן דאין זה נחשב כעיבורה של עיר אלא כעיר עצמה ממש, ולהדיא דדין חלל הקשת הוא טפי מעיבורה וריבועה של עיר והוא כמילוי בתי-העיר ממש וכה"ג מהני לכניסה בשבת אפי' בלא מחיצות

מהרי"ל דבתוך חלל הקשת חשיב עיר ממש ולא עיבורה ובזה הסכים הבה"ל לדינא, וכבר ביארנו דכן מבואר להדיא בדברי ר"ת והרמב"ן ז"ל ולא מצינו מי שחולק ע"ז.

ק"ו וזו כונת רבינו החזו"א ז"ל בסי' ק"ט סקט"ו שהביא דברי הבה"ל שם דלא מהני אלא בנתנוהו בעיר ולא בעיבורה של עיר וכתב דהיינו דוקא בכגון חוץ לבתים או כשפגום יוצא וריבעוהו עם העיר וכיו"ב אבל ב' בתים זה כנגד זה וביניהם שטח תוך העיר וכן עיר העשויה כקשת והיתר מעבר עמה את השטח הרי השטח הזה בכלל העיר וכדמשמע ברמב"ן, וסיים החזו"א שם דא"כ דברי המ"א בשם מהרי"ל מכוונים עם דברי הרמב"ן, ונראה דכונת החזו"א דגם דברי מהרי"ל אינם לומר דגם עיבורה של עיר מהני ודלא כמו שהוכיח המ"א מדברי מהרי"ל, אבל עכ"פ מדברי מהרי"ל מבו' להדיא דתוך חלל הקשת מהני והיינו משום שזה עיר בעצמה ואי"ז דין עיבורה ובזה שוה לדברי הרמב"ן דס"ל דבעינן נכנס לעיר דוקא ולא לעיבורה, ולפי זה נראה דהא ודאי הסכימו הבה"ל והחזו"א לדינא דמבו' בדברי מהרי"ל כדברי ר"ת והרמב"ן דתוך חלל הקשת חשיבא עיר ממש ועדיפא מעיבורה ולפיכך אף דס"ל לדינא דלעיבורה לא מהני וכדברי הרמב"ן גופי' וכן הכריע הבה"ל וגם החזו"א השוה כן בדברי מהרי"ל לדברי הרמב"ן אבל מ"מ לחלל קשת חשיבא עיר עצמה וכמושנ"ת.

ק"א וכן יש להוכיח גם בדברי החזו"א סי' ק"י סק"א שכתב וז"ל "עיר עשויה כקשת ובין ראשיה יותר מד"א ויש בין הראשין באמצע היתר עיר אחרת אם בין הראש להעיר קמ"ב וכן בין ראש השני להעיר קמ"ב יש להסתפק אי אמרינן כיון דהתחומין מובלעין זו בזו מכאן ומכאן חשבינן הכל כעיר אחת כדין אין בין הראשין ד"א, או דלמא כיון דעיר שבין הראשין

המפורש בדבריו הוא דוקא בתוך חלל הקשת וזהו גופה של עיר ולא עיבורה וכמשנ"ת.

ק"ח ובמ"ב שם סק"ב הביא דעת הרמב"ן וציין שם לדברי מהרי"ל ומ"א שביאר בבה"ל שם, אך בבה"ל שם לא הביא דברי מהרי"ל כלל אלא כתב דהמ"א כתב דאף בעיבורה מהני ע"פ דברי הריא"ז וכש"כ דמבואר לדבריו דלא בעינן היקף מחיצות לעיר ובזה האריך הבה"ל דגם דעת הרמב"ן ועו"ר כן אבל רוב הראשונים פליגי, ובסוף דבריו כתב הבה"ל דמ"מ מש"כ המ"א מדברי הריא"ז דאפי' בעיבורה של עיר מהני ודאי לא קי"ל כן כי הרמב"ן גופי' בזה ס"ל דלא מהני בעיבורה של עיר וגם בדברי הריא"ז יש לפרש דדוקא בעיר ולא בעיבורה וכו', ולא הזכיר הבה"ל את דברי המ"א שדקדק מהמהרי"ל דאפי' בעיבורה מהני אע"פ שכתב במ"ב לציין לדברי המ"א בשם מהרי"ל וזה צ"ע טובא.

ק"ט ואפשר דס"ל להבה"ל דאין הוכחה מדברי מהרי"ל להדיא דלא כהריא"ז כי אפשר לפרש בדברי מהרי"ל דכונתו במגדלים בתוך חלל הקשת ממש ואז חשיב כעיר עצמה ולא כעיבורה וכמו שמוכח עכ"פ מדברי מהרי"ל דלכל הפחות בזה מהני ואי סבירא לן דלא מהני בעיבורה הרי ע"כ דכונת מהרי"ל דזה חשיב עיר ממש טפי מעיבורה ובזה סמך הבה"ל שלא להשוות שיטת מהרי"ל לשיטת ריא"ז, וכעין מש"כ המ"ב סי' שצ"ח סקט"ו דהחלל בכל עיר וכונתו כנ"ל דהוא כחלק מבתי העיר ולא כעיבורה, ולפ"ז מ"מ מבו' ג"כ דעת הבה"ל דהא פשיטא דתוך חלל הקשת חשיב עיר ואי"ז רק עיבור העיר, ובזה דעתו ז"ל שוה לדינא למאי דמבואר להדיא גם במהרי"ל ומ"א ומחצה"ש הנ"ל, שהרי אם ס"ל להבה"ל דגם תוך חלל הקשת לא חשיב אלא כעיבורה של עיר א"כ להדיא מבו' דעת מהרי"ל ג"כ כדעת הריא"ז והיאך התעלם הבה"ל מזה והכריע דלא כהריא"ז, אלא ודאי דלכל הפחות מבואר בדברי

מהעיר במקום זה, וכן פסק הטור וכ"כ הרמ"א סי' שצ"ח ס"ד לדינא, ודין זה דהוה פשוט להו לכל רבוותא ז"ל מסברא א"ש רק אם נאמר דבכל שהוא פחות מד' אלפי אמה בין רגלי הקשת חשיב כעיר ממש ועדיפא טפי מריבועה, כי אם נאמר דכל דין צירוף חלל הקשת לעיר הוא משום דהוה כריבועה ועיבורה של עיר א"כ מנא לן שאומרים כן על חלק מהחלל במקום שמתקצרת ואין ביניהן ד' אלפי אמה והרי אין ריבוע העיר במקום זה כיון שיש מקום חלל גדול יותר במקום שמתרחבת הקשת ויש בין רגליה יותר מד' אלפי אמה, אבל אי נימא דדין חלל הקשת הוא דנחשב כחלק מהעיר ממש וטפי מריבוע או עיבור א"ש דכל שיש מקום של חלל ביניהן הפחות מד' אלפי אמה הרי הוא ממילא נכנס בתוך העיר והרי היא נמשכת לשטח זה כאילו יש שם בתים ממש ואי"ז מדין ריבוע.

קיד וכש"כ שיש להוכיח כן מהא דגם בעיר העשויה כגא"ם ס"ל להרמב"ם פכ"ח משבת ה"ח דשיעורה כעיר שעשויה קשת דכל שאין בין הצלעות ד' אלפי אמה חשיב חללה כמלא בתים וחצירות וכן דעת הראב"ד והרשב"א והריטב"א והר"ן והמאירי בחי' נה' א' וכן קי"ל בשו"ע שם, וגם על זה איכא דינא דאפי' במקום שיש בין הצלעות יותר מד' אלפי אמה מ"מ את חלק החלל שיש בו פחות מריחוק ד' אלפי אמה אמרי' לצרף כאילו מלא בתים וחצירות וכדין קשת וכמש"כ בשעה"צ סי' שצ"ח סק"ד ובחזו"א סי' ק"י סקט"ו ד"ה עיר העשויה, והרי בעשויה כגא"ם אם מכניסים חלק מהחלל לתוך העיר הרי בודאי אין זה מדין ריבוע שהרי אין כאן יישור ע"י הסגירה של המקום המתקצר פחות מד' אלפים אמה אלא יש כאן עיקום טפי ומ"מ כן הדין, והיינו ודאי דאי"ז מדין ריבוע או עיבור אלא מדין דחשיב ממש כבתי העיר עצמה ובזה אמרו דבפחות מחלל ד' אלפי אמה ע"כ מתייחס כחלק מהעיר ממש וכמו שנתבאר.

אינה מצורפת עם הקשת דיינינן לעיר הקשת כיש בין ראשיה יותר מד"א ומוודין לה מן הקשת, וכיון דאין מעברין את עיר הקשת אין העיר שבין ראשיה נחשבת כעיר שבעיבורה, ונראה להחמיר" עכ"ל, ונראה פשוט שאין הספק אלא אם חלל הקשת חשיב ממש מכלל העיר כי אם נאמר שהדין שכשאינן ד' אלפי אמה בין רגלי הקשת נידון כמלא בתים הוא מדיני קביעת מקום שביטה וכדין ריבוע העיר אין מקום להסתפק, ואמנם אין כאן ראיה בדברי החזו"א דחשיב חלל הקשת כחלק מהעיר ממש וטפי מעיבורה של עיר כי בזה י"ל דאפי' אם נחשב כעיבורה א"ש ספיקא דהחזו"א, אבל ודאי דאי"ז כדיני ריבוע העיר.

קיב ולפי מה שנתבאר ע"פ דברי החזו"א סי' ק"ט דמוכח מיני' דס"ל דחלל הקשת הוא כחלק העיר ממש, טפי א"ש ספיקא דהחזו"א דהוא משום דאם החלל גדול מד' אלפי אמה אינו נידון כעיר אבל בפחות מזה נחשב כעיקר העיר וא"כ שמא נדון תחילה את העיר באמצע כחלק מהעיר ואז שוב נאמר דאין נחשב שיש חלל ד' אלפי אמה אבל מאידך גיסא כיון דבאמת החלל כבר יוצא מתחומה של עיר כי הוא יותר מד' אלפי אמה א"כ אין להחשיב את העיר שבאמצע כעיר שבעיבוריה, וכן עולה מדברי החזו"א דודאי אם מעברים את העיר העשויה קשת הרי העיר שבאמצע נחשבת כעיר שבעיבוריה ומצטרפת להיות כחלק מהעיר ורק נסתפק אם אפשר לומר שממילא נחשיב שנתמעט החלל בין רגלי הקשת ואין כאן יותר מד' אלפי אמה.

קיג עוד יש להוכיח כן מהא דכתבו תוס' נה' ב' ד"ה ואם והרא"ש פ"ה ס"ב והרשב"א והריטב"א והר"ן והמאירי בחי' נה' א' דאע"פ שאין חלל הקשת נחשב כאילו מלא בתים וחצירות אלא כשאינן בין רגלי הקשת ד' אלפי אמה מ"מ במקום שהקשת מתקצרת ואין בחלל ד' אלפי אמה מודדים את העיר כאילו החלל הוא

נידון ג"כ כהעיר ולזה כתב לישנא דעיבורה של עיר דהוא לשון בכל מקום לצרף שטח להיות כעיר, אבל באמת חלל הקשת חשיב כעיר ממש ולא רק כעיבורה, וכן נראה טפי וטפי מדברי הריטב"א ז"ל נז' א' שהסתפק אם נותנים גם קרפף לעיר מלבד ריבועה והיינו דודאי נחשב הריבוע עצמו כשטח המצורף לעיר ומצרף שטח אחר עמו וע"ז הוסיף להסתפק שמא עוד ע' אמה ושיריים מלבד הריבוע הוא ג"כ המשך עיבורה של עיר לצרף עיר אחרת, וכש"כ השטח החלל הקשת דחשיב עיר עצמה.

ק"ז ובזה שנתבאר מכל הנ"ל עולה ברור מדברי הגמ' והרבה ראשונים ופוסקים ז"ל שיש להוכיח דעיר שחלקה נכנס לתוך שטח חלל-הקשת של עיר אחרת שנחשבות שתיהן כעיר אחת ממש וכן היא הכרעת רבינו החזו"א זללה"ה, וגם אם יבוא אדם לפקפק מה דעת החזו"א להלכה בחיבור ע"י עיר הנכנסת לריבועה של חברתה (אשר נתבאר לעיל מסעיף עד ואילך) אבל נראה שבחיבור של כניסת עיר לחלל-קשת של חברתה אין מקום לפקפק כלל מהי הכרעת החזו"א הברורה בזה כי ודאי ס"ל שנחשבות שתיהן כעיר אחת ממש וכפי אשר כתבנו בפשיטות להלכה לעיל, וכן הסכימו אאזמו"ר הגר"י שפירא ז"ל והגר"ח קנייבסקי ז"ל והגר"ש ואזנר ז"ל ועוד הרבה גאונים להלכה ולמעשה.

ק"ח ודע עוד דדין זה דחלל קשת מצוי טובא גם בעיר שאין עשויה כקשת אך יש בתים סביב ובאמצע העיר יש חלל דגם בזה צ"ל דהחלל שפחות מד' אלפי אמה הוא כאילו מלא בתים וחצירות והיינו דהוא כחלק מהעיר ממש ולא כריבועה או עיבורה של עיר, שהרי מב' בגמ' עירובין נה' ב' דכל מחנה ישראל כד' אמות וכמש"פ שם רש"י ד"ה אלא, והיה מחנה ישראל כטבעת מרובעת ובתוכה חלל וכמו שמב' עיר אחת.

ק"ט עוד יש להוכיח כן מדברי המ"א סי' שצ"ח סקי"ב והגר"א שם דס"ל דאפילו לדעת הרמ"א הסובר כדעת תוס' והטור דבדין ג' כפרים המשולשים דוקא ב' הערים החיצוניות נעשות כעיר אחת אבל אין האמצעית העליונה נעשית כאחת עמהן מ"מ מודו התוס' והטור כאשר אין בין החיצוניות ד' אלפי אמה נידונות כעיר אחת ואפי' האמצעית, ופירשו המ"א והגר"א דלא אמרו בגמ' נז' ב' שם חילוק בין עיר העשויה כקשת ובין ג' כפרים המשולשים אלא דהתם ליכא למימר מלי ומשא"כ הכא דאיכא למימר מלי וכיון שברחוקות פחות מד' אלפי אמה א"צ לסברא דמלי א"כ מהני משום הבלעת תחומין שביניהם דאמרי' דהיא כעיר אחת העשויה כקשת, ומבואר מדבריהם ז"ל דדין חלל הקשת דומה לכפרים המשולשים אשר בכל גווני במקום שאין ביניהם ד' אלפי אמה מהני, ואי נימא דגם בחלל הקשת אין זה להחשיב את החלל כעיר ממש אלא הוא מדיני התחום כעיבור או כריבוע א"כ אין שום ראייה להחשיב גם בכפרים המשולשים כעיר אחת במקום שהאמצעית למעלה מהן אלא שאין ביניהן ד' אלפי אמה, אלא ודאי דדין חלל הקשת היינו דנחשב כחלק מהעיר ממש בהבלעת התחום ובזה החשיבו גם בכפרים המשולשים דאם אין בין החיצוניות ד' אלפי אמה א"כ נחשב השטח כחלק מהעיר ממש ולפיכך גם העליונה האמצעית שעומדת כנגד אותו החלל נחשבת כעיר אחת ומובלעת גם היא בתוך התחום של שתי החיצוניות ונעשות כולן עיר אחת.

ק"י ומש"כ הריטב"א עירובין נה' א' ד"ה אם וז"ל 'כו' וכן בדין דהא כל מקום שיש הבלעת תחומין מן הצפון לדרום הכל הוא כאילו מלא בתים ונכנס בעיבורה של עיר" אין כונתו ז"ל לומר דחלל הקשת שפחות מד' אלפי אמה נידון כעיבורה של עיר, כי כונתו רק לומר לשון שתלמידינו שחלק שאינו בתי העיר עצמם מ"מ

שם קרפף לעיר או פגומין יוצאים דהיינו בתים חרבים וכמש"כ שם ואילו בבית גמור הסמוך לעיר בפחות מע' אמה ושיריים כתב דא"א לומר דאינו מהעיר ממש ומצטרף גם להחמיר כי חיבור דפחות מע' אמה ה"ז חיבור גמור, וא"כ הוא הדין דאם חלל הקשת נידון כמלא בתים וחצירות ה"נ להוי גם להחמיר, ועדיין צ"ע בזה.

דיני עיר אחרת המובלעת בתחום או כשאינה מובלעת

קכא) אדם שבתוך אלפיים אמה נכנס תחומו לעיר וכגון שלאחר שהלך 500 אמה ממקום-שביתתו הגיע לעיר, אזי בכל המקרים הרגילים שהעיר עצמה גדולה יותר מאותן אמות שעדיין נשארו לו עד סוף אלפיים אמה (וכגון במקרה זה שהלך 500 אמה ועדיין נותרו לו 1500 אמה עד קצה אלפיים אמה המותרים לו בהליכה והעיר עצמה היא ארוכה יותר מ-1500 אמה הללו) אין הוא יכול להלך גם בתוך העיר אלא עד קצה אלפיים אמה, ולפיכך במקרה זה הרי הוא הולך עוד 1500 אמה בתוך העיר ולא יותר, וזה אפילו אם נגמרו אותן אלפיים אמה בתוך מקום המוקף מחיצות וכגון בתוך בית או בתוך חצר⁹⁸.

קכב) אם בתוך אלפיים אמה נכנס תחומו לעיר וכגון שלאחר שהלך 500 אמה ממקום-שביתתו הגיע לעיר, והעיר עצמה אינה גדולה יותר מאותן אמות שעדיין נשארו לו עד סוף אלפיים אמה, וכגון במקרה זה שנתבאר שהלך 500 אמה ועדיין נותרו לו 1500 אמה עד קצה אלפיים אמה המותרים לו בהליכה והעיר עצמה ארכה רק 1000 אמה, נחשבת כל העיר

במד"ר והביאו רש"י במדבר ב' ב' בפ"י הכתוב "מנגד סביב לאהל מועד יחנו" דהיינו בריחוק מיל כדי שיוכלו לבוא משה ואהרן ובניו בשבת וכו' ע"ש, והיינו דגם עיר עשויה כטבעת דינה כעיר העשויה כקשת דאם החלל באמצע העיר ומוקף בתים מארבע רוחותיו ויש בתוך העיר חלל יותר מד' אלפי אמה מקצה לקצה אסור לילך בתוך החלל יותר מאלפיים אמה, ולפיכך הוזקקו במשכן לריחוק מיל וכנ"ל כיון שהיה שם מצד לצד יותר מד' אלפי אמה כיון שהיה מיל מכל צד וגם שטח אהל-מועד, וכן כתב בשו"ת עמודי אור סי"ד ובשו"ת זכרון יוסף ס"ז סקמ"ה דהיינו דעיר כטבעת דינה כעיר העשויה כקשת, ומ"מ פשוט דהחלל דעד ד' אלפי אמה מצד לצד חשיב להו ג"כ כעיר עצמה וכד' אמות וכפי שכל מחנה ישראל היה כד' אמות וכמו שביארנו לענין חלל הקשת.

קיט) והנה לענין עיבורה של עיר כתב הרמ"א סי' ת"ח ס"א מדברי הראשונים ז"ל דאין עיבור לחומרא וכגון שהעיר עצמה מובלעת בתחומו ואילו עיבורה מחוץ לתחומו דאמרי' דלא חשיב כלתה בתוך העיר מחמת עיבורה אלא דנים את העיר עצמה בלבד כד"א, ולהמתבאר עתה דחלל הקשת נידון ממש כעיר ולא כעיבורה יהא בזה גם חומרא במקום שהעיר עצמה מובלעת בתחומו אבל מחמת חלל הקשת תהא מדת תחומו כלה בתוך העיר דנימא דמ"מ נחשב גם החלל כחלק העיר ממש ולא יוכל להבליע את כל העיר, וכן שמעתי בשם הגר"י ברטלר ז"ל שאמר דלענין זה ודאי חלל הקשת חמיר מעיבור וריבוע ואמרי' דחשיב כעיר גם לחומרא.

קכ) וכן נראה בדברי החזו"א סי' ק"י סקט"ו דלענין עיבור להקל ולא להחמיר נקט

98. גמ' עירובין מב' א' לענין חצר וגמ' ס' ב' וסא' א', וכדפסקו הטוש"ע סי' ת' ס"א וסי' ת"ח ס"א כדעת רש"י מב' א' ד"ה מהלך דכל שכלתה מדתו בתוך העיר שוב אין יכול לילך מחוץ לסוף אלפיים וה"ז אפילו כשהוא בתוך הויקף מחיצות לדירה ודלא כדעת תוס' שם ד"ה ונכרים שכתב מדברי הירוש' דיכול להלך בכל ההיקף כד' אמות.

קכד) אדם ששבת בעיר ומחוץ לעיר בתוך תחום אלפיים אמה ישנה עיר מובלעת אך אינה רחבה כרוחב העיר ששבת בה, וכגון ששבת בעיר שרחבה אלף אמה ובמרחק של חמש מאות אמה בצד מזרח מהעיר ששבת בה ישנה עיר שארכה אלף אמה (ולפיכך היא מובלעת בתחומה של האדם הזה) אך היא רחבה רק שלש מאות אמה, יש מי שאומר שאין תחומה מתארך גם בהליכת שטח כל העיר המובלעת אלא כפי שטח רחבה ולפיכך רק באותו רוחב שלש מאות אמה יכול לילך גם את כל ארכה של העיר המובלעת מלבד את כל אמותיה⁹⁹, אולם הכרעת החזו"א שכל התחום לצד זה מתארך כנגד כל ארכה של העיר המובלעת וכן ברוחב של כל העיר ששבת שם¹⁰⁴.

קכה) כשחלק מעיר אחרת מובלע בתוך תחומה של אדם אבל חלקה האחר נמצא מחוץ לתחומה מימין או משמאל, נחשב החלק מהעיר שכנגד תחומה כעיר-מובלעת ואם נכנס כל שטח זה בתוך אלפיים אמותיו הרי הוא לו כארבע אמות וממשיך למדוד את תחומה רק לאחר שטח העיר¹⁰⁵.

קכו) גם עיבורה של העיר המובלעת נחשב כמובלע בתוך תחומה של אדם והרי הוא מצטרף עם העיר להיות רק כארבע אמות, וכגון

כמובלעת בתחומה וכולה כארבע אמות ואפילו כשאינה מוקפת מחיצות, והרי הוא יכול להלך גם בתוך העיר את כולה וגם מחוצה לה ממשיך והולך עד סוף תחומה, ולפיכך במקרה זה הרי הוא הולך עוד 1500 אמה מחוץ לעיר ואינו צריך להפחית מהן אלא ארבע אמות מחמת העיר אשר נחשבת כולה רק כארבע אמות וכמו שנתבאר⁹⁹.

קכז) דין הבלעת-העיר נאמר רק כלפי אותו הצד שהעיר המובלעת נמצאת בה, וכגון שאם לצד מזרח ממקום-שביתתו מובלעת העיר בתוך תחומה יכול הוא ללכת לצד מזרח גם את כל העיר המובלעת ולהמשיך את שיעור אמותיו מחוץ לעיר, אבל באותו מקרה אינו יכול לילך גם לצד צפון או דרום או מערב יותר מאלפיים אמה ממקום-שביתתו שהרי אין העיר המובלעת נמצאת בצדדים אלו בתוך תחום-שביתתו, ויש אומרים שגם לשאר הצדדים יכול ללכת יותר מאלפיים אמה כנגד העיר המובלעת¹⁰⁰, והלכה כדעה הראשונה¹⁰¹.

ומכל מקום דעת המ"ב שהמיקל בשעת הדחק כדעה השניה יש לו על מי לסמוך, ודעת החזו"א שאין לסמוך על הדעה השניה אפילו בשעת הדחק¹⁰².

99. גמ' ס' ב' ושו"ע סי' ת"ח ס"א, ואפילו כשאין העיר מוקפת מחיצות וכמ"כ הרמב"ם פ"ח מעירובין ה"ב והרשב"א שם מדברי הראב"ד ובמ"ב שם סק"ג לענין עיבורה של עיר שגם העיבור נכלל ומובלע בתוך העיר, וכן פסק החזו"א סי' ק"י סקט"ו וסקכ"א בין לענין עיבורה של עיר ובין לענין עיר שאין מוקפת מחיצות.

ומה שנתבאר דמ"מ צריך להפחית מדת ד' אמות מחמת הבלעת העיר שלכל הפחות כד"א עולה לו בחשבון הוא מדברי הרמב"ם שם ותוס' שם ד"ה כן ודלא כשיטת המאירי שם ורבינו יהונתן ז"ל (יח' א') דאין מפחית כלל בהבלעת העיר ואפי' ארבע אמות.

100. הדעה הראשונה היא דעת המ"א סי' ת"ח סק"ג והא"ר שם סק"ט והח"א כלל ע"ז ס"ה, והדעה השניה היא דעת הרמ"א שם ס"א והאבה"ע והחמד משה ובגדי ישע שם.

101. בה"ל שם ס"א ד"ה ויש וחזו"א סי' ק"י סק"ד ובעוד מקומות.

102. בה"ל שם וחזו"א שם.

103. דעת הנובי" תנינא או"ח ס"ג והביאו בשע"ת סי' ת"ח סק"א.

104. וכמ"כ החזו"א סי' ק"י סקט"ו שכן היא סתימת הגמ' והפוסקים דמודדים כל התחום בשוה בהבלעת העיר ואין חולק בזה וגם לדברי תוס' (סמך הנובי" עליו את שיטתו) כן הוא ויעו"ש.

105. חזו"א שם.

וכגון שהלך האדם ממקום שביתתו אלף אמה והגיע לעיר שארכה בעצמה מעט פחות מאלף אמה והרי היא מובלעת בתחומו ואם נצרף את אותן שבעים אמה נוספות של עיבור-העיר לעיר הרי היא יוצאת מחוץ לתחומו ולא נוכל להבליעה כלל, אין אנו אומרים לצרף את עיבור-העיר להחמיר עליו.

ולפיכך במקרה זה מצרפים רק את שטח העיר עצמה והרי היא מובלעת כארבע אמות, ומיד בקצה העיר ימשיך לילך כפי חשבון האמות הנותרות לו וגם שטח עיבור-העיר הוא חלק מאמותיו אלו¹⁰⁸.

קכט כשיש בסוף העיר הפסק של פחות משבעים אמה ושיירים ולאחריו יש בית-מגורים רגיל והעיר נחשבת כנמשכת עד הבית הזה, הרי זה נחשב כחלק מהעיר ממש גם לענין שאם אין אפשרות להבליע בתחומו את כל העיר עד הבית האחרון הזה אין מבליעים את העיר הזו כלל, וכלפי זה אין אומרים ש"העיבור להקל ולא להחמיר" מפני שזה נחשב כחלק מהעיר ממש¹⁰⁹, וראה עוד בסעיף הבא.

קל יש להסתפק במפעלים או משרדים או בתי-ספר וכל כיוצא בהם שאינם מבנים המיועדים לדירורין אולם יש בהם מקום-קבוע לאכילה ונתבאר לעיל בסעיפים ל-לא שהם מצטרפים לעיר, האם מכל מקום אומרים עליהם ש"העיבור להקל ולא להחמיר" ובמקרה ששטח

אדם שיצא ממקום-שביתתו ולאחר חמש מאות אמה הגיע לעיר שארכה אלף אמה ובקצה העיר מחוצה לה נוסף עיבור-עיר וכגון בית-עראי שהיה רחוק פחות מ-40 מטר ונחשבת העיר כממשיכה עד סוף עיבורה, אזי כל השטח הנוסף של עיבור-העיר מצטרף גם הוא לתוספת תחומו של האדם ועדיין יכול ללכת מחוץ לעיר זו ולעיבורה עוד אלף וארבע מאות ותשעים ושש אמות¹⁰⁶.

קכז כמו כן לפי המתבאר לעיל שבסוף כל עיר מוסיפים עוד שבעים אמה ושיירים והוא דין "נתינת קרפף לעיר אחת" או כאשר בין שתי ערים יש הפסק של פחות משיעור קמ"א אמה ושליש שהן מצטרפות יחדיו והוא דין "נתינת שתי קרפיפות לשתי עירות", הרי בכל מקרה שהעיר מובלעת בתוך תחומו וגם שבעים אמה נוספים או קמ"א אמה נוספים עדיין מובלעים בתוך תחומו הרי כל העיר וגם אותן שבעים אמה או קמ"א אמה נחשבות כארבע אמות, וממשיכה מדידת אמותיו רק מקצה שבעים אמה או קמ"א אמה שלאחר סוף העיר וחוצה לה¹⁰⁷.

קכח מה שנתבאר לעיל שעיבורה של עיר מובלע גם כן בתחום אינו אלא להקל, וכלומר שאומרים כן במקרים שמחמת כן יגדל שטח-תחומו של האדם שנבלע בו גם שטח עיבור-העיר מלבד שטחה של העיר עצמה, אבל אם רק שטח העיר נבלע בתחום-שביתתו של האדם ואילו נבליע גם את שטח עיבור-העיר הרי זה יוצא מתחום אלפיים אמה של מקום-שביתתו,

106. וכמב' בדברי הרשב"א סי' ב' ועוד ראשונים מדברי הראב"ד ז"ל, וכן פסקו המ"ב סי' ת"ח סק"ג והחזו"א סי' ק"י סק"ח וסקט"ו ובעוד מקומות שם, ומה שנקטנו בית-עראי היינו ע"פ מש"כ החזו"א שם סקט"ו, ולהלן בהערות הבאות יתבאר מה שיש לדון בדיני סוגי הבתים המתעברים עם העיר לענין הדין שיתבאר להלן דלא אמרי' עיבור להחמיר, אבל ודאי ובבית-עראי כן הוא דיש דין הבלעה גם עליו ואי"ז אלא להקל וכמו שיתבאר להלן.

107. שגם זה נחשב כעיבורה של עיר למאי דקי"ל דנותנים קרפף לעיר אחת וכש"כ שנותנים שתי קרפיפות לשתי ערים וכמב' לעיל בפרק ב שם, וכ"כ החזו"א סי' ק"י סקט"ו ד"ה הא דכתב, ויתבאר עוד להלן בהערות הבאות.

108. גם זה מבואר בדברי הרשב"א ושאר"ל שם וכמו שפסק הרמ"א סי' ת"ח ס"א, ומודדים מחוץ לעיר את הליכתו וגם שטח העיבור הוא חלק מהליכתו הנותרת לו עד אלפיים אמה וכמו שמב' במ"ב שם סק"ג ובחזו"א סי' ק"י סק"ח וסקט"ו.

109. וכמב' בחזו"א שם סקט"ו, וראה בהערה הבאה.

וללכת אלפיים אמה מלבד הפחתת ארבע אמות לכל מקום כזה הנחשב כעיר המובלעת בתחומו.

קלב) דין הבלעה בתחומו אינו נאמר רק על עיר, אלא כל מקום המוקף מחיצות להיקף דירה וכגון בית בודד או בתים בודדים וכדומה שהם בתוך תחום אלפיים אמה של אדם הרי הם מובלעים בתחומו ואין הם מחושבים אלא כארבע אמות¹¹², וכגון שלאחר שיצא מחוץ לעיר אלף אמה יש שם שני בתים אשר סך שטח היקפם הוא חמישים אמה, יש לו אחריהם עוד שיעור הילוך של תשע מאות ותשעים ושש אמות.

הליכה ממקומות שונים לבית-החולים
תל-השומר ("שיבא") ולערים הסמוכות
אליו ולהיפך

קלג) גם ללא חיבורי מקום על ידי שנכנס שטחו לתוך חלל-הקשת של מקום אחר אשר נידון לעיל בהרחבה, הרי כפי שניתן לראות בכירור במפה המצו"ב (מפה 1) ישנו חיבור בין קצה בתי העיר בני-ברק אל גבעת-שמואל במרחק של כ-70 מטר בלבד הפחות מקמ"א אמה ושליש¹¹³, חיבור זה הינו אחד ממספר חיבורים אפשריים הקיימים בין בתים בקצוות

בתי-המגורים בלבד מובלע בתחומו של אותו אדם ואם נצרף גם את המבנים הללו הנמצאים בקצה העיר יהא השטח גדול מתחומו הדין הוא שמבליעים רק את שטח בתי-המגורים לבדו, או שהם מצטרפים עם העיר גם להחמיר מפני שזה נחשב כחלק מהעיר ממש¹¹⁰, וראה גם בהערה.

קלא) כאשר גדל תחומו של אדם על ידי הבלעת עיר בתוך תחומו, אם לפני שכלה תחומו הוא מגיע לעיר נוספת המובלעת גם היא בתוך תחומו, וכגון שהלך ממקום-שביתתו חמש מאות אמה והגיע לעיר שהיא אלף אמה והרי כולה כארבע אמות ויש לו עוד הילוך של אלף וארבע מאות ותשעים וששה אמות מקצה העיר המובלעת הראשונה ועתה אחר עוד שש מאות אמה הגיע לעיר נוספת ששטחה חמש מאות אמה, מבליעים גם את העיר השניה וגם היא אינה אלא כארבע אמות, וכן הדין גם בהבלעת עוד ערים נוספות בדרכו וכיוצא בזה¹¹¹.

דין זה מצוי מאד בזמנינו שישנם מקומות או מבנים המפסיקים את העיר ומכל מקום בתוך אלפיים אמה ישנם כמה וכמה מקומות שכל אחד מהם נידון כעיר קטנה המובלעת בתחומו, ובכל האופנים הללו נחשבים כל המקומות כארבע אמות ועדיין יכול להמשיך

110. והנה בחזו"א סי' ק"י סקט"ו כתב וז"ל "הא דכתב המ"מ בשם הראב"ד דעיר המובלעת תוך התחום נחשבת כד"א הוא אפי' אם אין עיבורה מובלעת דלא אמרנן עיבור להחמיר, משכחת לה בעיבור של ע' אמה שנותנין לעיר אחת לדעת מהר"ם דהלכה כר"מ דנותנין קרפף לעיר, ומשכחת לה בב' עירות שנתחברו ע"י ב' קרפפות שנתנו להן [וה"ה ביש בהן מעט יותר מקרפף אחד אבל אם אין בנייהן רק קרפף אחד שגם בתים יחידים מצטרפין בשיעור זה הו"ל עיר אחת משם], ומש"ל עוד בפגומין יוצאין והן בתים חרבין ומתעברין עם העיר בכלל הני לא אמרנן עיבור להחמיר וכל שאתה מסלק את העיבור והעיר מובלעת תוך תחומו נחשבת כד"א עכ"ל, ולכאן צ"ע שלא הזכיר דמשכחת לה בבורגנין דמתעברים עם העיר ואינם עיקר העיר ממש, ומ"מ עדיין נראה דגם בורגנין אינם כצירוף לעיר ממש כבית גמור בפחות מהפסק שבעים אמה שע"ז כתב החזו"א דגם לחומרא אמר' צירוף אלא דבורגנין וכיו"ב הם רק לעיבור לקולא ולא לחומרא, אבל אותם מפעלים וכיו"ב שיש להחשיבם כצירוף לעיר מחמת שיש בהם אכילה או שינה וכמו שנתבאר לעיל י"ל דמ"מ אינם אלא בית דירה לענין עיבור העיר ואינם כחלק מהעיר עצמה ומשו"ז לא אמר' בהו עיבור להחמיר לענין הבלעה, וצ"ע עוד.

111. גאו"י נה' א' וחזו"א סי' ק"י סק"א

112. וכדין מערה דתנן סא' א' וכן פסק הרמב"ם פכ"ז משבת ה"ה וכן כתב החזו"א סי' ק"י סק"א.

113. חשוב לציין בנוגע לכל הנכתב מכאן ולהלן, כי במקומות רבים ישנם גם חיבורים בשיעור צר יותר של פחות מ-67 מטר (לערך) שהוא פחות משיעור קמ"א אמה ושליש גם ל"שיעור הקטן" שלפיו אמה היא 0.48 מטר בלבד, אולם במקומות רבים לא טרחנו למדוד זאת או לציין זאת גם כאשר נמדד הדבר ונמצא, וזאת על פי הכרעתו הברורה של מרן החזו"א זלה"ה כי בכל

אחד ונמדדת מהחומה שסביב לה, וכמו שנתבאר לעיל מסעיף טו ואילך שחומה גבוהה לאבטחה המונעת כניסה חפשית ומגינה על כל השטח סביב דנים אותה כחומת-העיר אשר החיבור של הבתים הסמוכים אליה הוא מקצה החומה ולא משטח הבתים עצמם, ולפיכך אין כל צורך למפות ולברר מה הם בתי-המגורים והפנימיות ומקומות אכילה שבתוך שטח מבני-האוניברסיטה כי יש למדוד את כולה בהיקף החומה שסביב לה, ושכונת רמת-אילן הסמוכה לגדר-האוניברסיטה מחוברת בחיבור גמור לקרית-אוננו, ונמצאת בני-ברק מחוברת אף היא בחיבור רציף הכולל את גבעת-שמואל ורמת-אילן וקרית-אוננו וגני-תקוה והמשך רצף בתי-המגורים עד סוף כפר-מעש אשר בכל רצף בתים זה אין הפסק העולה על 81 מטר שהוא שיעור קמ"א אמה בערך, את עיקרו של תוואי-חיבור זה ניתן לראות במפה המצו"ב (מפה 3).

קלז מאחר ובית-החולים תל-השומר מחובר ברצף-בתים לקרית-אוננו, שהרי חומת-האבטחה של בית-החולים ודאי נחשבת כחומת-עיר וכפי שנתבאר לעיל בסעיף טו והרי היא מחוברת ממש לקצה קרית-אוננו בשכונת קרית-קרנייצי, ונמצא כי בני-ברק יש לה חיבור גמור לבית-החולים תל-השומר וכפי שנתבאר לעיל, ולפיכך אין אנו צריכים ליוזק לחיבור על ידי פגישת ביה"ח בריבועה של בני-ברק אשר נראה כי בכל אופן שנרבע את העיר בני-ברק יהא ביה"ח בתוכו וכן אפילו אין אנו צריכים להזדקק לקשת המחברת בין בני-ברק לקרית-אוננו ומשם לחבר את בני-ברק לבית-החולים

בני-ברק מחד וגבעת-שמואל מאידך¹¹⁴.

קלד כמו כן ישנו המשך חיבור מבני-ברק אל קרית-אוננו, כאשר בהמשכו של רצף בתים בגבעת-שמואל ישנו מבנה של בית-ספר דתי אשר נחשב כבית גמור מחמת אכילת התלמידים בצהרונים יום יום וכאשר נתבאר לעיל בסעיף לג והוא סמוך ביותר אל בתי-המגורים האחרים, מבנה זה מחובר אף הוא על ידי סמיכותו הרבה לאיזור המבנים של "בני-עקיבא" הכוללים בתי-פנימיות ובתי מגורי צוות אשר אף הם נחשבים כבתים לכל דבר וכהמשך רצף העיר, ומשם המשך רצף בני-מגורים אשר מהם ועד קרית-אוננו המרחק הוא כ-70 מטר בלבד וגם מעט פחות במקומות שונים, ניתן לראות את תוואי-החיבור במפה המצו"ב (מפה 2).

קלה יתירה מזאת, שנראה שהמשך האזור ובו המבנים של "בני-עקיבא" ובתי-הצוות והפנימיות יש להחשיבו בעצמו כעיר מפני שישנן שם יותר מג' חצירות וישנם כמה בתים בכל אחת ואחת וכבר נתבאר לעיל מסעיף ח ואילך דבכה"ג נחשב המקום כעיר בפני עצמה אשר אפשר ליתן שיעור עיבור לעיר זו לבדה ויוכל כל השטח להתחבר עם מבני כל עיר הסמוכה אליו גם במרחק שאינו עולה על 81 מטר לערך וכמו שנתבאר לעיל.

קלו חיבור נוסף ומלא ישנו מגבעת-שמואל אל קרית-אוננו מחמת היות רצף וחיבור של בתי-מגורים מגבעת-שמואל עד גדר חומת אוניברסיטת בר-אילן אשר נחשבת כולה כבית

¹¹⁴ הקשור למדות השטח אין לדון את ה"שיעור הקטן" כצד כלל, וכאשר נתבאר בקצרה לעיל בהערה לסעיף ג. כמובן שאם נבוא לחבר את בני-ברק לגבעת-שמואל מדין כניסת זו לחלל הקשת של חברתה נוכל לעשות זאת ג"כ בכמה אופנים שונים, וכבר כתב ידידי הרה"ג רבי יהודה ויס שליט"א בספר תחום-העיר ס"א אפשרות פשוטה של חיבור כזה ע"י מתיחת יתר מקצה רחוב המכללה בגבעת-שמואל עד שכונת אור-החיים בב"ב ונכלל בתוכו הבית של "הכנסת-אורחים" בהמשכו של רחוב אברהם בן-דוד פינת גהה (כביש 4) ומשם הוא פחות משיעור קמ"א אמה לקצה גבעת-שמואל, ואולם ישנן עוד אפשרויות נוספות ורבות בחיבור ע"י מתיחת קשתות, ובעיקר הדבר ראה להלן בסעיפים הבאים בכמה מקומות כי הרבה יש לדון מהי צורת הקשת של בני-ברק והערים המחוברות אליה והיא נפק"מ גדולה למעשה.

יצויין כי בהליכה לעיר אור-יהודה בשבת מבני-ברק או מקרית-אוננו וכדומה ללא הנחת עירוב-תחומין, אף על פי שהעיר אור-יהודה מחוברת בחיבורים גמורים לעיר יהוד המחוברת לעיר סביון ולגני-תקוה ולקרית-אוננו, מכל מקום אין ללכת אליה אלא דרך העיר יהוד או על ידי אפשרות קלה ונוחה יותר להיכנס דרך ביה"ח תל-השומר והיציאה הדרומית ממנו לכיוון צומת תל-השומר בכביש 461 אשר סמוכה מאד לאור-יהודה, וזאת מפני שיש לדון אם אפשר ללכת ישירות מקרית-אוננו לאור-יהודה דרך כביש 4 ג"כ מחמת קשת-קטנה המכניסה חלק מהעיר אור-יהודה בתוכה, ויתכן שאין אפשרות למתוח קשת כזו מחמת הקשת הגדולה שישנה מאזור ראשל"צ לאזור ביה"ח תל-השומר והלאה.

קלמ וידידי הרה"ג רבי יהודה וייס שליט"א בספר "תחום-העיר" כתב לפקפק בחיבורה של בני-ברק לביה"ח והעלה להלכה כי השוכת בביה"ח במחלקת ילדים או יולדות (ועוד כמה מחלקות אחרות) יוכל בודאי ללכת לבני-ברק בלא עירוב מפני שבני-ברק היא פחות מאלפיים אמה משם ואילו אם שבת בביה"ח במחלקות אחרות או מבנים אחרים אזי אין לו לילך בתוך העיר בני-ברק אלא למקומות שבב"ב שנכללים בתחום אלפיים אמה שהם כל השכונות הקרובות לתל-השומר (שכונות ויזניץ-משכנות-יעקב וסביבות רחוב חזון-איש עד שיכון ג' וכולל) וכן רמת-אלחנן ורמת-אהרן והרחובות מצידו רחוב חזון-איש משני צידיו עד אזור רחוב הרב שך מקצה אחד ואזור רחוב וסרמן-דסלר מהקצה השני (וכמובן שלא נתבאר כאן הדברים בדקדוק אלא בערך) ולא יותר, אולם להתבאר לעיל אין לחוש לזה כלל וכאשר נתבאר שישנם כמה מיני חיבורים גמורים המחברים את בני-ברק לביה"ח תל-השומר ומותר לכתחילה בלא שום פקפוק לילך מב"ב לביה"ח או להיפך בלא

תל-השומר אלא ישנם חיבורי בתים גמורים ברצף וכאשר נתבאר לעיל, אולם יצויין כמו כן כי כמוכן שבהחלט ישנה קשת כזו המחברת בין בני-ברק לקרית-אוננו, כאשר ישנן מספר רב של אפשרויות למתוח קשת המחברת בין הערים אם ע"י יתר-קשת הנמתח מצירוף בני-ברק וגבעת-שמואל שלתוכו נכנס שטח אוניברסיטת בר-אילן ושכונת רמת-אילן וממילא יש חיבור לקרית-אוננו ואם באמצעות מתיחת הקשת במספר אופנים נוספים, דוגמא אחת לקשת כזו ניתן לראות במפה המצו"ב (מפה 4), והדבר פשוט כי ישנן השלכות רבות למעשה להכרעה מה היא צורת מתיחת הקשת של בני-ברק והערים המחוברות לה, וראה עוד להלן בהמשך דברינו.

כמו כן ישנו חיבור ברור בין גני-יהודה לקרית-אוננו ברצף בתים, ובית-החולים נמצא בתוך יתר-הקשת שבין רמת-אפעל לגני-יהודה, כך גם ישנם חיבורים בין ע"י רצף-בתים ובין ע"י קשתות בין הערים יהוד וסביון וגני-יהודה וגני-תקוה (ושכונת "ישמח-משה") לערים קרית-אוננו וגבעת-שמואל וממילא גם לעיר בני-ברק כמוכן.

קלח ולפיכך מלבד שהדבר פשוט שהשוכת בבני-ברק בבין-השמשות של תחילת שבת מותר לו ללכת לבית-החולים תל-השומר בשבת וכן לחזור ממנו בלא הנחת עירוב משום שבית-החולים הינו בשיעור פחות מאלפיים אמה לקצה בני-ברק בצידה הדרומי, עוד פשוט הדבר שגם השוכת בביה"ח תל-השומר בבין-השמשות של תחילת שבת באיזו מחלקה ובאיזה מקום שהוא מותר לו ללכת לבני-ברק בשבת וכן לחזור ממנה בלא הנחת עירוב, מפני שנחשבת העיר בני-ברק מחוברת בחיבורים גמורים אל בית-החולים וכמו שנתבאר, וכיוצא בזה מחוברות כגוש אחד עמהן גם העיר קרית-אוננו והעיר גבעת-שמואל ושאר האזורים הסמוכים אליהן, ומותר ללכת מביה"ח אליהן ומהן לביה"ח בשבת.

לרמת-גן ולגבעתיים, כאשר יש חיבור מלא ורציף של בתים בין בני-ברק ובין חלקים מרמת-גן וחלקים מגבעתיים אשר ממשיך ברצף עד נתיבי-איילון שהם רחבים דיים כדי להוות הפסק להמשך רצף-הבתים, ולפיכך אפילו אם נאמר שאין חיבור בין בני-ברק לחלקה המערבי של תל-אביב מכל מקום אין מודדים אלפיים אמה בקצה המערבי של בני ברק אלא מנתיבי-איילון ואילך כי נחשב שנמשך תחום העיר ב"ב עד נתיבי-איילון, וכיון שמנתיבי-איילון עד ביה"ח איכילוב הוא פחות מאלפיים אמה הרי מותר לכתחילה למי ששבת בבני-ברק ללכת לבית-החולים איכילוב וגם לחזור ממנו לבני-ברק ללא הנחת עירוב-תחומין.

קמ"א אלא שיצאו לדון בכמה מספרי-זמנינו (ראה בארוכה בספר "קריית-אריאל" להרה"ג רבי אריאל בוקוולד שליט"א ובספר "תחום-העיר" להרה"ג רבי יהודה וייס שליט"א ועוד) בדינו של אדם ששבת בבין השמשות של כניסת השבת בבית-החולים איכילוב ורוצה ללכת בשבת לבני-ברק שאינו יכול ללכת לאיזה מקום בבני-ברק ללא הנחת עירוב-תחומין וזאת משום שמאחר ונתיבי-איילון והנחל הם הפסק בין הבתים של החלק המערבי של ת"א (ששם בית החולים) ובין הבתים של החלק המזרחי של ת"א המחובר לרמת-גן וגבעתיים ובני-ברק, וא"כ כששבת בביה"ח איכילוב אזי מתחילים למנות לו אלפיים אמה מנתיבי-איילון לכיוון גבעתיים ובני ברק, ואלפיים אמה הללו כבר נגמרים לפני העיר בני-ברק באמצעה של העיר גבעתיים ולפיכך אי אפשר לו להגיע לבני ברק, ולפיכך לדבריהם יש לו להניח עירוב-תחומין בערב שבת באחד מבתי בני-ברק ואז יוכל ללכת לכתחילה שהרי אז הוא כשוכת בבני ברק וכמו שנתבאר לעיל שאדם ששבת בב"ב מותר לו ללכת ממנה לביה"ח וכן לחזור מביה"ח לבני ברק.

עירוב-תחומין בין אם שבת בב"ב ובין אם שבת בביה"ח בכל מקום שהוא ומותר לילך לב"ב לכל מקום שהוא.

וראה עוד להלן בהמשך דברינו על החיבורים השונים שישנם בין ערי גוש-דן (מלבד רוב אזורי צפון-ת"א שיידונו להלן שאינם מחוברים עמהן) עם הערים ראשל"צ ועוד אחרות, והעולה מזה כי מכולן מותר לילך לביה"ח תל-השומר בשבת או לבוא ממנו אליהן וללא הנחת עירוב-תחומין, אלא דבאמת אין שום אפשרות מעשית להליכה מהעיר ראשל"צ לאזורי ביה"ח תל-השומר וכמו שנתבאר להלן כי גם כשהעיר ראשל"צ מחוברת אל ערי גוש-דן מ"מ אסור לילך בכביש 4 מראשל"צ אלא עד רחוב שדרות-ירושלים בעיר חולון ומשם יש ללכת דרך הערים חולון ותל-אביב וכדי להגיע אל בית-החולים תל-השומר יצטרך האדם ללכת שעות ארוכות ביותר, ובכל הקטע של כביש 4 מפינת רחוב שדרות ירושלים בחולון ועד צומת-מסובים אסור ללכת מפני שחלק זה הוא מחוץ לחיבורי הערים, אולם עדיין אפשר ללכת מחמת החיבורים הללו מהעיר ראשל"צ אל חולון או בתים או תל-אביב מלבד רובו של אזור צפון-ת"א וכנ"ל, ויתבאר עוד להלן בהמשך דברינו.

הליכה ממקומות שונים לבית-החולים איכילוב ולהיפך

קמ"ב זה דבר פשוט בלא נידון ופקפוק, כי השובת בבין-השמשות של כניסת שבת בבני-ברק מותר לו לילך לבית-החולים איכילוב וכן לשוב ממנו בשבת וללא הנחת עירוב-תחומין, מפני שביה"ח הנמצא במרכז תל-אביב הינו במרחק של פחות מאלפיים אמה מסוף תחומה של בני-ברק המחוברת בצידה המערבי

מתקצרת והולכת ואשר במקום זה שטחו של החלל הינו פחות מארבעת אלפים אמה הרי הוא נידון כאילו יש בו בתים, דלפי זה ישנם כמה אופנים למתוח קשת שכזו, אלא אפילו לדעת החולקים שנתבארה לעיל שם (שאפשר שהיא גם דעת השו"ע וכמו שנתבאר לעיל בהערה שם) מ"מ ישנן אפשרויות למתוח קשת שרחבה פחות מארבעת אלפי אמה, וראה לדוגמא במפות המצו"ב (מפות 5-9) אופנים שונים למתיחת קשת-חיבור שכזו וכן דוגמאות לחיבורים שקיימים בין השכונות הללו לבין חלקה המערבי של ת"א.

וראה עוד להלן בהמשך דברינו על החיבורים השונים שיטנם בין ערי גוש-דן (מלבד צפון-ת"א ברוב המקומות וכמתבאר להלן) עם הערים ראשל"צ ועוד אחרות, והעולה מזה כי מכולן מותר לילך לביה"ח איכילוב בשבת או לבוא ממנו אליהן וללא הנחת עירוב-תחומין, אך שנתבאר להלן כי גם כשהעיר ראשל"צ מחוברת אל ערי גוש-דן מ"מ אסור לילך בכביש 4 מראשל"צ אלא עד רחוב שדרות-ירושלים בעיר חולון ומשם יש ללכת דרך הערים חולון ותל-אביב אל בית-החולים איכילוב למשל, אבל בכל הקטע של כביש 4 מפנית רחוב שדרות ירושלים בחולון ועד צומת-מסובים אסור ללכת מפני שחלק זה הוא מחוץ לחיבורי הערים.

הליכה ממקומות שונים לבתי-החולים
"בילינסון ו"שניידר" ולעיר פ"ת ולהיפך

קמ"ד בתי-החולים "בילינסון" ו"שניידר" (לילדים) רחוקים כארבעת אלפי אמה מקצה העיר בני-ברק בסמוך למחלף-גהה, ויש שכתבו לודן בכמה נידונים שונים שאין ללכת מבני-ברק לבית-החולים או להיפך בלא הנחת עירוב-תחומין, אולם באמת נראה שאין

קמ"ב אבל להתבאר בדברינו לעיל דקי"ל שכניסת עיר לחברתה בחלל-הקשת הרי זו כעיר אחת לכל דבר, עולה כי אדם ששבת בבין השמשות של כניסת השבת בבית-החולים איכילוב יכול ללכת לכל מקום בבני-ברק ללא הנחת עירוב-תחומין, כי כמה אפשרויות חיבור שונות ישנן באופנים אלו של מתיחת-קשת שייכללו נתיבי-איילון והנחל ביתר-הקשת הנמתחת ושוב אין שטח המפריד בין מזרח-ת"א למערבה, וזאת משום שישנה קשת בצד מזרח-ת"א שרגליה לצד מערב-ת"א וקצת מבתי מערב-ת"א נכנסים לתוכה, כאשר גם רחבו של רחוב המסגר הממשיך צפונה ומתחבר לרחוב מנחם-בגין המתחבר אף הוא לדרך-נמיר ולכביש-החוף (כביש 2) נכנס בשטחה של קשת זו, וגם ישנם חיבורים קיימים בחלק זה של העיר ת"א (בשכונות שבין נתיבי-איילון שממזרח להן וכביש דרך-בגין) נמיר שממערב להן) לכיוון בתי מערבה של העיר אשר הינם חיבורים גמורים מבית לבית בשיעור של כ-70 מטרים בלבד, ובכמה מיני צירוף חיבורים אפשר לחבר בין בתי השכונות הללו ובין בתי מערב-ת"א, ולפיכך בצירוף כניסה לחלל הקשתות בכמה אופנים שונים יהא חיבור של שני חלקי העיר ת"א ובצירוף חיבורים של רצף מבנים ימשיך חיבורה של בני-ברק ורמת-גן וגבעתיים ומזרח ת"א אל חלקה המערבי של העיר תל-אביב, וגם מזה נמשך חיבור גדול ורחב של כל ערי גוש-דן ועוד ערים נוספות וכאשר יתבאר עוד להלן בארוכה בהמשך דברינו.

קמ"ג ואמנם כי ישנן כמה אפשרויות ונידונים שונים כיצד למתוח קשת כזו, ולא מבעיא לפי מה דקי"ל כדעת הרמ"א שנתבארה לעיל בסעיף מו שאפילו כאשר חלל-הקשת רחב יותר מארבעת אלפי אמה דמכל מקום כל החלל הסמוך יותר לבתים ולגג-הקשת במקום שהקשת

הקשת תמנע את האפשרות לרבע את בני-ברק ועמה ולחבר את שטח צפון-ת"א אליה, ועוד יתבאר הדבר להלן בהמשך דברינו.

וראה לדוגמא במפה המצו"ב (מפה 9-ב) אשר היא קשת שאינה רחבה כ"כ אולם גם אפשר למתוח קשתות רחבות בהרבה ממנה, ומשם ישנן גם אפשרויות לקשתות נוספות גם בכיוון ההפוך ולחבר את כניסת כל המקומות שהן בתחום המקום המתקצר בפחות מד' אלפי אמה, אולם מ"מ העולה מזה כי יש חיבור גמור בין בני-ברק לפתח-תקוה לענין הליכה ממנה אליה בלא הנחת עירוב-תחומין, ומותר ללכת מכל מקום בעיר בני-ברק לכל מקום בעיר פתח-תקוה, בין אם הולך דרך רחוב ז'בוטינסקי ובין אם הולך דרך גבעת-שמואל, בין בהליכה לביה"ח בילינסון-שניידר וממנו ובין בהליכה לשאר חלקי העיר פ"ת וממנה.

וראה עוד להלן בהמשך דברינו שיבאר החיבור שישנו גם לעיר בני-ברק והגוש שעמה אל ערי גוש-דן הנוספות (מלבד צפון-ת"א רוב המקומות וכמתבאר לעיל) והעיר ראשל"צ ושאר הערים הסמוכות אליה, ולפי זה מכל אותן ערים מותר ללכת אל העיר פתח-תקוה או אל ביה"ח בילינסון-שניידר וכן מותר ללכת מביה"ח אליהן בשבת ללא הנחת עירוב-תחומין, אמנם באמת אין שום אפשרות מעשית להליכה מהעיר ראשל"צ לפתח-תקוה שנתבאר להלן כי גם כשהעיר ראשל"צ מחוברת אל ערי גוש-דן מ"מ אסור לילך בכביש 4 מראשל"צ אלא עד רחוב שדרות-ירושלים בעיר חולון ומשם יש ללכת דרך הערים חולון ותל-אביב וכדי להגיע אל בית-החולים בילינסון יצטרך האדם ללכת שעות ארוכות ביותר, ובכל הקטע של כביש 4 מפנינת רחוב שדרות ירושלים בחולון ועד צומת-מסובים אסור ללכת מפני שחלק זה הוא מחוץ לחיבורי הערים, אולם עדיין אפשר ללכת מחמת

לחוש בדבר ומותר לכתחילה לילך מבני-ברק לביה"ח ולשוב ממנו בשבת בלא הנחת עירוב-תחומין בין אם שבת בבין השמשות בבני ברק ובין אם שבת בבין השמשות בביה"ח, וזאת להמתבאר לעיל שעיר הנכנסת לחלל-הקשת של חברתה נחשבות שתיהן כעיר אחת, וכיון שכך הרי שישנן מספר דרכים לחבר את פתח-תקוה ובני-ברק כעיר אחת ממש, וכגון מה שכתב ידידי הרה"ג רבי יהודה וייס שליט"א בספר "תחום-העיר" ס"ד אפשרות למתיחת קשת באופן שלאחר שהערים בני-ברק וגבעת-שמואל מחוברות זו לזו לגמרי נמתח קשת מקצוותיהן כעיר אחת נכנסת גם שכונת רמת-אילן לתוך יתר-הקשת, וממילא גם קרית-אונו וכל רצף הערים שעמה מצטרפות לעיר אחת, וכן מדרומה של פתח-תקוה נכנס קצהו של כפר-מעש לתוך חלל-הקשת ולפיכך העיר פתח-תקוה והגוש שעמה מצטרפת לבני-ברק והגוש שעמה ונעשית עיר אחת הכוללת את בני-ברק וגבעת-שמואל וקרית-אונו ופתח-תקוה, ועי"ש שכתב עוד אפשרויות למתיחת הקשת, וגם שכונות גני-הדר ועמישב ועוד מספר שכונות או חלקי-שכונות שבפתח-תקוה אשר אף על פי שיש מקומות שאינן מחוברות ממש עם העיר פ"ת עצמה ויש הפסק של יותר מ-81 מטר ברצף בתי-המגורים שביניהן, מ"מ הן נחשבות כעיר אחת על ידי חיבור הקצה הנכנס לחלל-הקשת וזאת בכמה אופני מתיחת-קשת לחברן, וראה להלן שכתבנו אפשרויות אחרות למתיחת קשתות בחיבורים במקומות אלו.

קמה) אולם כיון שישנן כמה אפשרויות שונות ואחרות למתיחת קשת אחרי שישנו חיבור בין גושי הערים באזורים הללו הרי יש בזה נפק"מ גדולות ועצומות באופני ריבועה של בני-ברק וכל המחובר אליה, לענין הליכה לאזורי צפון-ת"א ובית-החולים אסותא שבשכונת רמת-החייל ועוד, כי באופנים מסוימים מתיחת-

רצף בתים הנמשך שם שנוכל להבליע בתחומה של בני-ברק, אולם נראה שאין אנו זקוקים להבלעה זו לצורך הכללת בתי-החולים בתוך תחומה של ב"ב.

קמח עוד נראה פשוט שבתי-החולים נחשבים כעיר בפני עצמה כיון שיש בהם מבנים רבים והרבה יותר משלש חצירות ושישה בתים, כי ישנן מחלקות שונות ומגורים שונים לאנשי-צוות ולחולים ולמחלימים ולאופני שהייה שונים של אשפוז וכן בכל כיו"ב, וקביעות המגורים והשהייה שם ואורכה הינה לאנשים רבים כמגורים בבית גמור, ולפיכך כיון שאין מרחק של כ-81 מטר בין בתי-החולים לרצף בתי מרכז פתח-תקוה עצמה שמרחוב קפלן והלאה הרי בתי-החולים מחוברים לגמרי לעיר פתח-תקוה, ולפיכך בכל מקרה יכול אדם ששבת בבין השמשות בבני ברק ללכת גם לתוככי העיר פתח-תקוה.

קמט ואין צ"ל שאדם ששבת בבין השמשות בבית-החולים יכול ללכת גם לתוככי העיר פתח-תקוה בכל אופן שהוא, שהרי גם אם אין בית-החולים נחשב כעיר בפני עצמה וכדי לחבר את העיר פתח-תקוה אל בתי-החולים צריך מרחק שלא יעלה על כ-40 מטר ונניח שיימצא שהמרחק בין בית-החולים לבתי-המגורים של רחוב קפלן הוא גדול מזה, מכל מקום הרי ודאי שבית-החולים הינו בתוך ריבועה של העיר פ"ת וסוף סוף הרי הוא כשוכת בתחומה של פ"ת וכמש"כ החזו"א סי' ק"י סק"ח, ולפיכך אין אנו צריכים לחיבור על ידי כניסה לחלל-הקשת, אע"פ שבודאי שגם מחמת זה יש חיבור כי בכמה אופנים שנמתח קשת לעיר פ"ת יימצא שבתוך היתר של פ"ת נכנסים מבני בתי-החולים וגם

החיבורים הללו מהעיר ראש"צ אל חולון או בתים או תל-אביב מלבד רובו של אזור צפון-ת"א וכנ"ל.

קמו גם ללא החיבור על ידי כניסה לחלל-הקשת הנ"ל, מותר לאדם ששבת בבית-ברק לילך מבני-ברק לביה"ח בילינסון-שניידר ללא הנחת עירוב-תחומין, מפני שבכל צורה שנרבע את העיר בני-ברק¹¹⁵ יימצא בית-החולים בתוך תחומה של בני-ברק, כאשר בצורות ריבוע מסוימות אין צריך להיזקק אפילו להבלעת קרית-מטלון הסמוכה לבני-ברק להחשיבה כארבע אמות בתוך האלפיים אמה, אלא באופן פשוט שכל שטח בית-החולים "בילינסון" ו"שניידר" הוא בתוך אלפיים אמה (ששיעורן 1152 מטר וכנ"ל בסעיף ג ובהערה), ובצורות ריבוע אחרות יש להבליע את קרית-מטלון בתחומה של בני-ברק ובאופן זה כל התחום מתארך וגדל אפילו שלא כנגד קרית-מטלון וכמו שהובא לעיל בסעיף קד מהכרעת החזו"א סי' ק"י סקי"ד דלא כדעת הנוב"י ולפיכך גדל תחומה של העיר בני ברק באופן שכל שטח בתי-החולים הנ"ל נמצא עדיין בתחום אלפיים אמה של ב"ב, וזאת בכל אופן שנכנסים מכיוון בני-ברק לבית-החולים שהדבר מותר בין אם נכנסים אליו בפניה ימינה מרחוב ז'בוטינסקי לרחוב קפלן ובין אם נכנסים בפניה ימינה מרחוב ז'בוטינסקי לרחוב דנמרק.

קמו כמו כן ישנה אפשרות להבלעת רובה או כולה של שכונת קרית-אריה הסמוכה לבני ברק, מחמת קביעות אכילה בחדרי-אוכל וכיו"ב לעובדים ברוב המשרדים ומפעלי-התעשייה שם וכאשר נתבאר לעיל בסעיפים ל-לא ועוד שיש להחשיב הדבר כבית-מגורים, וישנו

115. יש כמה צדדי ספק כיצד לרבע את העיר ב"ב ע"פ מה שדנו הראשונים והפוסקים ז"ל אימתי מרבעים לריבוע העולם ואימתי לא, וכבר כתב בזה החזו"א בסי' ק"י בארוכה בהרבה מקומות שם, ולהלן יתבאר בכמה אפשרויות שישנן בריבועה של העיר ובצירוף ערים נוספות המחוברות עמה אשר הדין לרבען כאחת.

(באזור קרית-הרצוג) של רצף בתי העיר ב"ב, אבל עדיין יש לברר אם השוכת בביה"ח מותר לו ללכת לבני ברק בלא הנחת עירוב-תחומין, וכן אם מותר ללכת מבני-ברק או ממקומות אחרים אל שכונות צפון תל-אביב ללא הנחת עירוב-תחומין ואם מותר ללכת מהן לבני-ברק או האזורים הסמוכים אליה, וכמו כן אם מותר ללכת מצפונה של תל-אביב למזרחה או למערבה.

קנא) והנה מה שיש לדון בזה הוא בענין ריבועי העיר וחיבור ע"י פגישת עיר בריבועה של חברתה או פגישת ריבועה של עיר אחת בשניה אשר נתבאר לעיל מסעיף פז ואילך דיש לנקוט להלכה דדעת החזו"א שמחברים אותן כעיר אחת, וק"ל דכל שאין העיר מרובעת יש לרבעה לריבוע העולם וכדק"ל בשו"ע סי' שצ"ח ס"א, וכן ק"ל דכל שישנה אחת מצלעות העיר בקו ישר מרבעים את העיר כפי רוח זו וכמש"כ החזו"א סי' פ' לרף נד' ב' וסי' ק"י סקכ"ג, ולפי זה נראה מאד שיש לרבע את העיר בני-ברק ורצף הערים המחובר אליה כאשר צלע-מערב היא כמעט ביושר כלפי הים ולפי זה יש לרבעה בצורה ישרה כאשר מתיחת גג-הריבוע מצידו המזרחי-צפוני של הריבוע תהיה באיזור שכונת "הדר-המושבות" שבפתח-תקוה (אם אכן נאמר שבכל שטח קרית-אריה אין הפסקים של 80 מטר של בנין שאין בו אכילה של עובדי-משרד או פועלים בצורה קבועה ובמקומות כמו קפיטריות וכיו"ב, דבר זה עדיין טעון בדיקה שלא הושלמה לע"ע אף כי ברבים מהמבנים אכן נמצאה אכילה קבועה שכזו) וצידו המערבי-צפוני של הריבוע יהא באיזור השכונות רמת-אביב ג ונוה-אביבים שבצפון-ת"א כאשר גם שכונת רמת-אביב החדשה תהא בתחומי הריבוע וכן איזור בית-החולים אסותא. אלא שאם נקבע חיבור גמור בין הערים פתח-תקוה ובני-ברק וכנ"ל, נוצרה בע"כ צורת מתיחת קשת אשר היא מפתח-תקוה ובני-ברק ורמת-גן אל תוככי תל-אביב, כאשר

משו"ז ישנו חיבור גמור להחשיב הכל כעיר אחת, ומכל מקום כל זה אינו נצרך למעשה אחר שנתבאר לעיל בסעיפים קמד-קמה שישנו חיבור ברור בין הערים בני-ברק לפתח-תקוה על ידי כניסת זו לחלל-הקשת של חברתה והרי הן נחשבות כעיר אחת.

הליכה מבני-ברק ומשאר מקומות לביה"ח אסותא ולצפון-ת"א והליכה מצפון-ת"א לגוש-דן

קנ) אף על פי שנתבאר לעיל שישנו חיבור בין מזרחה של העיר תל-אביב למערבה על ידי כניסת זו לחלל-הקשת של זו וכנ"ל, עדיין אין זה מחבר גם את חלקה השלישי של תל-אביב והוא החלק הצפוני שלה, חלק זה גדול ורחב מאד ובו יש חלק מערבי יותר (ממערב לכביש 20 וקרוב יותר לחוף-הים) ובו השכונות רמת-אביב ואזורי אוניברסיטת ת"א ושכונת אפקה ועוד כאשר גם חלקם המזרחי של פארק-הירקון וגני-יהושע נמצאים באזור זה והקצה הדרומי של אזור מערבי זה הינו שכונת-בבלי שהיא מדרום לפארק-הירקון וכן האזורים הסמוכים אליה, וגם יש בו מקצת של המשך בתים ממערב לכביש-החוף (כביש 2) והם אזורי רמת-אביב החדשה ועוד, כמו כן ישנו בצפון-ת"א חלק מזרחי יותר (ממזרח לכביש 20) ובו שכונות רבות כמו תל-ברוך ונאות-אפקה ושיכון-דן ועוד כאשר גם חלקם המזרחי של פארק-הירקון וגני-יהושע נמצאים באזור זה, וכמו כן אזור בית-החולים "אסותא" שברחוב הברזל בשכונת רמת-החייל הסמוכה לשכונות צפון-ת"א המזרחיות יותר כמו צהלה ונוה-שרת וקרית-עתידים ועוד, וחלק זה של צפון-ת"א ממשיך מזרחה עד כביש 4, ואמנם פשוט שמותר ללכת אל ביה"ח אסותא מבני ברק לאדם ששבת בבני ברק בכניסת שבת משום שהוא פחות משיעור אלפיים אמה לקצה הצפוני

רבי יהודה וייס שליט"א אשר כתב בפירוט רב באופני ההליכה השונים לשכונות צפון-ת"א ומהן בשבת.

**חיבור ערי גוש-דן
אל העיר ראשל"צ והערים סביבה
להיות בעיר אחת**

קנג אחר שנתבאר לעיל שישנו חיבור בין מזרח ת"א למערבה ע"י קצה הנכנס לחלל-הקשת באמצעות מתיחת-קשת באופנים שונים, עולה כי ישנו חיבור בין בני-ברק וגבעתיים וחלקיה השונים של העיר תל-אביב (מלבד צפון-ת"א ברוב המקומות וכמתבאר לעיל) גם אל כל שאר ערי גוש-דן וגם ערים נוספות וכאשר יתבאר להלן בהמשך דברינו בסעיפים הבאים על ידי מתיחת קשתות במקומות שונים, שהרי ממשך החיבור של העיר תל-אביב ומתחבר גם לערים חולון ובת-ים, כאשר חולון מחוברת לתל-אביב ואילו בת-ים מחוברת לחולון, ראה במפות 10-11.

ואמנם כבר נתבאר לעיל כלל-גדול דגם אם יהא רוחב חלל-הקשת יותר מארבעת אלפים אמה מכל מקום החיבור הוא חיבור מועיל בהרבה אופנים, שהרי כבר כתב החזו"א סי' ק"י סקי"א וסקט"ו שאם ישנם מקומות המובלעים בתחום אחד מראשי הקשת הרי הם מצורפים אל ראש קשת זו ונתמעט החלל משיעור ארבעת אלפים, וכך היא המציאות ברובו של השטח שישנם מבני-מגורים באמצע אשר מובלעים ואשר ממילא ימעטו את שיעור חלל-הקשת ושוב אין כאן אלא פחות מד' אלפים.

קנד העיר אזור מחוברת אף היא לשטח-המחובר שמהעיר חולון ועד גבעתיים על ידי מתיחת-קשת הנעשית מהקצה הדרומי-

מסלולה של הקשת הוא (בערך) ממזרח (צידה הימני) בצומת-סגולה בפ"ת אל מערב כאשר צידה השמאלי נושק לים באזור רחוב המערכה שתחת לקצהו המערבי ביותר של פארק-הירקון מעט דרומית לשדה-התעופה שדה-דב, ולפיכך עולה כי שוב משתנה לגמרי אופן עשיית הריבוע כאשר ריבועה של בני-ברק המחוברת לשאר הערים לא יכול בתוכו אלא את שכונת-בבלי ואת רובה של שכונת רמת-אביב שבין כביש 20 לכביש-החוף, וכן את שיכון-עילית ממזרחו של כביש 20 ועוד מספר שכונות בצפון-ת"א, אבל רובה של צפון-ת"א תהיה מחוץ לריבועה של בני ברק.

קנב ועולה כי איזור צפון-ת"א ברובו הוא נחשב כעיר בפני עצמה ולא מתחבר לחיבורה הגדול של בני-ברק ושאר ערי גוש-דן שנתבאר מקצתו לעיל ועוד ראה בהרחבה להלן, ועל כן יש לרבע את איזור צפון-ת"א (ברובו) לעצמו, ואע"פ שנראה כי אמנם בין אם ננקוט שיש לרבעו בריבוע העולם ובין אם ננקוט לרבעו כפי אשר צלע מערב של כנגד-הים הינה בצורה ישרה בערך כלפיו וממילא מרבעים את כולו לפי צלע זו תהא צורת הריבוע שוה פחות או יותר, ומ"מ למעשה אסור לאדם ששבת בביה"ח אסותא-ת"א לילך בשבת מביה"ח לעיר בני-ברק אלא אם כן הניח עירוב-תחומין, ומותר לאדם ששבת בבני-ברק לילך בשבת לביה"ח-אסותא ללא הנחת עירוב מפני שהוא בתוך אלפיים אמה לקצה בתי-העיר וכנ"ל, ולשאר חלקי צפון-ת"א ישנם מקומות שיותר לילך לשם גם בלא עירוב מפני שהם בתוך אלפיים אמה אבל למקומות רבים אסור לילך בשבת, וכן מחלק גדול משכונות צפון-ת"א אסור ללכת לבני-ברק או לחלקיה האחרים של העיר תל-אביב ושאר הערים המחוברות אליה ללא הנחת עירוב-תחומין אשר יועיל כפי פירטיו השונים שיהיו בכל אופן ואופן, ראה בארוכה בספר "תחום-העיר" להרה"ג

מבנים שהם בתים גמורים והם חיבור לחלק משכונה הנכנסת לתוך קשת הנעשית מבתי-מגורים שבקצה העיר בת-ים.

קנו כמו כן ניתן לראות בכירור במפה שלפנינו (מפה 13) שישנו חיבור מוחלט מקצה העיר חולון אל איזור מב"ת-מערב בראשל"צ. איזור זה הנקרא "מבני תעשיה מערב" (ובקיצור "מב"ת-מערב") בראשל"צ-מערב יש בו את "קניון-הזהב" ובו מסעדות רבות וכבר נתבאר לעיל בסעיף לא שמסעדה הרי היא כבית גמור להצטרף לעיר, וכן כל המקומות שם שישנן מסעדות רבות סמוכות זו לזו דינן שיכולות גם הן בפני עצמן להיחשב כעיר שיש בה ג' חצירות, ומלבד מתחם-הקניון הענק יש באיזור מסעדות רבות נוספות, כאשר בין מסעדה-למסעדה המרחקים קטנים ולפעמים גם קטנים מאד ואין הפסק ברצף-הבתים הממשיך את העיר, ועולה כי בכל איזור מב"ת-מערב ישנו רצף מבנים של בתים מצפון לדרום, וכמו כן ישנם באותו איזור שני מבנים גדולים של ביה"ח אסותא סניף ראשל"צ (מסומנים במפה במספרים 16 ו-27), גם בית-חולים הרי הוא כבית גמור מחמת קביעות שהייה ואכילה לרבים אשר עובדים בו ומקצתם גם דרים בו וישנים בו בצורה קבועה וכן למתאשפזים שונים לתקופות שונות ומסיבות שונות וכמו שביארנו לעיל בסעיף לב, ועל אף שבמבנה-ימין (המבנה שמסומן במפה במספר 27) לרוב לא מתבצעים ניתוחים כי אם בדיקות ואשפוזי-יום קצרים לפני טיפולים שונים ולאחריהם מכל מקום אין באמת הבדל בין ניתוחים מסויימים ובין טיפולים-כירורגיים בהרדמה מקומית

מזרחי של חולון עד רחוב משה דיין בעיר גבעתיים, וגם כאן ישנן מספר אפשרויות נוספות למתיחת קשת מעין זו, ראה לדוגמא אפשרות מתיחת-קשת כזו במפה 12.

וידידי הרה"ג רבי יהודה וייס שליט"א מחבר ספר "תחום-העיר" כתב לי להקשות על זה כי כיון שיתבאר להלן בדברינו שיש חיבור בין אזורי-תל-אביב (מלבד צפון-ת"א) אל העיר ראשל"צ אם כן נעשית קשת גדולה מאד מצד לצד ושוב אין העיר אזור מובלעת בקשת אשר כזו, אמנם אין זו קושיא כי אחרי שישנו חיבור בקשתות עד השכונות קרית-ראשון או נוה-אליהו שבראשל"צ (והדבר תלוי במה שיש לדון האם בפחות מקמ"א אמה סמוכה חשיב כנכנס לחלל הקשת או על ידי חצר בפחות משבעים אמה) אזי הקשת צריכה להיות מקרית-ראשון שבראשל"צ עד העיר יהוד וכיון שהיא יותר מד' אלפים אמה עבדינן במקום-המתקצר כהכרעת הרמ"א והפוסקים וכמו שנתבאר לעיל, והמקום שהוא מתקצר לפחות מד' אלפים הוא בסמיכות לעיר אזור, כך שבכל צורה שעשינו לדוגמא סוג של קשת אשר כזו במקום המתקצר פחות מד"א אמה תיכנס העיר אזור בתוכה, וראה גם בהערה¹¹⁶.

קנה לאחר חיבורן של הערים חולון ובת-ים, ישנו כמו כן חיבור ברור מהעיר בת-ים לחלקה המערבי של העיר ראשל"צ בשכונת נוה-חוף, שישנם שם מבנים רבים שחלקם גמורים ומאוכלסים כבר והם רחבים וגדולים מאד בעלי כמה כניסות וריבוי דיירים וחלקם עדיין נבנים והולכים בעצם הימים הללו שלהי התשפ"ג,

116. זאת ועוד, כי אחר שביררנו היטב להלן בסעיף קסח שישנו חיבור בין מזרח למערב ראשל"צ על ידי חיבור גן-החיות לקאנטרי-קלאב ראשל"צ, אזי שוב א"צ לדון על ראשון-לציון משום קשתות אלא משום חיבור, ובאמת יש גם קשת קצרה אשר תהיה משכונת מב"ת-מערב בראשל"צ (שיתבאר ביבירה להלן) אל קרית שרת בחולון, אבל באמת אין אנו זקוקים לכך כי ישנה קשת קצרה יותר משכונת נוה-דקלים שבראשל"צ לנחלת-יהודה ושכונת מב"ת-מערב תיכנס בתוך קשת זו, ולפיכך גם לדעת השו"ע דלא ס"ל לעשות קשת במקום המתקצר עדיין יש אפשרות (בקשת על קשת קודמת) למתוח קשת משכונת נוה-אליהו לנוה-דקלים ושוב שכונת מב"ת-מערב תיכנס לתוכה.

ברחוב משעול-הפז בחולון שהוא למעשה מבנה גדול שיש בו גן-ילדים המופעל בו צהרון לעשרות ילדים אשר דינו כבית גמור לקביעות אכילה וכפי שנתבאר לעיל בסעיף לד, אשר ממנו ישנם שני חיבורים למבני איזור מב"ת- מערב בראשל"צ, שרטטנו במפה אופן אחד של חיבור ימינה לחומת בית-החולים אסותא במבנה הימני (מסומן במפה כמבנה מספר 27) חיבור זה הוא במרחק הפחות מ-80 מטר, וכמו כן שרטטנו אפשרות חיבור נוספת לצד שמאל על ידי חיבור למבנה-מסעדה, חיבור זה הוא במרחק הפחות מ-60 מטר, כמו כן ישנו רצף וחיבור בין שני מבני בתי-החולים דרך המבנה של המסעדה המסומנת במפה במספר 23, ובבית-החולים בין במבנה השמאלי (מבנה 16) ובין במבנה הימני (מבנה 27) ישנן כמה כניסות ונעשית כאן עיר אשר בפחות מ-81 מטר מרחק ישנו צירוף וחיבור לשאר שטחי-העיר במבנים הסמוכים.

קנח) זאת ועוד, שהרי כבר נתבאר לעיל בכמה מקומות שגדר-אבטחה גמורה המונעת כניסה חפשית יש לה דין "חומת-העיר" והרי מהחומה שסביב למבנה השמאלי של ביה"ח-אסותא (מבנה 16) ועד החומה שסביב למבנה הימני של ביה"ח-אסותא (מבנה 27) יש רק מרחק קטן ביותר של כ-35 מטר בלבד, וממילא שני מבני ביה"ח אסותא הינם עיר בפני עצמה גם בלא קשר למבנה-המסעדה הנ"ל, ולפיכך כיון שכל איזור זה נחשב מחובר לאותו מבנה גן-ילדים שברח' משעול-הפז בחולון, הרי עולה כי איזור מב"ת-מערב בראשל"צ מחובר לחולון,

וכדומה לענין חשיבות המקום כבית לשוהים בו גם לצורך טיפול וגם לצורך הפעולות השונות שלפני הטיפול וגם לאחריו, ולכאורה די בכך שישנה שם מסעדה וקפיטריה לאותם העוברים טיפולים שונים וגם מתאשפזים לתקופות קצרות או לבני-משפחתם השוהים גם הם לפעמים שעות ארוכות ובצירוף קביעות שהייה ואכילה ולפעמים גם שינה לעובדים (רופאים/אחים/ אחיות) כדי להחשיב את המבנה כבית, וכל שכן המבנה-השמאלי (המבנה המסומן במפה במספר 16) שבו מתבצעים ניתוחים לרוב, ואמנם גם מבנה זה אינו כמבנה בית-חולים רגיל ממש שישנם בו גם אשפוזים ממושכים ומחלקות שנמצאים בהן חולים לתקופות ארוכות אלא משמש ביה"ח-אסותא בעיקר לניתוחים שבהם האשפוזים קצרי-מועד, מכל מקום גם לאחר הניתוחים הנערכים במבנה זה ישנם אשפוזים שיכולים להימשך לפעמים גם כמה ימים או לשהייה בשבת וכדומה, ואחר שנתבאר ששני המבנים הללו נחשבים כבתים של דוורין אזי ישנו חיבור גם מהם והלאה, וראה גם בהערה¹¹⁷, וראה גם בסעיף הבא שישנו חיבור בין העיר חולון ובין שכונת מב"ת-מערב בראשל"צ באיזור זה גם ממבנה-מסעדה סמוך למבנה-השמאלי של ביה"ח (המסומן במספר 16) ולפיכך אפילו אם נאמר שהמבנה המסומן במס' 27 אינו ראוי ליחשב בית מכל מקום ישנו חיבור דרך המבנה השמאלי של ביה"ח אסותא-ראשל"צ.

קנז) שרטוט החיבור מהעיר חולון אל מב"ת- מערב לפי המתבאר לעיל, הינו מהבנין המסומן במפה כ"בית הכנסת שובה ישראל"

117. ואין להקשות ע"ז ממה שאמרו בגמ' עירובין עג' א' לענין התלמידים דאנן סהדי דניחא להו למיכל במקום לינה וחשיב ביתם במקום לינה ונדמה הדברים שכיון שאין האשפוזים ארוכי-טווח אין לזה חשיבות בית-אכילה כי רק מחוסר ברירה לשהייתם מהצורך הרפואי הרי הם גם נאלצים לאכול שם, כי זה לק"מ ואין זה דומה כלל לדברי הגמ' שם, דהתם בגמ' הנידון הוא לקבוע מהו ביתו העיקרי האם ביתו לשינה או ביתו לאכילה וכזה אמרו דאע"ג דקי"ל דמקום פיתא עיקר טפי ממקום לינה מ"מ כשידוע לן ואנן סהדי דיותר ניחא ליה לאכול במקום שינה הרי נחשב ביתו דשינה כביתו העיקרי, ומשא"כ במקום שצריך לקבוע האם המקום נחשב כבית הרי ודאי מסתבר שאם יש לכל השוהים והמטופלים והשוהים שם אפשרויות אכילה בצורה קבועה ומלבד זה גם הצוות הרפואי אוכל שם בצורה קבועה ולפעמים גם לן שם הרי זה משמש כבית גמור.

שם וכמו שביארנו, ועוד שאפילו אם תאמר שאין האכילה בהם באופנים אלו קובעת דין בית-גמור עליהם הרי מ"מ ישנו חיבור על ידי מתיחת-קשת, שהרי חלק ממבני בתי-הספר מחוברים לשכונת נאות-שקמה ויש בה קשת שלתוכה נכנס מבנה בית-ספר המחובר לשכונת נוה-דקלים, אבל האמת תיאמר שבודאי יש להחשיב את בתי-הספר הללו כבתים גמורים וכנ"ל ולפיכך החיבור הוא ברור ופשוט עוד יותר.

קכ בעקבות החיבור הנ"ל ישנה קשת משכונת קרית-כרמים לשכונת נוה-דקלים, כאשר בפחות ממרחק 80 מטר ליתר-הקשת שלה נמצא מבנה בית-הספר אבני-החושן שבשכונת נוה-ים, מרחק קטן זה גורם חיבור בין המקומות אפילו כאשר מודדים מהמבנה עצמו של בית-הספר ולא נמדוד את המרחק מגדר-האבטחה המקיפה את בית-הספר, אולם כבר נתבאר לעיל שהדבר פשוט שגדר-אבטחה מעין זו המונעת כל כניסה למקום דינה כחומת-העיר אשר נמדד המרחק ממנה ולא מהמבנה עצמו והמרחק מהחומה הינו פחות מ-40 מטר, באופן זה מתחברות השכונות נוה-ים וקרית-אליהו להיות כעיר אחת עם כל שכונות ראשל"צ המוזכרות לעיל. עקב כל חיבור השכונות הללו ישנה קשת הנמתחת מקצה שכונת נוה-ים עד קצה שכונת נוה-דקלים ובתוכה נכנסים גם הרבה מבתי אזור מב"ת-מערב, וממילא שוב יש לנו בתים רבים הנמשכים ברצף עד הבתים המתחברים בחיבור גמור לעיר חולון וכמו שנתבאר לעיל בס"ק קנז-קנח, וראה גם בהערה¹¹⁸.

ואמנם גם בלא שנחשיב הדבר לחיבור גמור מחמת היותם כעיר בפני עצמה ונאמר שהבתים שברצף-המבנים הנ"ל אין דינם אלא כבורגנים שאינם נעשים עיר בפנ"ע, מ"מ הרי הם נכנסים לקשת הנעשית מהערים חולון ובת-ים יחדיו וכש"כ אם נחבר אליהן גם את שכונת נוה-חוף בראשל"צ וכמו שנתבאר לעיל, אבל לכאורה יש לומר באמת שהמבנים הללו יש להחשיבם כעיר בפני עצמה ועכ"פ עולה שישנו חיבור גמור מחולון אל מב"ת-מערב בראשל"צ.

קנח כמו-כן השכונות קרית-ראשון וקרית-כרמים ונאות-שקמה שבראשל"צ מחוברות זו לזו ברצף בתים, ושכונת נוה-דקלים שבהמשך מחוברת להן גם כן על ידי מבני בתי-ספר שיש בכולם אכילה בקביעות בצהרונים אשר כבר נתבאר לעיל בסעיף לג שנחשבים כבתים גמורים, כאשר בשכונת נאות שיקמה ברחוב חיים בר לב אחרי פינת שדרות יצחק רבין (לכיוון כביש 441) ישנם כמה מבנים של בתי ספר ברצף פחות משבעים אמה לבתי השכונה, וממבני בית הספר עד שכונת נוה דקלים נבדק ונמצא ברורות כי אין שיעור קמ"א אמה אל המבנים עצמם, וכיון שנתבאר גם לעיל שגדר-האבטחה של בית-הספר והמבנים שבו יש לה דין חומת העיר שמודדים ממנה ולא מהמבנה עצמו, הנה לפ"ז נראה (דאחר בדיקה ומדידה חוזרת במקום) שאין מגדר-האבטחה אפי' שבעים אמה הפסק (כ-40 מטר) או אולי עכ"פ יש שם מרחק כזה של 40 מטר בדקדוק ממש ועדיין תלוי ועומד הדבר בספק וטעון מדידה נוספת, אבל עכ"פ חיבור יש

¹¹⁸. והנה לפי המתבאר להלן בסעיף קסח מחיבור הקאנטרי-קלאב ראשל"צ לגן-החיות אזי כבר כתבנו לעיל על הקשת שישנה משכונת נוה דקלים לנחלת יהודה או מנוה דקלים לשכונת נוה אליהו, אבל אפילו אילו לא נסמך על חיבור זה לגן-החיות עדיין יש חיבור בין מב"ת מערב אל נוה דקלים כאשר עושים קשת קטנה מנוה דקלים לנוה אליהו ונכנס שטח חלק גדול ממב"ת מערב לתוכה, ומנקודה זו הנכנסת לתוך הקשת נבדק במקום כמה פעמים מזמן לזמן ונמצא כי יש רצף ברור וגמור של מסעדות וכי' אשר נחשבים כבתים גמורים עד ביה"ח אסותא-ראשל"צ שהזכרנו אשר גם הוא כדין בית וכאשר ביארנו בהרחבה בתוך הדברים, ובאמת שאם נרצה לצרף חיבור הבתים בעוד אופן ישנה גם אפשרות בחיבור רצף אחר של משרדים שגם יכול לחבר את השכונות ללא המסעדות וע"פ מה שנתבאר בדברינו שיש שם מקום אכילה קבוע, אלא שלכאור' פשיטא דחשיבות בית באכילה קבועה במשרדים והיינו אכילה של העובדים או הבכירים וכיו"ב הינה קביעות בית פחותה מאשר אכילת רבים

קפב) ולפיכך עולה כי שכונת קרית-ראשון היא כעיר אחת עם כל גוש השכונות והערים הללו, ואם כן הערים אזור וחולון ובת-ים וראשון-לציון עד שכונת קרית-ראשון נחשבים כקשת אחת גדולה, ואף שהיא הרבה יותר מארבעת אלפים אמה מכל מקום מחמת שני טעמים יש כאן חיבור גמור על פי הכרעות רבינו החזו"א זללה"ה, האחד הוא מפני שקשת זו בכל אורך היתר שלה הוא בתוך אלפיים אמה לעיר והרי קי"ל כדעת הטור והרמ"א שפסקו כהתוס' וסיעתו שגם באופן זה מודדים מן היתר וכמו שהכריע החזו"א להלכה באופן מוחלט וכאשר נתבאר לעיל בסעיפים מו-מז, והשני הוא מפני שהרי אפשר לילך שם ממקום למקום על ידי הבלעות רבות של מקומות קטנים הנבלעים כולם וחשובים כארבע אמות, ובאופן זה הכריע החזו"א סי' ק"י סק"א וסקט"ו שנתמעט החלל מד' אלפי אמה וכמו שנתבאר לעיל בסעיף קנד, והעולה מזה שישנה קשת כזו גדולה מכל הערים הנ"ל.

קפג) ויש שכתבו לפקפק בדבר זה שאין זה מועיל לחבר המקומות, וטעמם כי אם אנו אומרים שעיר הנכנסת לחלל-הקשת של חברתה הרי היא מתחברת לה להיות כעיר אחת אזי אם הקשת רחבה מד' אלפים אבל העיר הנכנסת מגעת עד תוך אלפיים לראש הקשת או למקום המתקצר מד' אלפים אי אפשר שוב לדונה כרגל לקשת ולומר שכיון שממנה עד רגל שבצדה פחות מד' אלפים שוב נמדוד גם נגד החלל מן היתר מפני שזה כתרתי דסתר, שהרי כל מה שנצטרפה העיר הנכנסת לעיר הגדולה הוא משום שאנו דנים את החלק העליון של הקשת בפני עצמו ואת רגלי הקשת בפני עצמן, וא"כ איך נחזור לצרפן יחד.

וראה למשל אפשרות אחת למתיחת קשת מאזור מב"ת-מערב בראש"צ לעיר חולון במפה המצו"ב (מפה 13-ב) אשר לכל הפחות נכנסים בתוכה במרחק של פחות מ-40 מטר חלק מבתי שכונת רמת-אליהו ונוה-אליהו, וראה עוד במפות המצו"ב אפשרויות אחרות למתיחת קשת באזורים הללו.

קפא) ודע עוד, כי כל מסלול חיבור השכונות והמקומות שנתבאר כאן, נזקקנו לו רק כדי לא להיזקק לחיבור על ידי מבני משרדים רבים ובתי-חרושת שבכל המקומות הנ"ל אשר יש ברובם הגדול מקומות אכילה קבועים לעובדים ואו לבעלים ובכירים וכיו"ב, ואולם באמת כי כל זה הוא למעלה מן הצורך מפני שכבר נתבאר לעיל בסעיפים כט-ל כי כל מקומות אלו וכיוצא בהם שבזמנינו הרי הם חשובים כבתי-דירה גמורים ואין מקום האכילה כעראי במהלך העבודה וכיו"ב אלא בצורה קבועה ובהפסקות זמן מסוימות או עכ"פ באופנים שונים להיות מקום אכילה של הבעלים או בכירים שלהם חדרים נפרדים ומהם שישנים שם בפעמים רבות וכש"כ שאכילתם שם קבועה ובאופן זה כל בתים אלו הינם בתים גמורים, ובצירוף בתים כאלו שישנם שם לרוב ימצא כי ישנו חיבור גמור בין הערים בני-ברק וגבעתיים וחלקי העיר תל-אביב (מלבד צפון-ת"א ברוב המקומות וכמתבאר לעיל) אל הערים חולון ובת-ים והעיר אזור וכן לעיר ראשון-לציון בשכונות המערביות שער-הים ונוה חוף ומב"ת-מערב ונוה-ים ורמת-אליהו, ועל ידי החיבורים שנתבארו לעיל ישנו חיבור נוסף לשכונות נוספות עד שכונת קרית-ראשון.

הקבועה במסעדה בצירוף בעליה ועובדיה שאוכלים גם הם בתוכה, ועכ"פ ובקשת שנמתחת ממב"ת מערב (במקום של משרדים וקביעות-אכילה שונות) לקרית שרת בחולון הרי ששכונת נוה-אליהו תיכנס פנימה לכל הפחות בפחות מע' אמה.

ועי"ש כל דבריו, אולם לא ראינו בדבריו שם כדי לפקפק על חיבור גמור זה לכל מילי אחר דקי"ל כדעת התוס' וכן הכריע החזו"א לגמרי וכאשר נתבאר לעיל, ועוד כתב לנכון מחותני הגאון הגדול רבי נחום מאיר רוזנברג שליט"א דבלאו הכי החיבור כאן מהני טפי וטפי מאשר בשאר מקומות שחלל-הקשת מתקצר במקום מסויים בפחות מד' אלפי אמה, וזאת משום שהרי קשת זו שבין הערים חולון לגבעתיים הינה קטנה לעומת כללות העיר, ולפי צורת העיר שצלע הישר והארוך שלה הוא הים א"כ יש כאן רגל ארוכה ורגל קצרה וה"ז ממוצע בין קשת לגאם, ובודאי הדין נותן למשוך היתר כנגד הקצרה שכאן הוא סוף הקשת ומה שלמטה מזה הוא בכלל הגאם, וא"כ א"צ כאן לדין מקום המתקצר שבקשת אלא ודאי מהני מתיחת-קשת באופן זה וסר כל פקפוק, ודפח"ח.

קפז) והנה אחר שנתבארו אופני החיבורים הנ"ל בסעיפים הקודמים עד מערבה של ראשל"צ, הרי מזה נוצר גם חיבור בין שכונות ראשון-לציון המערביות אל מזרח ראשל"צ, וזאת משום שמבני ישיבת "עטרת-שלמה" (סורוצקין) מוקפים כולם חומת-אבטחה לשמירה ומניעת-כניסה ודינה כחומת-העיר שמורדים מקצה החומה וכאשר נתבאר לעיל בכמה מקומות, וגדר-אבטחה זו סמוכה בפחות מ-40 מטר לאותה קשת-גדולה הנ"ל בסעיף הקודם, ובאמת שאפילו אם לא נמדוד מגדר-האבטחה אלא מהבנינים עצמם מכל מקום יש כאן חיבור כנ"ל שהרי הם במרחק הפחות מ-80 מטר לאותה הקשת הנ"ל והרי הם כחיבור עיר לעיר בפחות משיעור קמ"א אמה, ומצידה השני נכנסת עיר זו לתוך חלל-הקשת הנעשית מבתי מזרח-ראשל"צ, ונמצא שנתחברו חלקי מזרח ומערב ראשון-לציון (מזרח ראשל"צ הינו מזרחית לכביש 4 ומערב ראשל"צ הינו מערבית לו) להיות גם המה כעיר אחת.

קפד) אמנם כבר כתב מחותני הגאון הגדול רבי נחום מאיר רוזנברג שליט"א דלהדיא נראה איפכא מדברי החזו"א שם בסי' ק"י סקי"א דדן בעיר הנכנסת וממעטת מד' אלפים אם נאמר בהצטרפותה לעיר ומיעוט החלל באין כאחד ע"ש, ומשמע דאם אפשר לה להצטרף לעיר גם בלא מיעוט החלל וכמו בציור הנ"ל שעכ"פ בקצה העליון העיר כסתומה דבודאי אהני הצטרפותה אף לענין סתימת החלל שבינה לרגלי הקשת, דהרי פשוט דאין לומר דכל ספיא דהחזו"א היה בסברא הנ"ל.

קפה) ואמנם אפילו לדברי המפקקים אין דבריהם מערערים את גוף החיבור של העיר אזור הנכנסת בתוך הקשת שבין הערים גבעתיים וחולון אלא רק לענין החלל שבינה לגבעתיים, ששם אנו צריכים לדון דין "עשויה כקשת במקצתה" שאם נמדוד עד קצה העיר גבעתיים יהיה בחללה יותר מד' אלפים אמות, אבל לענין החלל שבינה לחולון אין שום פקפוק שהרי שם הרגל קצרה ואפשר למתוח את ק-היתר מן הקצה ושוב יש להחשיב בודאי את מתיחת-הקשת מהעיר אזור ועד העיר ראשל"צ וממילא גם את המשך החיבור, ותו לא מידי.

קפו) ובספר קרית-אריאל כתב לפקפק על חיבור העיר אזור לחולון באופן שהזכרנו (מחמת שנכנסת לקשת שבין הערים חולון לגבעתיים) וטעמו דכיון שקשת זו חללה יותר מד' אלפים אמה א"כ אף דקי"ל כתוס' וסיע' דבמקום המתקצר מד' אלפים נחשב כסתומה וכהכרעת הטור והרמ"א הנ"ל מ"מ י"ל דלענין חיבור ערים לא מהני, ועוד כתב שם שא"א למתוח במקום המתקצר פחות מד' אלפים אלא רק כשמותחים ביושר ולא באלכסון ולפיכך פקפק על אופן החיבור הנ"ל מפני שבאופן יחסי לעומת כללות הקשת הרי הוא באלכסון,

מחוברים זה לזה כעיר אחת, כי בכל האופציות ההגיוניות שנרבע את מזרחה של ראשל"צ לחדוד ואת מערבה לחדוד יהא חיבור בין ריבועים אלו או בין ריבועה של אחת לחלק העיר עצמו של האחרת, ולפיכך עדיין ייחשבו צידי מערב ומזרח העיר ראשל"צ מחוברים כעיר אחת, ולא הארכנו בזה ובאופנים השונים לרבע את המקומות הללו מפני שנתבאר כאן בכירור שישנם חיבורים גמורים בין המקומות גם ללא חיבור ריבוע זו לזו.

קעא) גם באר-יעקב מחוברת חיבור גמור למזרח-ראשל"צ ע"י קשת הנמתחת מהמחנה-הצבאי צריפין המחובר לה ועד שכונת אבני-החושן החדשה אשר לתוכה נכנס קצה מזרח-ראשל"צ, ישנן אפשרויות מספר למתיחת קשתות כאשר מזרח ומערב ראשל"צ מחוברות מחמת החיבורים דלעיל ושיכנסו בה מקומות הסמוכים ליתר-הקשת בפחות מאלפיים אמה, ראה לדוגמא במפות המצו"ב (מפות 15-ב ו-15ג) ששורטטו מספר אפשרויות לקשתות רחבות או קשתות-צרות לחיבור מקומות שונים.

קעב) אולם שוב ראינו שאין אנו זקוקים לחיבור קשת כדי לחבר את באר-יעקב למזרח-ראשל"צ, כי בתקופות האחרונות הושלמו ואוכלסו מספר בתים גדולים ורחבים ובהם מספר רב של כניסות ועשרות רבות של דירות-מגורים שנבנו בקצה באר-יעקב, אשר המרחק מהם ועד בתי-מגורים במזרח-ראשל"צ או לכל הפחות גדר-האבטחה המקיפה אותם (הנידונית כחומת-העיר וכמו שנתבאר לעיל בהרבה מקומות) הינו פחות מ-80 מטר במספר מקומות, וממילא יש כאן חיבור גמור של פחות משיעור קמ"א אמה, ראה לדוגמא במפה המצו"ב (מפה 16).

קעג) מאחר ובאר-יעקב מחוברת ברצף בתים של פחות מ-80 מטר הפסק הן לעיר

קסח) ישנה אפשרות נוספת לחיבור בין מזרחה של ראשל"צ למערבה, וזאת ממתחם הקאנטרי-קלאב ראשל"צ שברחוב שדרות בן-גוריון 45 שבמזרח ראשל"צ, אשר יש להחשיבו ככית גמור מחמת המסעדה שבמקום ומקומות נוספים של שהיות קבועות וממושכות לחלק מעובדי-המקום, והמתחם מוקף גדר-אבטחה גבוהה למניעת כניסה, ובמדידה מגדר-האבטחה שם אל גדר-האבטחה של חלק מהגדר המקיפה את מתחם ה"חי-כיף" הלא הוא גן-החיות של ראשל"צ שברחוב גולדה-מאיר 3 הנמצא ממערב לכביש 4 נמצא כי המרחק הינו פחות מ-80 מטר, ראה דוגמא (אחת מני כמה אפשרויות) למדידה כזו במפה המצו"ב (מפה 14).

קסט) מתחם גן-החיות בראשל"צ יש בו מבנים רבים, אשר בחלקם מתגוררים בצורה קבועה או לכל הפחות בשהיות ממושכות כמה וכמה מעובדי גן-החיות, דבר המהווה בית גמור וכן גם שהמתחם יש לו דין עיר בפני-עצמה מחמת ריבוי מבנים וכניסות שונות ודירות כאלו ואחרות, וכפי שכבר נתבאר לעיל בכמה מקומות שיש למדוד מקומות כאלו המוקפים גדר-אבטחה מקסימלית למניעת כניסה (וכמובן גם למניעת יציאה של חיות) מקצה הגדר, ולפיכך גם באופן זה נוכל לחבר את מזרח-ראשל"צ למערבה, כאשר מתחם גן-החיות גם הוא מחובר בחיבורים שונים למבני-מגורים בסביבה, ראה לדוגמא במפה המצו"ב (מפה 15) חיבור מגדר-האבטחה אל מבנה-מגורים במרחק של כ-50 מטר בלבד.

קעז) גם אם מאיזו סיבה שהיא נאמר שלא יועיל החיבור בין מזרח-ראשל"צ למערבה באחד מהאופנים שנתבארו לעיל, הרי שלפי המתבאר בדברינו לעיל מסעיף 8 ואילך שריבועה של עיר אחת המתחבר לעיר אחרת או לריבועה מחשיבן כעיר אחת עולה כי מזרח ומערב ראשל"צ

בני-ברק אל רמת-גן ואל גבעתיים ואל העיר תל-אביב (מלבד צפון-ת"א ברוב המקומות וכמתבאר לעיל) ומשם אל הערים חולון ובת-ים וראשון-לציון אך צריך האדם ללכת רק דרך הערים עצמן ולא דרך כביש 4, כי הקטע בכביש 4 שבערך מצומת-מסובים ודרומה עד רחוב שדרות-ירושלים בחולון הינו מחוץ לכל חיבור-קשתות-הערים או ריבוען, וכמו כן אפשר ללכת למשל מהעיר בני-ברק לערים גבעת-שמואל וקרית-אוננו ופתח-תקוה ויהוד וסביון וכדומה דרך בתי הערים, ואפשר גם ללכת דרך כביש 4 בכל האזורים הללו שמצפונית לשכונת קרית-הרצוג בב"ב ועד קצה רמת-אפעל וצומת-מסובים אבל אסור ללכת משם והלאה בכביש 4 לכיוון דרום אשר לאחר הליכה של מעט יותר מ-1 ק"מ ימצא מחוץ לתחום.

קעו אולם אפשר לילך מהעיר ראשל"צ בכביש 4 צפונה עד לרחוב שדרות-ירושלים שבחולון ומשם לפנות שמאלה לכביש 20 ולילך לכל מקום בתל-אביב או בגבעתיים וכיו"ב, מפני שישנו חיבור על ידי מתיחת-קשת משכונת נחלת-יהודה בראשל"צ לשכונת קרית-שרת בחולון או לשכונת נוה-ארזים בחולון, ובכל מקום שילך בקטע כביש זה בין ראשל"צ לחולון ימצא כי גם כשיוצא מעט מתחומי חיבור-העיר מכל מקום לאחר כמה מאות מטרים הוא נכנס חזרה לתחומי קשתות חיבורי הערים בכמה וכמה אופנים שונים, ולפיכך גם ניתן ללכת בכביש 20 מהעיר תל-אביב אל העיר בת-ים או להיפך או מהעיר חולון לתל-אביב וכדומה (מלבד לצפון-ת"א בחלקים שאינה מחוברת לכל הגוש הנ"ל וכמו שנתבאר לעיל), כי כל מסלולו של כביש 20 מחובר גם הוא ונכנס בתחומי הקשתות והריבועים של הערים המחוברות יחדיו, ולפיכך ניתן גם לקצר את ההליכה מהעיר ראשל"צ למקומות שונים בערי גוש-דן דרך כביש 20 וכמו שנתבאר.

רמלה והן למחנה-הצבאי צריפין ובכללו בית-החולים אסף-הרופא, הרי ממשיך החיבור עד העיר לוד מפני שבקשת הנעשית מהם נכנסים בתי הקיבוץ ניר-צבי המחובר ברצף של בתי-מגורים לעיר לוד, וזה מלבד כמה אפשרויות נוספות לקשתות אשר תימתחנה ויהא מהן חיבור, וכגון שבקשת מהערים רמלה ולוד וקיבוץ ניר-צבי תיכנס גם באר-יעקב או בעוד כמה אפשרויות אחרות שגם מהן י"ל לעשות חיבור ביניהן.

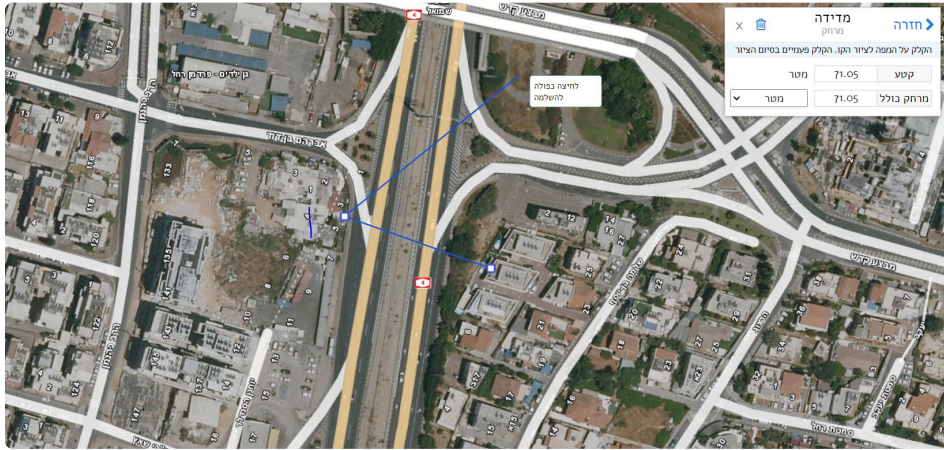
קעד והעולה להלכה כי ישנו חיבור לענין תחומין שהערים בני-ברק ורמת-גן וגבעתיים ותל-אביב (מלבד צפון-ת"א ברוב המקומות וכמתבאר לעיל) וחולון ובת-ים וראשל"צ ואזור ורמלה ובאר-יעקב ולוד וקרית-אוננו וגבעת-שמואל ורמת-אילן וגני-תקוה וכפר-מעש וסביון ויהוד ופתח-תקוה (ועוד מספר מקומות קטנים יותר שבאותו גוש-ערים ושלא הזכרנום כאן) נחשבות כולן כעיר אחת ומותר ללכת בשבת ממקום למקום ומאחת לחברתה בלא הנחת עירוב-תחומין, אולם באופן ההליכה ישנו הבדל גדול ביותר, כי על אף שהערים בני-ברק ורמת-גן ותל-אביב (מלבד צפון-ת"א ברוב המקומות וכמתבאר לעיל) ופתח-תקוה ויהוד וסביון וקרית-אוננו ועוד נחשבות מחוברות, מכל מקום בודאי אסור לילך בכביש 4 למשל מהעיר אור-יהודה אל העיר ראשון-לציון, שהרי מחמת היווצרות הקשת-הרחבה מאד אשר תימתח מהעיר יהוד אל העיר ראשון-לציון ה"סוגרת" את הערים המחוברות יחדיו בגג ומוציאה את שאר השטחים מהעיר, הרי לא ייכנס חלק גדול ממסלול כביש 4 בתוך העיר וכל שאדם הולך שם הרי לאחר אלפיים אמה שוב אין יכול לילך כלל ואין לו אפשרות לחזור ולהיכנס לתחומי העיר ובתי-מגורים שבה המחוברים זה לזה.

קעה ולפיכך אמנם אפשר ללכת למשל מהעיר

לילך בלא עירוב-תחומין אזי יכול ללון באיזה מקום שירצה, ומלבד זה יועיל הדבר שאפשר לילך ממקום למקום לכל צורך ואפילו שאינו צורך מצוה וכגון להתארח לסעודת-שבת אצל חברים או משפחה הגרים ממרחק שאינו נחשב כצורך מצוה, ואילו הנחת תחומין אינה מותרת לכתחילה אלא לצורך מצוה. וכדמבואר בשו"ע סי' תט"ו ס"א ובמ"ב ושעה"צ שם בפרטי הדינים בזה.

קע"ז) בכל האופנים שאפשר ללכת בלא להניח עירוב-תחומין, יש רווח נוסף מלבד עצם הדבר שאין צריך מראש להניח עירוב-תחומין או לכל הפחות לחשוב מראש לפני שבת ולסמוך עליו, משום שכאשר צריך ליסמך על עירוב-תחומין אזי בהרבה אופנים אי"ז מועיל כי אם כשלן בליל-שבת במקום מסויים וראה בטוש"ע ורמ"א סי' ת"ח ס"א ומ"ב ובה"ל שם וחזו"א סי' ק"י סקט"ז ועוד מקומות, ואם יכול

|| מפות לסימן ט ||

מפה 1:
חיבור בני ברק-גבעת-שמואל

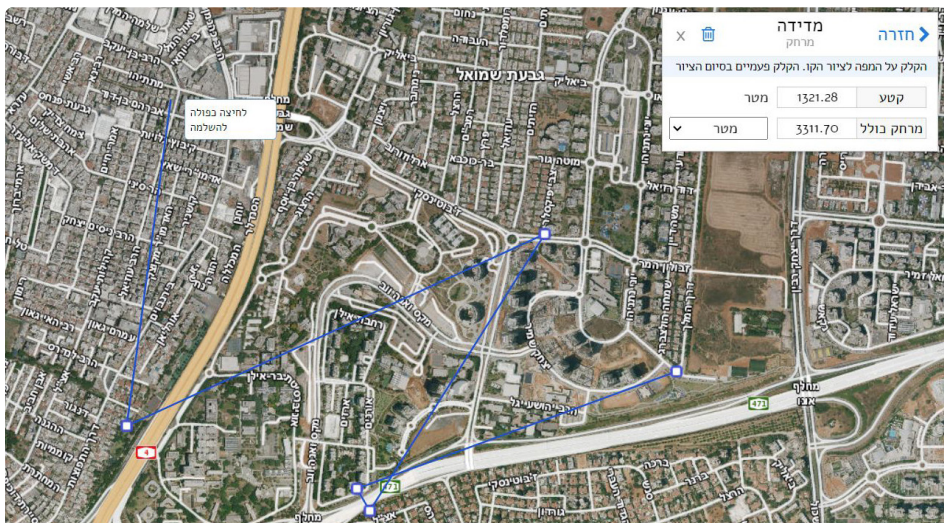
מפה 2:
אפשרויות שונות בחיבורי בני-ברק-קרית-אוננו והסביבה

|| מפות לסימן ט ||

מפה 3:

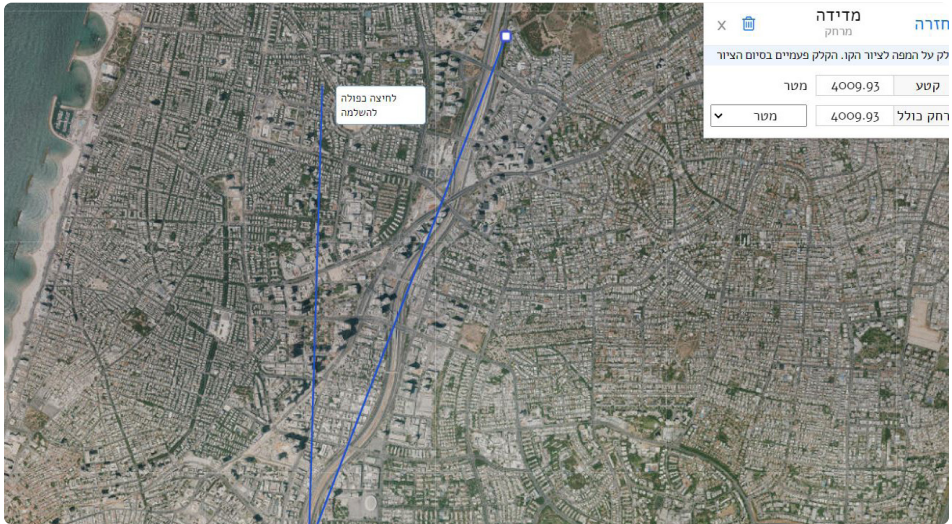
חיבורי גבעת-שמואל ואוניברסיטת בר אילן ורמת-אילן וקרית-אונו

מפה 4:

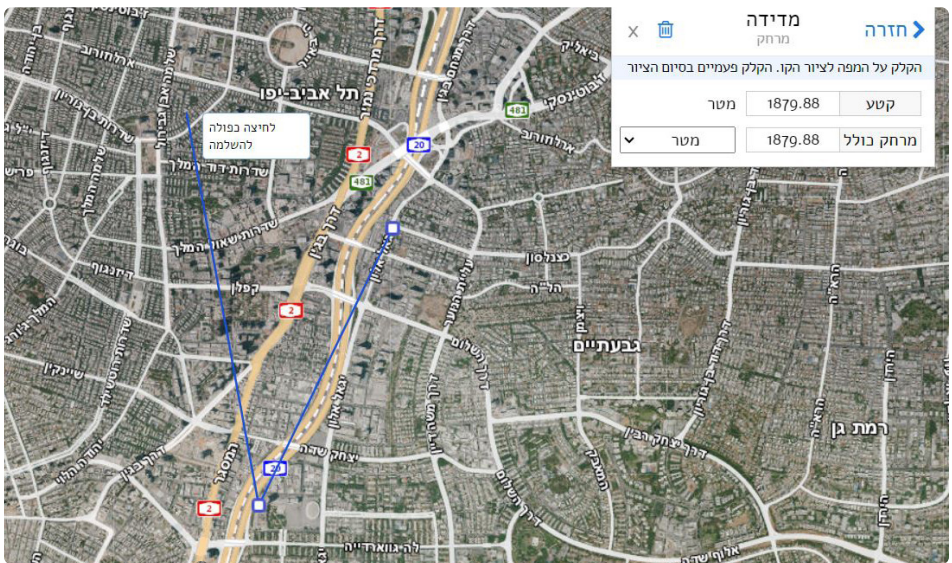
אפשרויות למתיחת קשת בני-ברק-קרית-אונו

|| מפות לסימן ט ||

מפה 5:

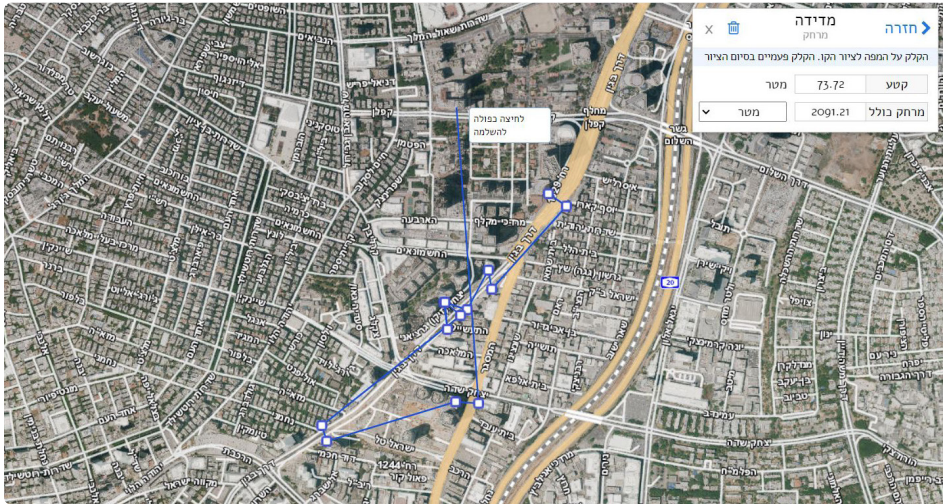
אפשרויות למתיחת קשת בני-ברק-תל-אביב (להלכה כהרמ"א במקום המתקצר)

מפה 6:

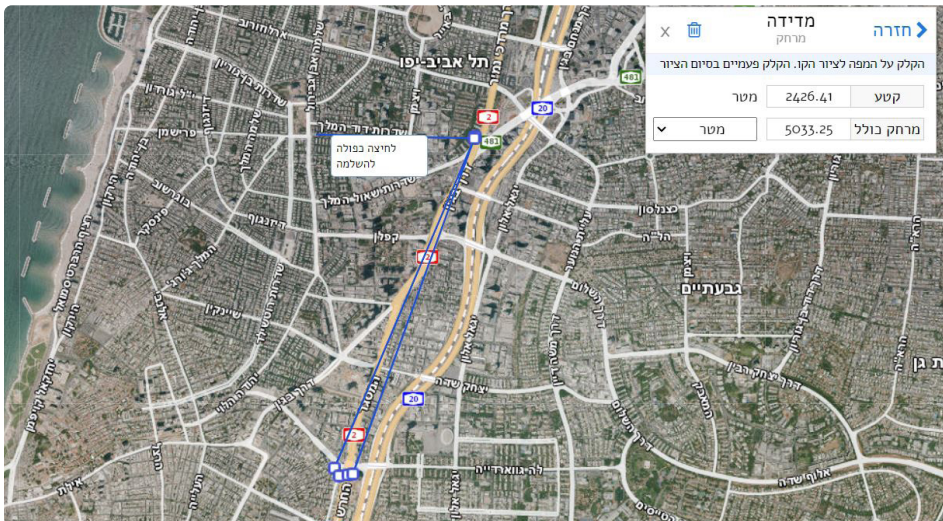
אפשרויות למתיחת קשת בני-ברק-תל-אביב (להשו"ע בפחות מד' אלפי אמה)

מפות לסימן ט

מפה 7:

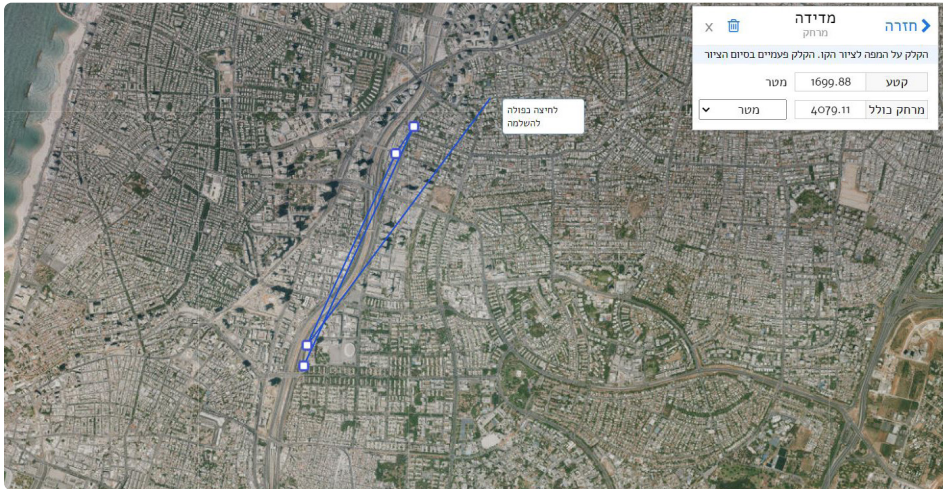
אפשרויות חיבורי מזרח ומערב תל-אביב

מפה 8:

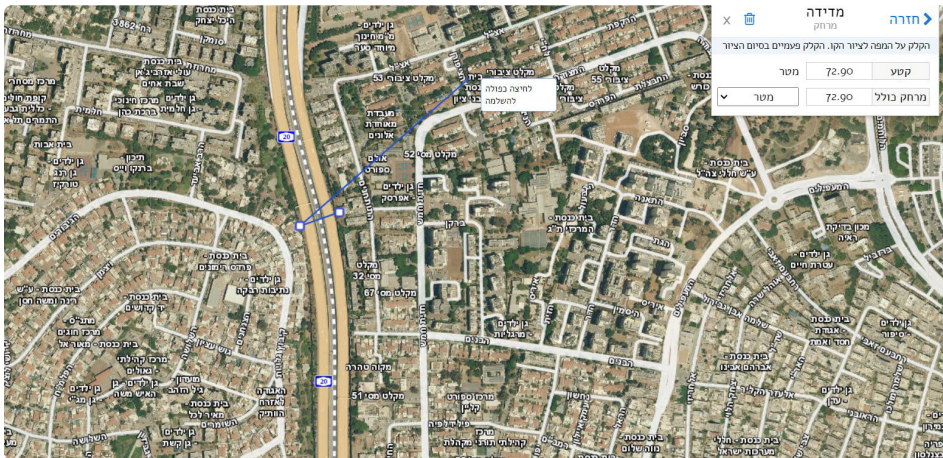
אפשרות למתיחת-קשת מזרח ומערב תל-אביב

|| מפות לסימן ט ||

מפה 9:

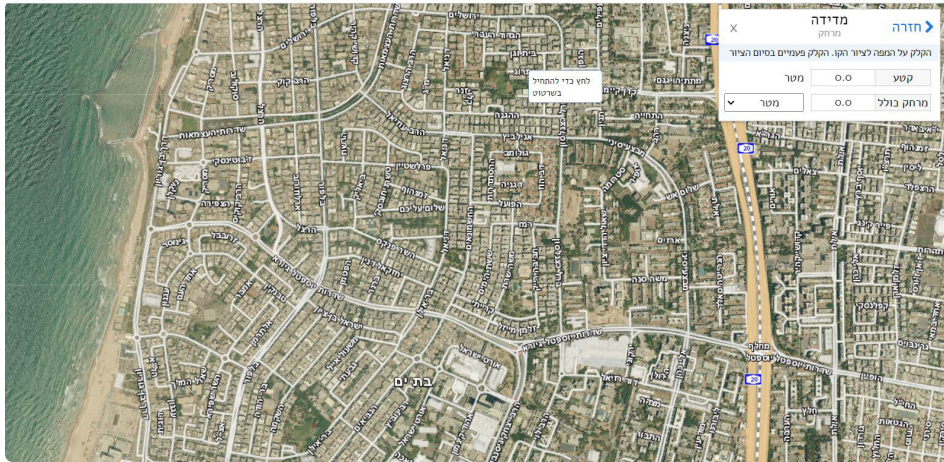
אפשרויות נוספות למתיחת-קשת מזרח ומערב תל-אביב

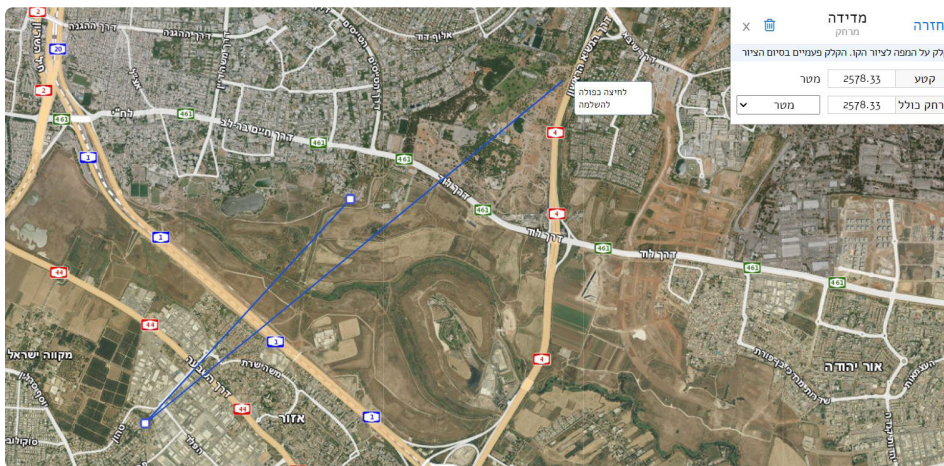
מפה 10:

חיבור הערים תל-אביב וחולון

מפות לסימן ט

מפה 11:
רצף הבתים תל-אביב-בת-ים

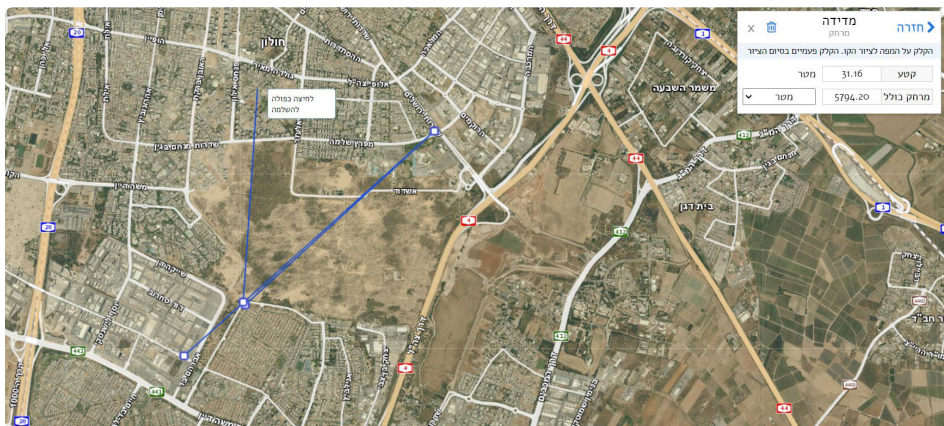
מפה 12:
אפשרות להבלעת העיר אזור במתיחת קשת בני-ברק-חולון

|| מפות לסימן ט ||

מפה 13 א:

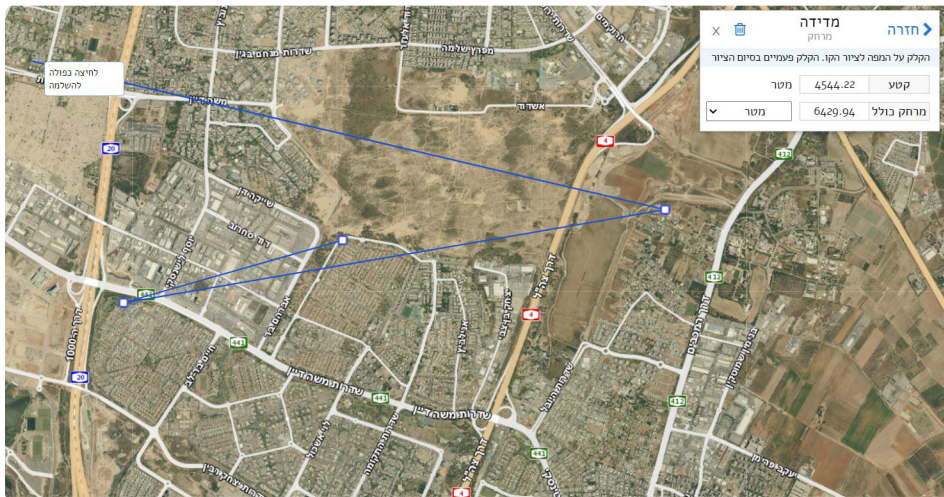
חיבור העיר חולון לאזור-התעשייה ראשל"צ

מפה 13 ב:

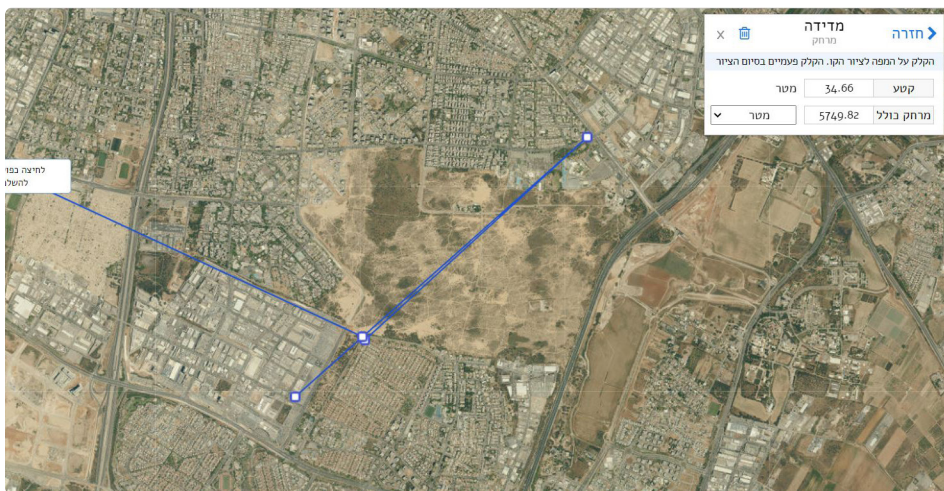
מתיחת קשת משכונת מב"ת-מערב בראשל"צ לחולון
והכנסת שכונת רמת-אליהו עי"ז בפחות משבעים אמה ושירים

|| מפות לסימן ט ||

מפה 13:

האפשרויות להכנסת מקומות שונים במתיחת-קשת משכונת מב"ת-מערב בראשל"צ

מפה 13:

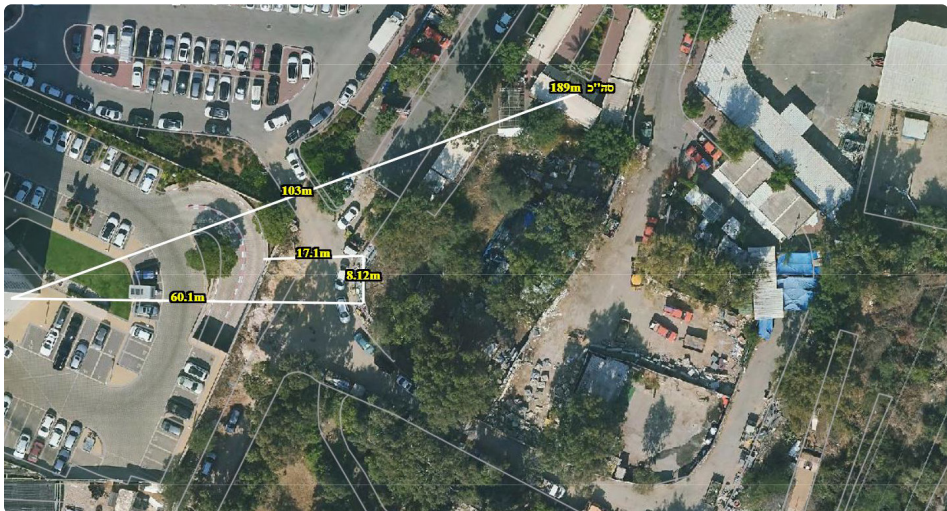
אפשרויות שונות ביתר-הקשת משכונת מב"ת-מערב בראשל"צ לחולון

|| מפות לסימן ט ||

מפה 14:

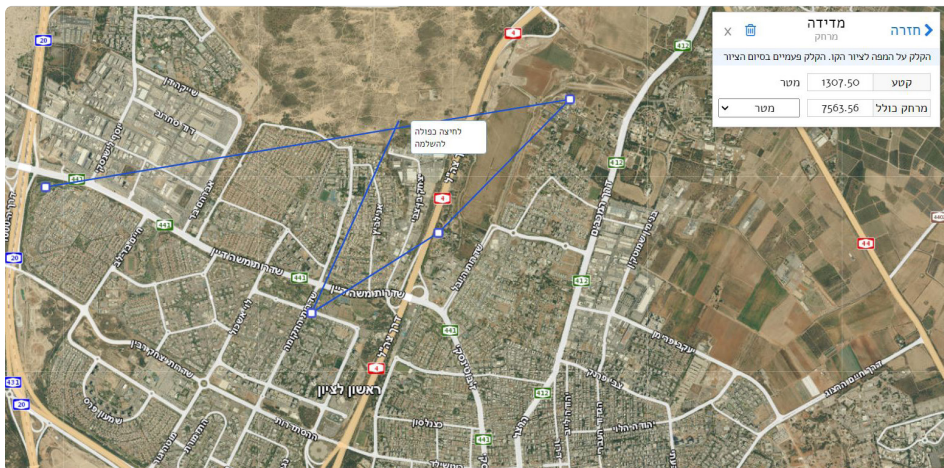
חיבור מזרח ומערב ראשל"צ מה"קאנטרי-קלאב" אל ה"חי-כיף-גן חיות ראשל"צ"

מפה 15א:

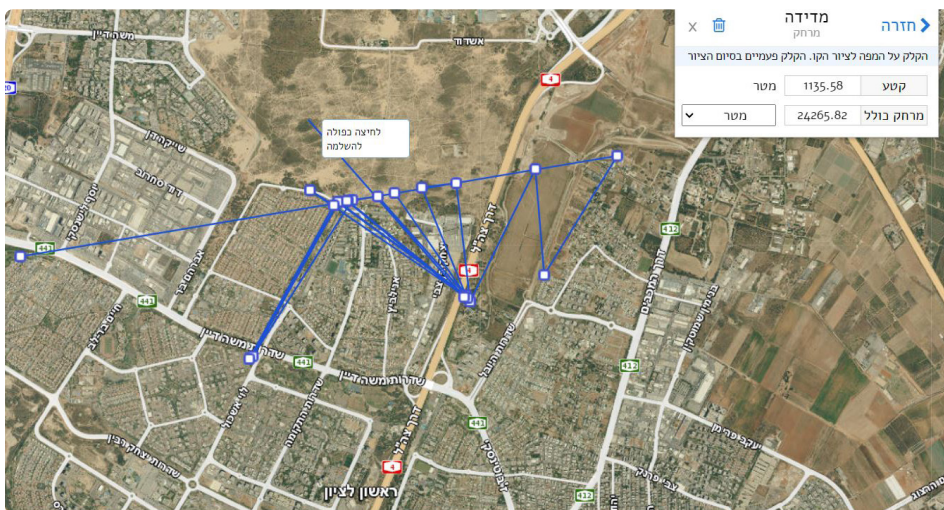
אפשרויות חיבורי בתי-מגורים אל ה"חי-כיף גן חיות ראשל"צ"

מפות לסימן ט

מפה 15:

אפשרות למתיחת קשת לאחר חיבורי מזרח ומערב ראשל"צ

מפה 15:

אופציות שונות בשרטוט יתר-הקשת לאחר חיבור מזרח ומערב ראשל"צ

|| מפות לסימן ט ||

מפה 16:

חיבורה של באר-יעקב למזרח ראשל"צ

